COMHAIRLE CONTAE CHEATHARLACH

CARLOW COUNTY COUNCIL

GNÍOMHÚ AERÁIDE CHEATHARLACH

Infheistiú inár dtodhchaí

PLEAN GNÍOMHAITHE AR SON NA HAERÁIDE CHOMHAIRLE CONTAE CHEATHARLACH 2024-2029

BEIDH COMHAIRLE CONTAE CHEATHARLACH AG FEIDHMIÚ MAR EAGRAÍOCHT ATÁ SEASMHACH Ó THAOBH NA HAERÁIDE DE, MAR EAGRAÍOCHT ÍSEALCHARBÓIN AGUS A MBEIDH GNÍOMHÚ AR SON NA HAERÁIDE ATÁ UAILLMHIANACH AGUS CÓIR, Á SPREAGADH, Á ÉASCÚ, AGUS Á THREORÚ AICI, AR FUD AN CHONTAE.

Réamhrá

Is tosaíocht dhomhanda é aghaidh a thabhairt ar athrú aeráide, agus iarrachtaí dírithe ar astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú, aistriú go foinsí fuinnimh in-athnuaite, éifeachtúlacht fuinnimh a fheabhsú, cleachtais inbhuanaithe a chur chun cinn, agus oiriúnú do na hathruithe atá ar siúl cheana féin.

Tugann an Plean Náisiúnta Gníomhaithe ar son na hAeráide 2023 sainordú don earnáil phoiblí ról ceannaireachta a ghlacadh maidir le gníomh forleathan aeráide a thiomáint ar fud a cuid foirgneamh, iompair, dramhaíola agus úsáid fuinnimh, chomh maith le tionchar a imirt ar an tsochaí níos leithne. Áirítear le spriocanna na hEarnála Poiblí astaíochtaí Chomhairle Contae Cheatharlach a laghdú 51% faoi 2030 agus éifeachtúlacht fuinnimh san earnáil phoiblí a mhéadú ón sprioc 33% in 2020 go 50% faoi 2030. Tá na spriocanna seo le baint amach agus litearthacht aeráide a mhéadú san earnáil phoiblí, soláthar poiblí glas a chur i bhfeidhm, agus foirgnimh san earnáil phoiblí a iarfheistiú.

Is í an fhís do Phlean Gníomhaithe Aeráide Chomhairle na nÚdarás Áitiúil Cheatharlach - 2024-2029 ná

Beidh Comhairle Chontae Cheatharlach ina heagraíocht atá athléimneach ó thaobh na haeráide de agus ar ísealcharbóin a spreagann, a threoraíonn agus a éascaíonn gníomhaíocht uaillmhianach agus chóir ar fud an chontae.

Cabhróidh cur i bhfeidhm na ngníomhartha atá leagtha amach i Straitéis Oiriúnaithe Aeráide 2019-2024 Chomhairle Contae Cheatharlach, in éineacht leo siúd atá leagtha amach sa Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024-2029, le Comhairle Contae Cheatharlach bearta gníomhaíochta aeráide a leabú ar fud na seirbhísí údaráis áitiúil go léir, ag leagan síos spriocanna agus amlínte réalaíocha agus insroichte don seachadadh. Tá sé tábhachtach aitheantas a thabhairt don ghaol idirghníomhach idir bithéagsúlacht agus gníomhú ar son na haeráide. Ní hamháin go bhfuil sé ríthábhachtach bithéagsúlacht a chaomhnú agus a athbhunú ar a son féin ach chun ár spriocanna aeráide a bhaint amach freisin. Mar an gcéanna, tá sé ríthábhachtach aghaidh a thabhairt ar athrú aeráide chun bithéagsúlacht agus na héiceachórais a thacaíonn le beatha ar Domhan a chosaint.

Cabhróidh iarrachtaí comhoibritheacha idir Comhairle Contae Cheatharlach agus na Páirtithe Leasmhara Áitiúla, Réigiúnacha agus Náisiúnta le peirspictíochtaí agus saineolas éagsúil a thabhairt le chéile agus cothóidh siad nuálaíocht agus réitigh chun na comhspriocanna a bhaint amach maidir le hastaíochtaí a laghdú agus bithéagsúlacht a chaomhnú ar fud an Chontae.

Tá na Comhaltaí Tofa agus Feidhmeannach Chomhairle Contae Cheatharlach tiomanta do na spriocanna náisiúnta a bhaint amach maidir le hastaíochtaí na hearnála poiblí a laghdú. De réir mar a leanann Baile agus Contae Cheatharlach ag fás agus ag forbairt go leanúnach, geallann Comhairle Contae Cheatharlach tacaíocht a thabhairt do pháirtithe leasmhara agus pobail áitiúla chun bearta oiriúnaithe agus maolaithe a thuiscint agus a chur i bhfeidhm atá riachtanach chun a chinntiú gur féidir le Contae Cheatharlach oibriú i dtreo todhchaí níos inbhuanaithe agus níos athléimní ó thaobh na haeráide de a bhaint amach.

Coilín O'Reilly

Príomhfheidhmeannach

Cllr Andrea Dalton

Cathaoirleach

CLÁR NA NÁBHAR

1 RÉAMHRÁ 1

1.1 Gá le Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 1

1.2 Scóip don Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil 2

1.3 Pleanáil Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil 3

1.4 An Próiseas Pleanála 4

1.5 Próiseas Comhairliúcháin Phoiblí 8

1.5 An Chéim Pleanála Reachtúil 13

1.6 Struchtúr don Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil 16

2 BEARTAS AGUS COMHTHÉACS 17

2.1 Próifíl Chontae Cheatharlach 17

2.2 Forbhreathnú ar Athrú Aeráide 20

2.3 Comhthéacs Beartais Aeráide 23

2.4 Rannpháirtíocht Saoránach agus Páirtithe Leasmhara 27

2.5 Oiliúint i nGníomh Aeráide 28

2.6 Idirphlé Náisiúnta um Ghníomhú ar son na hAeráide 29

2.7 Ciste Pobail um Ghníomhú ar son na hAeráide 30

2.8 Gníomhaíochtaí Taighde um Ghníomhú ar son na hAeráide 32

3 AN BHONNLÍNE 34

3.1 Tábhacht na pleanála gníomhaithe ar son na haeráide atá bunaithe ar fhianaise 34

3.2 Measúnú Riosca um Athrú Aeráide Chomhairle Contae Cheatharlach 35

3.3 Fardal Astaíochtaí Bonnlíne 44

3.4 Fardal Astaíochtaí Bonnlíne Chontae Cheatharlach 2018 45

4 AN CREAT UM GHNÍOMHARTHA AR SON NA HAERÁIDE 49

4.1 Gníomhartha Aeráide a Fhorbairt 49

4.2 An Creat um Ghníomhartha ar son na hAeráide 51

4.3 Fís an Phlean 52

4.4 Misean an Phlean 53

4.5 Spriocanna Straitéiseacha 53

Sprioc Straitéiseach 1. Rialachas & Ceannaireacht 54

Sprioc Straitéiseach 2. Timpeallacht Thógtha & Iompar 62

Sprioc Straitéiseach 3. Timpeallacht Nádúrtha & Bonneagar Glas 67

Sprioc Straitéiseach 4. Pobail: Athléimneacht & Aistriú 70

Sprioc Straitéiseach 5. Inbhuanaitheacht & Bainistíocht Acmhainní 73

5 CRIOS DÍCHARBÓNAITHE BHAILE CHEATHARLACH 75

5.1 Criosanna Dícharbónaithe (CDanna) 75

5.2 Cuspóir na gCriosanna Dícharbónaithe 76

5.3 Roghnú Crios Dícharbónaithe 77

5.4 CD Bhaile Cheatharlach 80

5.5 Fardal Astaíochtaí Bonnlíne Chrios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach 81

5.5.1 Astaíochtaí Chomhairle Contae Cheatharlach laistigh den Chrios Dícharbónaithe 82

5.5.2 Iompar 83

5.5.3 Tráchtála & Tionscail 84

5.5.4 Cónaithe 85

5.5.5 Tithíocht Shóisialta 85

5.5.6 Talmhaíocht 86

5.5.7 Áiseanna Dramhaíola agus Uisce/Fuíolluisce 86

5.5.8 Achoimre ar astaíochtaí Carbóin de réir Earnála i gCrios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach 87

5.6 Clár na nDeiseanna **87**
5.6.1 Comhairle Contae Cheatharlach 88
5.6.2 Iompar 89
5.6.3 Tithíocht Shóisialta 93
5.6.4 Uisce & Fuíolluisce 94
5.6.5 Tionscal agus Tráchtála 94
5.6.6 Oideachas 95
5.6.7 Polasaithe agus pleananna áitiúla 96
5.7 Fís an Chrios Dícharbónaithe **97**
5.8 Cuspóir an Chrios Dícharbónaithe **97**

6 CUR I BHFEIDHM AGUS TUAIRISCIÚ **99**
6.1 Pleanáil le haghaidh forfheidhmithe **99**
6.2 Maoiniú agus Comhpháirtíochtaí **100**
6.3 Dul chun cinn a Rianú trí Chomharthaí Feidhmíochta **100**
6.4 Riachtanais agus Socruithe Tuairiscithe **102**
6.4.1 Tuairisciú Inmheánach 102
6.4.2 Córas Faireacháin agus Tuairiscithe (M&T) 102
6.4.3 Feidhmíocht Earnála 102
6.4.4 Plean Náisiúnta Gníomhaithe ar son na hAeráide 103
6.4.5 Cúnant na Méaraí 103
6.4.6 Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe 103

1 RÉAMHRÁ

1.1 Gá le Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide

Tá an Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024-2029 seo ullmhaithe ag Comhairle Contae Cheatharlach chun aistriú Crios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach agus Chontae Cheatharlach go Contae ísealcharbóin agus athléimneach ó thaobh na haeráide de a éascú. Bainfear é seo amach trí dhea-chleachtas i ngníomhú ar son na haeráide a sheachadadh agus a chur chun cinn ar leibhéal áitiúil. Tá sé seo ailínithe le Cuspóir Náisiúnta Aeráide foriomlán an Rialtais, a iarann a bhaint amach, faoi dheireadh 2050, aistriú go geilleagar atá athléimneach ó thaobh na haeráide de, saibhir ó thaobh na bithéagsúlachta de, geilleagar atá inbhuanaithe ó thaobh an chomhshaoil de agus atá neodrach ó thaobh na haeráide de.

Ceanglaíonn an tAcht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus Ísealcharbóin (Leasú) 2021 go sonrach ar gach údarás áitiúil in Éirinn Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide a ullmhú agus a dhéanamh, agus spriocanna náisiúnta aeráide agus fuinnimh níos leithne á mbreithniú, agus ag tabhairt aghaidh ar bhearta maolaithe agus oiriúnaithe araon.

Tá sé seo leagtha amach san Acht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú) 2021, a leagann amach uaillmhian aeráide na hÉireann atá ceangailteach ó thaobh dlí de freisin, chun laghdú 51% ar astaíochtaí gás ceaptha teasa a bhaint amach faoi 2030. Cuirfidh sé seo an tír ar an mbealach chun neodracht aeráide a bhaint amach faoi dheireadh na bliana 2050. Tá breithniú déanta ag Comhairle Contae Cheatharlach ar an reachtaíocht agus ar an mbeartas aeráide ábhartha ar fad agus iad ag ullmhú an Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil. Rinneadh measúnú riosca ar athrú aeráide agus fardal astaíochtaí bonnlíne Leibhéal 2 do Chomhairle Contae Cheatharlach, Contae Cheatharlach agus don Chrios Dícharbónaithe.

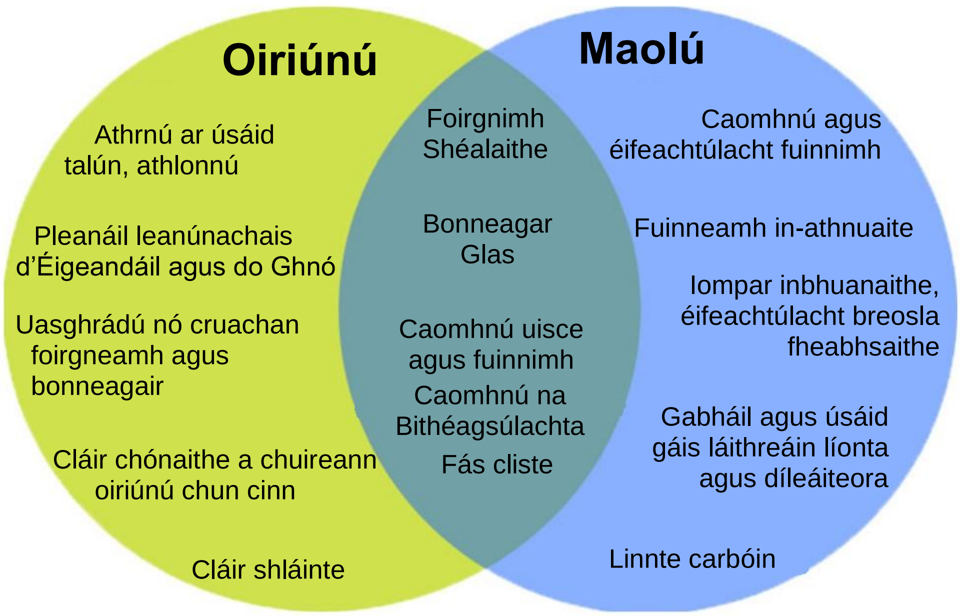

Figiúr 1.1 Athrú Aeráide agus Maolú Aeráide

- Tagraíonn **Maolú ar Athrú Aeráide** d’athrú ar an gcaoi a mairimid, a mbogaimid, a n-ídímid agus a ndéanaimid monarú, chun táirgeadh gás ceaptha teasa díobhálacha a laghdú agus/nó a dhíchur. Áiríonn sé conas is fearr a úsáidimid ár dtalamh freisin.
- Tagraíonn **Oiriúnú don Athrú Aeráide** do dhéileáil le tionchair an athraithe aeráide agus baineann sé le bearta praiticiúla a ghlacadh chun rioscaí a bhainistiú, pobail a chosaint agus athléimneacht an gheilleagair a neartú (m.sh., ó thuilte, ardú ar leibhéal na farraige, srl)

Leagann an Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide cosán soiléir amach do Chomhairle Contae Cheatharlach:

- beartas náisiúnta aeráide a aistriú go gníomhach chuig cúinsí áitiúla trí bhearta atá bunaithe ar fhianaise a chur in ord tosaíochta agus a luathú.
- cuidiú leis an gcuspóir neodrachta aeráide a sheachadadh ag leibhéil áitiúla agus phobail; agus
- Crios Dícharbónaithe (CD) a shainaithint agus a sheachadadh laistigh de limistéar an údaráis áitiúil chun gníomhú mar ghrinneall tástála do raon beart maolaithe aeráide, oiriúnaithe, agus bithéagsúlachta i limistéar sainithe, trí thionscadail agus torthaí a shainaithint a chabhróidh leis an gCuspóir Náisiúnta Aeráide a sheachadadh.

1.2 Scóip don Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil

Ullmhaíodh Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil seo de réir Threoirlínte Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil, a d’fhoilsigh, an Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide i Márta 2023.

Tá sé suite i gcomhthéacs creat uaillmhianach atá ag teacht chun cinn maidir le beartais náisiúnta aeráide, tá tiomantas láidir ag Comhairle Contae Cheatharlach do phríomhshruthú na gníomhaíochta ar son na haeráide ar fud a cuid oibríochtaí agus feidhmeanna féin, agus ag an am céanna ról ceannaireachta a ghlacadh ar ghníomhaíocht ar son na haeráide, ar an leibhéal áitiúil. Léiríonn an Plean cur chuige comhleanúnach maidir le gníomhaíocht ar son na haeráide ar fud struchtúir riaracháin agus pholaitiúla an údaráis áitiúil. Teastaíonn faomhadh ó Chomhaltaí Tofa an Údaráis Áitiúil don Phlean, tar éis comhairliúcháin agus rannpháirtíochta poiblí. Tacaíonn raon pleananna eile, lena n-áirítear Plean Corparáideach 2020-2024 na Comhairle agus Plean Forbartha Chontae Cheatharlach 2022-2028, leis an bPlean Gníomhaithe ar son na hAeráide.

Leagtar amach sa Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil an chaoi a mbeidh Comhairle Contae Cheatharlach freagrach as athléimneacht aeráide a fheabhsú, éifeachtúlacht fuinnimh a mhéadú, agus astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú, ar fud a sócmhainní agus seirbhísí féin, a bhfuil sé lánchuntasach ina leith, agus ról níos leithne á léiriú ag an am céanna maidir le tionchar a imirt ar earnálacha eile, iad a thacú agus a éascú, chun a spriocanna agus a n-uaillmhianta gníomhaithe aeráide féin a bhaint amach. Tá sé seo riachtanach chun a chinntiú gur féidir na tairbhí comhshaoil, sóisialta agus eacnamaíocha a bhaineann le gníomhaíocht ar son na haeráide a bhaint amach go hiomlán. Léiríonn figiúr 1.2 scóip fhreagracht an údaráis áitiúil maidir le gníomhú ar son na haeráide.

Scóip **Údaráis** Áitiúil maidir le Gníomhú ar son na hAeráide

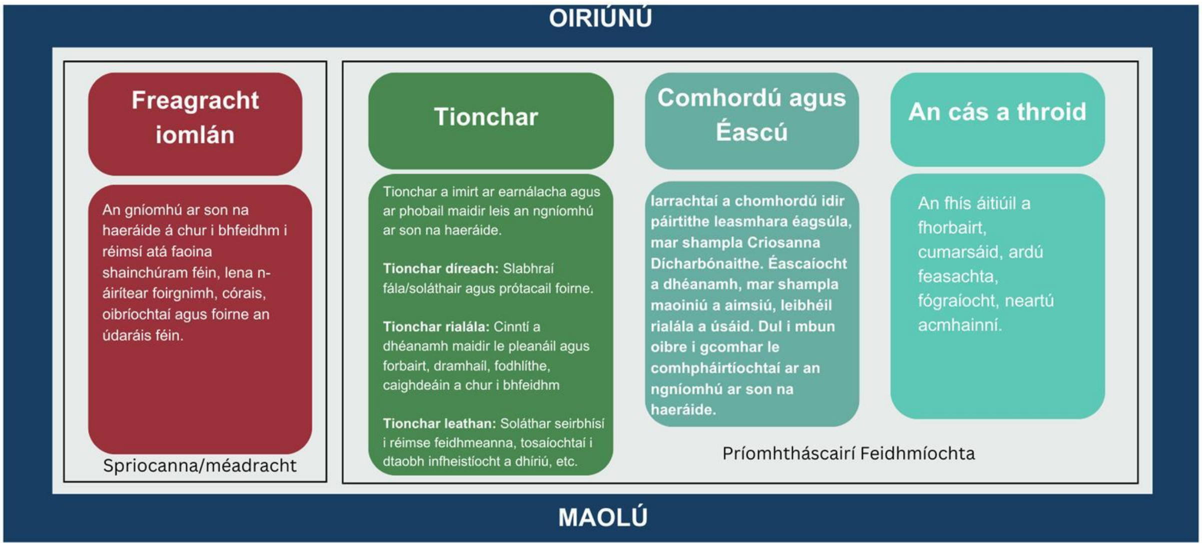

Figiúr 1.2 Scóip Údaráis Áitiúil ar Ghníomhú ar son na hAeráide *(Foinse: Treoirlínte Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil, 2023)*

Leanfaidh an Chomhairle dá hiarrachtaí tionscadail uaillmhianacha um ghníomhú ar son na haeráide a chur i bhfeidhm, ag tarraingt anuas foinsí maoinithe atá ar fáil agus ag saothrú rannpháirtíocht saoránach agus páirtithe leasmhara, agus iad ar fad tacaithe ag creat beartais forásach. Tá Sraith 1 den Chiste um Ghníomhú ar son na hAeráide seolta ag an gComhairle - Pobail Ísealcharbóin a Thógáil, ar an 6 Nollaig 2023. Is ciste é seo d'údaráis áitiúla ar fud na tíre, chun tacú le pobail ísealcharbóin agus iad a thógáil ina gContae.

In aeráid atá ag athrú, is í an aidhm ná a bheith níos athléimní i leith gach féidearthachta amach anseo, rud a ligeann do phobail áitiúla rathú agus oibriú i dtreo réitigh fhíora a bhfuil brí leo, atá cuimsitheach, cothrom, agus inrochtana do chách.

1.3 Pleanáil Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil

Neartaíonn an Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil de chuid Chomhlaire Contae Cheatharlach na naisc idir beartas aeráide náisiúnta agus idirnáisiúnta agus seachadadh gníomhú aeráide éifeachtach ag leibhéal áitiúil agus pobail trí ghníomhaíocht aeráide bunaithe ar áit. Tá forléargas ar chomhthéacs an bheartais Aeráide ar fáil i gCuid 2. Is é luach intreach an Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide go bhfuil ról suntasach aige maidir le tiomantas na hearnála rialtais áitiúil a threisiú chun gníomhú ar son na haeráide a threorú ar leibhéal áitiúil agus náisiúnta, mar a léirítear sa straitéis rialtais áitiúil Gníomhú Éifeachtach ar son na hAeráide 2030 a Sheachadadh. Le linn an ullmhúcháin agus a chur chun feidhme, tugann Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach 2024-2029 deis páirtithe leasmhara ríthábhachtacha a thabhairt le chéile ar fud na bpobal agus na ngnólachtaí chun fís a thógáil do thodhchaí atá neodrach ó thaobh na haeráide de.

Tá Comhairle Contae Cheatharlach agus údaráis áitiúla eile ar fud na hÉireann suite go maith chun tosaigh sa ghníomhú aeráide. Tá ról suntasach ag Comhairle Contae Cheatharlach maidir le bearta oiriúnaithe agus maolaithe a chur ar fáil ar leibhéal áitiúil agus pobail. Cuirtear de chúram ar Chomhairle Contae Cheatharlach oibriú trína feidhmeanna rialaitheacha agus straitéiseacha chun na spriocanna uaillmhianacha náisiúnta um aeráid agus polasaí a oibriú ag leibhéil áitiúla, chun cabhrú le seachadadh an Chuspóra Náisiúnta Aeráide.

Tá Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach mar chuid d'iarrachtaí níos fadtéarmaí a éilíonn freagairt leanúnach agus pleanáilte chun tacú le seachadadh an chuspóra maidir le neodracht aeráide ag leibhéal áitiúil agus pobail. Soláthraíonn Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil meicníocht chun gníomhaíochtaí oiriúnaithe agus maolaithe araon a thabhairt le chéile, rud a chabhraíonn le gníomhú dhearfach ar son na haeráide agus torthaí dearfacha a bhrú chun cinn ar fud limistéar riaracháin an údaráis áitiúil. Seachadann creat na ngníomhaithe aeráide a leagtar síos sa Phlean léargas díreach ó ghníomhartha áitiúla ar an talamh go fís ardleibhéil an Phlean maidir le hastaíochtaí glan-nialais a bhaint amach.

1.4 An Próiseas Pleanála

Le linn do Chomhairle Contae Cheatharlach a bheith ag ullmhú agus ag cur i bhfeidhm Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil seo, breithníodh an dea-chleachtas, cloí leis an mbeartas náisiúnta aeráide, comhlíonadh fhorálacha na n-ionstraimí reachtúla ábhartha, rannpháirtíocht chuimsitheach agus comhairliúchán le páirtithe leasmhara ábhartha agus ailíniú le ceanglais earnála an rialtais áitiúil agus gealltanais maidir le gníomhaíocht ar son na haeráide. Tá an poitéinseal le gníomh éifeachtach aeráide a bhaint amach ag leibhéal áitiúil agus pobail tríd an bplean seo á threorú ag prionsabail Threoirlínte Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil.

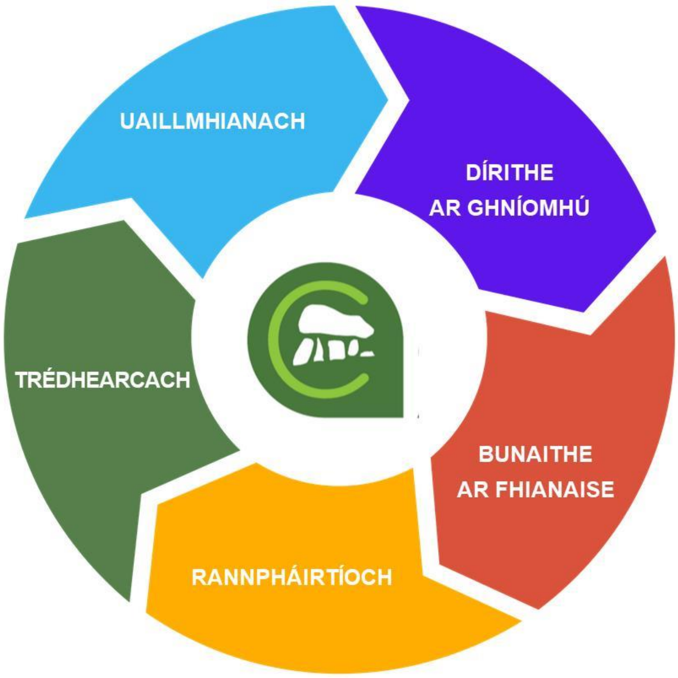

Figiúr 1.3 Treoirphrionsabail Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdaráis Áitiúil

Tá an próiseas maidir le Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach a ullmhú agus a chur i bhfeidhm briste síos ina thrí chéim ar leith chun pleananna a dhéanamh, ó phleanáil agus ullmhú luath (Réamhphleanáil) go dtí an próiseas atriallach chun an plean gníomhaíochta aeráide a cheapadh (Plean Reachtúil a Tháirgeadh) agus ar aghaidh go dtí na ceanglais maidir le cur i bhfeidhm lena n-áirítear faireachán agus tuairisciú ar dhul chun cinn (Cur i bhFeidhm agus Tuairisciú).

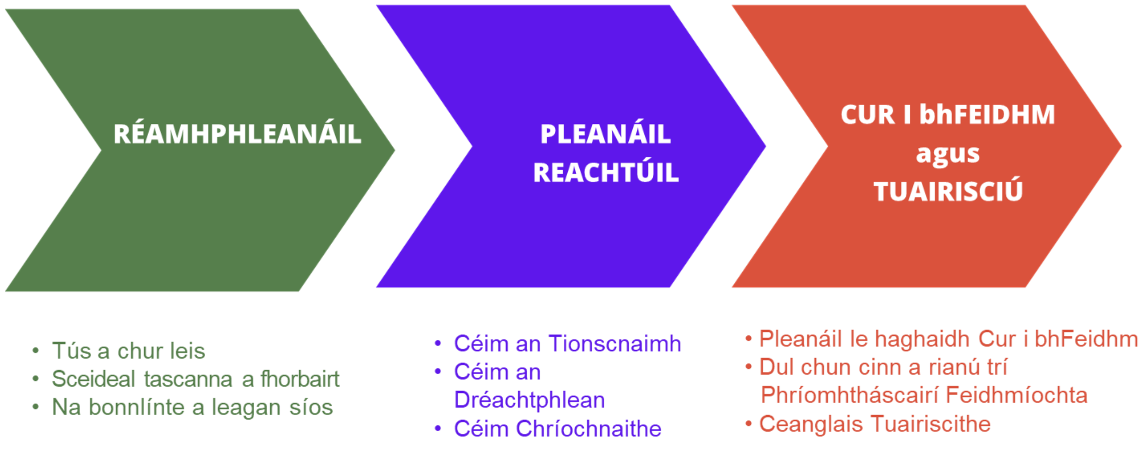

Figiúr 1.4 Céimeanna Forbartha agus Forfheidhmithe Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach

1.4.1 Céim Réamhphleanála

Roimh an gcéim ullmhúcháin reachtúil, chuir Comhordaitheoir Gníomhú ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach na hacmhainní laistigh den údarás áitiúil chun tacú le agus chun éascú le hullmhú Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil agus lena fhorfheidhmiú mar thosaíocht eagraíochtúil. Áiríodh leis sin an Fhoireann um Ghníomhaithe ar son na hAeráide a shlógadh chun ionadaíocht a chinntiú ó gach ceann de fheidhmeanna an údaráis áitiúil, i.e

Réimsí Seirbhíse/Feidhmeanna
Corparáideach, Forbairt Pobail, Forbairt Eacnamaíoch, Teicneolaíocht Faisnéise, Comhshaol agus Feasacht Comhshaoil, Seirbhísí Uisce, Pleanáil, Tithíocht, Airgeadas, Oifigí Ceantair (Ceantair Bhardasacha), Bóithre/Iompar, Páirceanna/Caitheamh Aimsire, Oidhreacht, Éifeachtúlacht Fuinnimh, Bithéagsúlacht, Áiseanna, Leabharlanna, Ealaíona agus Cultúr, Seirbhísí Dóiteáin, Cosaint Shibhialta, Rialú Foirgníochta, Gníomhú ar son na hAeráide.
Raon Disciplíní
Riaracháin, Ailtireachta, Innealtóireachta, Comhshaoil, Airgeadais, Pleanála, Eolaíochta.

Tábla 1.5 Réimsí/feidhmeanna seirbhíse agus raon disciplíní a thacaíonn le Foireann Gníomhaithe ar son na hAeráide Chomhairle Contae Cheatharlach.

Tugadh faoi sceideal tascanna a fhorbairt, mapáil a dhéanamh ar na céimeanna agus na gníomhaíochtaí éagsúla atá le déanamh laistigh de gach céim den Phlean agus an próiseas marcála i gcoinne na bhfrámaí ama le seachadadh. Bhí na forálacha reachtúla agus na frámaí ama a fhorordaítear leis na hAchtanna Aeráide 2015-2021 chun Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil Cheatharlach a dhéanamh agus a ghlacadh ina bpríomh-bhreithniú i mapáil sceideal na gcúraimí.

Is meicníochtaí tábhachtacha iad próisis na Measúnachta Straitéisí Comhshaoil (MSC) agus an Mheasúnaithe Chuí (MC) chun a chinntiú go gcomhtháthaítear breithnithe cosanta comhshaoil agus caomhnaithe dúlra i bhforbairt Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach. D'fhostaigh Comhairle Contae Cheatharlach comhairleoirí comhshaoil leis an saineolas agus na hinniúlachtaí cuí chun comhairle agus treoir a thabhairt do Chomhairle Contae Cheatharlach trí riachtanais phróisis MSC agus MC chun an Plean Gníomhaíochta ar son na hAeráide seo a dhéanamh. Fostaíodh na comhairleoirí sular cuireadh tús le céim reachtúil déanta an phlean.

Is céim thábhachtach é an bonn fianaise a thógáil sa chéad chéim pleanála chun tuiscint níos fearr a fháil ar na dúshláin, sineirgí agus deiseanna a aithint, agus meicníochtaí agus gníomhaithe a ghiaráil chun gníomhú éifeachtach ar son na haeráide a sheachadadh i gContae Cheatharlach. Lorg Comhairle Contae Cheatharlach cúnamh óna comhpháirtithe fuinnimh, Gníomhaireacht Fuinnimh an Oirdheiscirt chun an Fardal Astaíochtaí Bunlíne a ullmhú do Chontae Cheatharlach, don Chomhairle Contae, agus do Chrios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach (CD), (Aguisín 1 & 2 faoi seach). D'fhostaigh an t-údarás áitiúil Comhairleoirí Comhairliúcháin RPS chun cabhrú leis an measúnú ar na Rioscaí Aeráide a sheachadadh, (Aguisín 3) agus chun scrúdú a dhéanamh ar láithreacha beartaithe chun an Crios Dícharbónaithe a roghnú (Aguisín 4).

Mar chuid den phróiseas chun Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil a ullmhú, ní mór do gach Údarás Áitiúil pleanáil agus forálacha cuí a dhéanamh maidir le rannpháirtíocht páirtithe leasmhara. Ní mór aird chuí a thabhairt ar thorthaí rannpháirtíochta páirtithe leasmhara. Rinneadh rannpháirtíocht páirtithe leasmhara de réir na Roinne Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe [RCPA] (2016): Prionsabail agus Treoir Chomhairliúcháin. Treoirlínte Comhairliúchán 2016 (assets.gov.ie)

D'éascaigh na hOifigí Réigiúnacha um Ghníomhú ar son na hAeráide (ORGAanna) rannpháirtíocht idir líonra na nÚdarás Áitiúil agus eintitis ar leibhéal náisiúnta agus leasanna earnála, lena n-áirítear an Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide agus ranna Rialtais ábhartha eile lena mbaineann pleananna oiriúnaithe earnála agus an Plean Náisiúnta um Ghníomhú ar son na hAeráide, chun tacú le hÚdaráis Áitiúla agus chun na próisis rannpháirtíochta a chuíchóiriú.

Téama	**Dáta**

Oidhreacht & Bithéagsúlacht (i gcomhar leis an gComhairle Oidhreachta)	25 Aibreán 2023
Iompar	22 Bealtaine 2023
Timpeallacht Thógtha agus Pleanáil Úsáid Talún	23 Bealtaine 2023
Forbairt Pobail agus Fiontraíocht	30 Bealtaine 2023
Athrú ar Úsáid Talún (Talmhaíocht agus Uisce san áireamh)	31 Bealtaine 2023

Tábla 1.6 Ceardlanna Rannpháirtíochta Earnála le Páirtithe Leasmhara arna n-éascú ag ORGA.

Rinne na ORGA cúig cheardlann rannpháirtíochta earnála éascaithe mar seo a leanas:

Na páirtithe leasmhara san áireamh:

- An Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide (RCAC)
- An Roinn Forbartha Tuaithe agus Pobail (RFTP)
- An Roinn Iompair (RI)
- An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta (RTRÁO)
- An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán (RTCEGSM)
- An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara (RTBM)
- Oifig an Rialálaí Pleanála
- Páirceanna Náisiúnta agus Seirbhísí Fiadhúlra
- An tÚdarás Náisiúnta Iompair
- Feithiclí Astaíochta Nialais
- Bonneagar Iompair Éireann
- Comhairle Ealaíon na hÉireann
- Údarás Fuinnimh Inmharthana na hÉireann
- Oifig na nOibreacha Poiblí
- An Ghníomhaireacht Bainistíochta Rialtais Áitiúil [GBRÁ]
- Suirbhéireacht Gheolaíochta na hÉireann
- An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil
- Iascach Intíre
- Mét Éireann
- Uisce Éireann
- Comhthionóil Réigiúnacha, arna ionadú ag Tionól Réigiúnach an Deiscirt
- Oifigí Réigiúnacha um Ghníomhú ar son na hAeráide
- Líonra na nOifigí Fiontair Áitiúil
- Clár Uisce na nÚdarás Áitiúil
- An Grúpa Oiliúna Náisiúnta um Sheirbhísí Údaráis Áitiúil
- “Superhomes” Leictreach na hÉireann
- An Chomhairle Oidhreachta
- Oifig an Rialálaí Pleanála
- Athrú a Luathú le Chéile

1.5 Próiseas Comhairliúcháin Phoiblí

Thug Comhairle Contae Cheatharlach faoi na comhairliúcháin neamhreachtúla agus reachtúla seo a leanas chun cabhrú le Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach a chur le chéile:

Comhairliúchán Réamhdhréachta 1 - Feasacht agus rannpháirtíocht a bhunú (neamhreachtúil)

I mí Eanáir 2023 ag cruinniú míosúil Chomhairle Contae Cheatharlach, cuireadh Comhaltaí Tofa ar an eolas faoin riachtanas reachtúil faoin Acht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021 chun Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údaráis Áitiúil a ullmhú agus a ghlacadh do Chomhairle Contae Cheatharlach. Cuireadh na comhaltaí ar an eolas faoi phróiseas reachtúil Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil, scóip agus cuimsiú Crios Dícharbónaithe mar atá leagtha amach san acht thuasluaite, agus i dtreoirlínte a d'eisigh an Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide.

D'fhonn a chinntiú gur cuireadh eolas agus tuairimí áitiúla isteach agus go raibh siad san áireamh, d'iarr Comhairle Contae Cheatharlach tuairimí agus moltaí lena mbreithniú i bPlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil Cheatharlach. Tugadh cuireadh don phobal "Bíodh do thuairim agat" ar thairseach Chomhairle Contae Cheatharlach, Consultcarlow.ie.

Is suíomh gréasáin é an tairseach ar líne seo atá deartha go sonrach inar féidir le baill den phobal páirt a ghlacadh i gcomhairliúcháin phoiblí Chomhairle Contae Cheatharlach trí bhreathnú ar dhoiciméid ábhartha agus aighneachtaí/ tuairimí a dhéanamh.

Glacadh le haighneachtaí ón 16 Eanáir 2023 - 6 Feabhra 2023.

Fuarthas dhá aighneacht ar líne.

Fíor 1.7 Fógra maidir le próiseas comhairliúcháin phoiblí réamhdhréachta Neamhreachtúil

Comhairliúchán Réamhdhréachta 2 - Dréachtphlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil a ullmhú – “Bíodh do thuairim agat” (neamhreachtúil)

Ag teacht lena chinntiú gur breithníodh tuairimí agus ábhair imní áitiúla agus go méadaíonn siad tuiscint ar scóip Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil chuir Comhairle Contae Cheatharlach tús le próiseas comhairliúcháin neamhreachtúil ar an 1 Bealtaine 2023 agus tugadh cuireadh roimh aighneachtaí go dtí an 16 Meitheamh 2023.

Éascaíodh raon cruinnithe poiblí pearsanta agus ar líne ag amanna éagsúla agus in áiteanna éagsúla ina bhféadfadh an pobal bualadh le baill den Fhoireann um Ghníomhú ar son na hAeráide, cur i láthair faisnéiseach faisnéise a fháil, agus scrúdú a dhéanamh ar dhoiciméid bheartais atá ann cheana féin agus a n-ábhair imní aeráide a phlé.

Bhí cruinnithe poiblí ar siúl mar seo a leanas:

Réimse	Dáta	Tinreamh
Ceatharlach	02/05/2023	24
Muine Bheag	04/05/2023	13
Ar líne	09/05/2023	4
An Bhuiríos	11/05/2023	6
Ceatharlach	16/05/2023	7
An Tulach	18/05/2023	9
Baile Haicéid	23/05/2023	3
Ráth Bhile	25/05/2023	1
Ar líne	30/05/2023	3
Foireann & LRP Chomhairle Contae Cheatharlach	01/06/2023	47
Comhlachas Tráchtála Cheatharlach	08/06/2023	15

1.8 Fógra maidir le próiseas comhairliúcháin phoiblí réamh-dhréachta neamhreachtúil agus freastal ar chruinnithe.

Rinneadh cur i láthair ag gach cruinniú ina leagtar amach na nithe seo a leanas:

- Ceanglais reachtaíochta faoin Acht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021 chun Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil a ullmhú agus a ghlacadh do Chomhairle Contae Cheatharlach.
- Ról na hEarnála Poiblí
- Creat beartais Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil
- Amlínte reachtúla chun Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil a sheachadadh
- Scóip Gníomhú ar son na hAeráide na hÚdarás Áitiúil
- Spriocanna laghdaithe nGás Ceaptha Teasa (GCT) do Chomhairle Contae Cheatharlach
- Crios Dícharbónaithe Chomhairle Contae Cheatharlach (Baile Cheatharlach)

Cuireadh comhairle ar chomhaltaí an Choiste um Beartas Straitéiseach Um Pleanáil, Comhshaol, Aeráid agus Bithéagsúlacht, Fuinneamh & Talmhaíocht agus tugadh cothrom le dáta iad ag an gcruinniú a bhí acu i mí na Bealtaine 2023.

Fuair Comhaltaí Tofa Chomhairle Contae Cheatharlach cur i láthair agus cuireadh ar an eolas iad ag cruinniú míosúil Chomhairle Contae Cheatharlach i mBealtaine 2023.

Fuarthas ceithre aighneacht.

Rinneadh gach aighneacht a fuarthas a mheas agus Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil á dhéanamh

Comhairliúchán Poiblí Reachtúil ar Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil 2024-2029

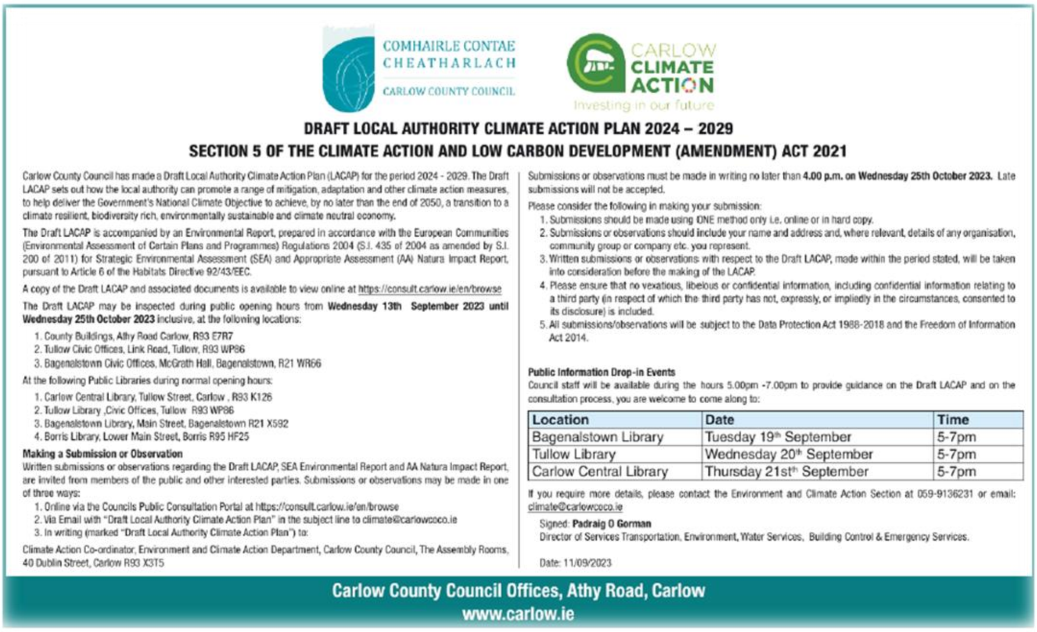

COMHAIRLE CONTAE CHEATHARLACH
CARLOW COUNTY COUNCIL

CARLOW CLIMATE ACTION
Investing in our future

DRAFT LOCAL AUTHORITY CLIMATE ACTION PLAN 2024 – 2029
SECTION 5 OF THE CLIMATE ACTION AND LOW CARBON DEVELOPMENT (AMENDMENT) ACT 2021

Carlow County Council has made a Draft Local Authority Climate Action Plan (LACAP) for the period 2024 - 2029. The Draft LACAP sets out how the local authority can promote a range of mitigation, adaptation and other climate action measures, to help deliver the Government's National Climate Objective to achieve, by no later than the end of 2050, a transition to a climate resilient, biodiversity rich, environmentally sustainable and climate neutral economy.

The Draft LACAP is accompanied by an Environmental Report, prepared in accordance with the European Communities (Environmental Assessment of Certain Plans and Programmes) Regulations 2004 (S.I. 435 of 2004 as amended by S.I. 200 of 2011) for Strategic Environmental Assessment (SEA) and Appropriate Assessment (AA) Natura Impact Report, pursuant to Article 6 of the Habitats Directive 92/43/EEC.

A copy of the Draft LACAP and associated documents is available to view online at https://consult.carlow.ie/en/browse

The Draft LACAP may be inspected during public opening hours from **Wednesday 13th September 2023 until Wednesday 25th October 2023** inclusive, at the following locations:

1. County Buildings, Athy Road Carlow, R93 E7R7
2. Tullow Civic Offices, Link Road, Tullow, R93 WP86
3. Bagenalstown Civic Offices, McGrath Hall, Bagenalstown, R21 WR66

At the following Public Libraries during normal opening hours:

1. Carlow Central Library, Tullow Street, Carlow , R93 K126
2. Tullow Library ,Civic Offices, Tullow R93 WP86
3. Bagenalstown Library, Main Street, Bagenalstown R21 X592
4. Borris Library, Lower Main Street, Borris R95 HF25

Making a Submission or Observation
Written submissions or observations regarding the Draft LACAP, SEA Environmental Report and AA Natura Impact Report, are invited from members of the public and other interested parties. Submissions or observations may be made in one of three ways:

1. Online via the Councils Public Consultation Portal at https://consult.carlow.ie/en/browse
2. Via Email with "Draft Local Authority Climate Action Plan" in the subject line to climate@carlowcoco.ie
3. In writing (marked "Draft Local Authority Climate Action Plan") to:

Climate Action Co-ordinator, Environment and Climate Action Department, Carlow County Council, The Assembly Rooms, 40 Dublin Street, Carlow R93 X3T5

Submissions or observations must be made in writing no later than **4.00 p.m. on Wednesday 25th October 2023.** Late submissions will not be accepted.

Please consider the following in making your submission:

1. Submissions should be made using ONE method only i.e. online or in hard copy.
2. Submissions or observations should include your name and address and, where relevant, details of any organisation, community group or company etc. you represent.
3. Written submissions or observations with respect to the Draft LACAP, made within the period stated, will be taken into consideration before the making of the LACAP.
4. Please ensure that no vexatious, libelous or confidential information, including confidential information relating to a third party (in respect of which the third party has not, expressly, or impliedly in the circumstances, consented to its disclosure) is included.
5. All submissions/observations will be subject to the Data Protection Act 1988-2018 and the Freedom of Information Act 2014.

Public Information Drop-in Events
Council staff will be available during the hours 5.00pm -7.00pm to provide guidance on the Draft LACAP and on the consultation process, you are welcome to come along to:

Location	Date	Time
Bagenalstown Library	Tuesday 19th September	5-7pm
Tullow Library	Wednesday 20th September	5-7pm
Carlow Central Library	Thursday 21stth September	5-7pm

If you require more details, please contact the Environment and Climate Action Section at 059-9136231 or email: climate@carlowcoco.ie

Signed: **Padraig O Gorman**
Director of Services Transportation, Environment, Water Services, Building Control & Emergency Services.

Date: 11/09/2023

Carlow County Council Offices, Athy Road, Carlow
www.carlow.ie

Figiúr 1.9 Fógra poiblí maidir le dréachtphróiseas comhairliúcháin phoiblí reachtúil.

Cuireadh tús leis an gcomhairliúchán Poiblí Reachtúil ar dhréachtphlean gníomhaithe ar son na haeráide na nÚdarás Áitiúil 2024-2029 ar an 13 Meán Fómhair, agus cuireadh fáilte roimh aighneachtaí go dtí 4pm ar an 25 Deireadh Fómhair.

Bhí na príomhghnéithe seo a leanas i gceist le próiseas comhairliúcháin phoiblí um Ghníomhú ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil Cheatharlach 2024-2029:

- Tugadh faoi deara foilsiú dhréachtphlean gníomhaithe ar son na haeráide Cheatharlach Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil 2024-2029 agus tús na tréimhse comhairliúcháin reachtúla ag cruinniú ar an 5 Meán Fómhair 2023 den Choiste Beartais Straitéisigh um Pleanáil, Comhshaol, Aeráid agus Bithéagsúlacht, Fuinneamh agus Talmhaíocht. Rinneadh cur i láthair do na comhaltaí ina leagadh amach próiseas déanta an phlean reachtúil agus amlíne an seachadta.

- Ceadaíodh foilsiú dhréacht Gníomhú ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil agus tús na tréimhse comhairliúcháin reachtúla ag cruinniú mhí Mheán Fómhair de Chomhairle Contae Cheatharlach.

- Tugadh cuireadh do Chomhaltaí Tofa agus do chomhaltaí an Choiste um Beartas Straitéiseach um Pleanáil, Comhshaol, Aeráid agus Bithéagsúlacht, Fuinneamh agus Talmhaíocht freastal ar sheisiún ceisteanna agus freagraí ar líne ar an 14 Meán Fómhair 2023. Ní raibh aon ábhar imní ardaithe ná soiléiriú á lorg ag an gcruinniú seo.

- Cuireadh fógra poiblí sa Carlow Nationalist ar an 12 Meán Fómhair 2023.

- Baineadh úsáid fhorleathan as líonraí meán sóisialta na Comhairle le linn an phróisis chomhairliúcháin.

- Chuir an Comhordaitheoir um Ghníomhú ar son na hAeráide 6 agallamh raidió i gcrích le KCLR agus BEAT FM ag tús an phróisis chomhairliúcháin phoiblí, agus le linn an phróisis chomhairliúcháin phoiblí chun rannpháirtíocht an phobail sa phróiseas déanta pleananna a spreagadh.

- Rinneadh cumarsáid dhíreach le comhlachtaí forordaithe agus le Príomhpháirtithe Leasmhara áitiúla.

Comhairliúchán Poiblí Reachtúil - Imeachtaí Faisnéise Poiblí

D'iarr comhaltaí den Fhoireann um Ghníomhú ar son na hAeráide ar an bpobal soiléiriú a fháil ar shaincheisteanna a bhaineann leis an bPlean agus thug siad tacaíocht chun tuiscint a fháil ar na nósanna imeachta maidir le haighneachtaí nó tuairimí a dhéanamh ag roinnt clinicí faisnéise poiblí.

Bhí cóipeanna de dhoiciméid bheartais ábhartha Chomhairle Contae Cheatharlach ar fáil ar an suíomh, lena n-áirítear:

- Plean Forbartha Contae Cheatharlach 2022-2028
- Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Cheatharlach 2023-2025
- Straitéis Bonneagair Ghlais Chontae Cheatharlach

Tharla roinnt Imeachtaí Faisnéise Poiblí go pearsanta mar seo a leanas:

Suíomh	Dáta	Tinreamh
Leabharlann Mhuine Bheag	Dé Máirt 19 Meán Fómhair	6
Leabharlann na Tulaí	Dé Céadaoin 20 Meán Fómhair	2
Leabharlann Bhaile Cheatharlach	Déardaoin 21 Meán Fómhair	8

Rinneadh cur i láthair do chomhaltaí Fhóram Bhaile Cheatharlach ar an 26 Meán Fómhair ag cur an t-eolas seo a leanas ar fáil:

- Ceanglais reachtaíochta faoin Acht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021 chun Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil a ullmhú agus a ghlacadh do Chomhairle Contae Cheatharlach.

- Ról na hEarnála Poiblí

- Creat Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach

- Amlínte reachtúla chun Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach a sheachadadh

- Scóip Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach

- Spriocanna laghdaithe GCT do Chomhairle Contae Cheatharlach
- Crios Dícharbónaithe Chomhairle Contae Cheatharlach

Tugadh cuireadh do chomhaltaí Fhóram Bhaile Cheatharlach aighneachtaí a dhéanamh maidir le Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil.

1.5 An Chéim Pleanála Reachtúil

Ar an iarratas a fháil ón Aire Eamon Ryan ar an 24 Feabhra 2023, bhog Comhairle Contae Cheatharlach isteach sa phlean reachtúil ag cloí leis na tascanna forordaithe i bhforálacha Alt 16 den Acht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021. Thosaigh Oifig Chomhairle Contae Cheatharlach um Ghníomhú ar son na hAeráide i gcomhar lena Foireann um Ghníomhú ar son na hAeráide ag bailiú agus ag anailísiú príomhshonraí agus faisnéise ó fhoinsí ábhartha éagsúla chun bonn eolais agus tacaíocht a thabhairt d'fhorbairt Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil tar éis phríomhthorthaí chéim na réamhphleanála.

Tuarascáil achomair shoiléir bheacht a cuireadh le chéile agus ón anailís ar na tuarascálacha bonn fianaise a cuireadh le chéile trí rannpháirtíocht le comhairleoirí agus a cuireadh in oiriúint do choinníollacha comhthéacs-shonracha Chomhairle Contae Cheatharlach, Chontae Cheatharlach, Chrios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach, agus cuirtear i láthair í mar Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil. Tá an méid seo a leanas aitheanta i bPlean Gníomhaíochta Aeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach:

- Is iad na príomhréimsí fócais chun astaíochtaí Chomhairle Contae Cheatharlach féin a laghdú.
- Is iad na príomhréimsí fócais do bhearta oiriúnaithe agus maolaithe ar fud limistéar riaracháin Chomhairle Contae Cheatharlach.
- Príomhdhúshláin do Chomhairle Contae Cheatharlach ó thaobh oiriúnú agus maolú bonnlínte seanbhunaithe.
- Is iad na príomhréimsí fócais le haghaidh bearta maolaithe, oiriúnaithe agus bithéagsúlachta atá le húsáid laistigh de limistéar Chrios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach.
- Réimsí tosaíochta straitéiseacha agus deiseanna nó réimsí beartais ar féidir leas a bhaint astu.
- Sa chás go bhfuil bearnaí ann agus go ginearálta cad ba cheart tús áite a thabhairt dóibh chun aghaidh a thabhairt orthu sin.
- Comhoibriú nó comhpháirtíochtaí féideartha maidir le bearta oiriúnaithe/maolaithe a sheachadadh nó i gcás ina bhfuil an t-údarás áitiúil, trína fheidhmeanna, ríthábhachtach chun laghdú astaíochtaí ó earnálacha eile a chumasú nó a éascú.

Mar chuidiú le bonn eolais a chur faoi chreat na ngníomhartha aeráide, tá an tá an méid seo a leanas i bPlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach freisin:

- Ráiteas Físe bunaithe,
- Ráiteas Misin bunaithe, agus
- Príomhréimsí téamacha aitheanta bunaithe ar anailís ar an mbonn fianaise seanbhunaithe óna dtiocfaidh na spriocanna straitéiseacha chun cinn.

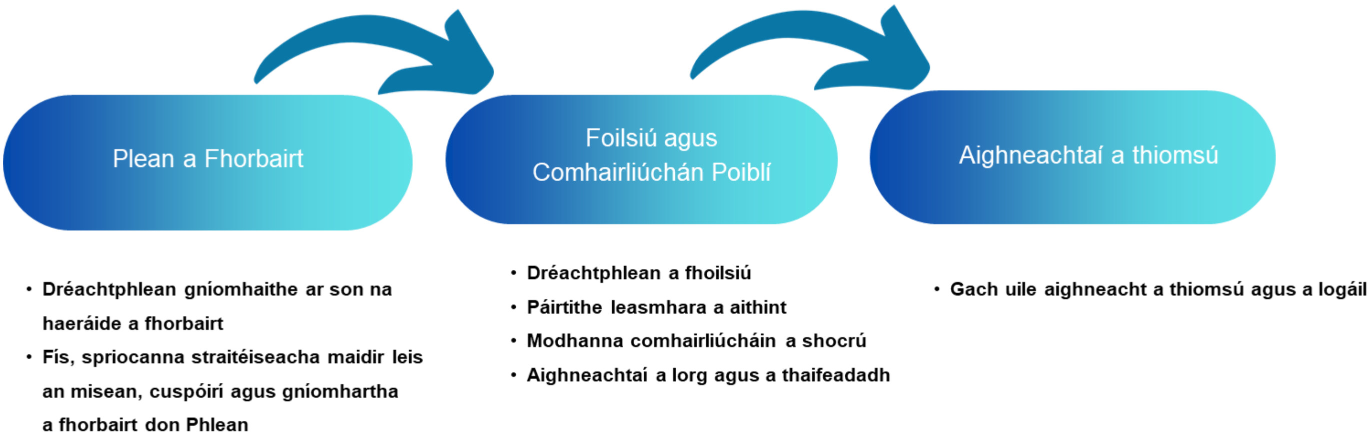

Figiúr 1.10 Céimeanna i bPlean Gníomhithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil i gCéim Déanta Pleananna

Tá Dréachtphlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach 2024-2029 curtha i gcrích ag Comhairle Contae Cheatharlach. Tar éis don Choiste Polasaí Straitéiseach agus do Chomhaltaí Tofa Chomhairle Contae Cheatharlach aird a thabhairt air, foilsíodh Dréacht Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil ar feadh tréimhse comhairliúcháin phoiblí. Cuireadh an Dréachtphlean ar taispeáint go poiblí ón 13 Meán Fómhair 2023 go dtí an 25 Deireadh Fómhair 2023.

De réir cheanglais an An tAcht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021 tar éis dhúnadh na tréimhse comhairliúcháin ullmhaíodh tuarascáil an Phríomhfheidhmeannaigh ar aighneachtaí a fuarthas.

Fuarthas 13 aighneacht agus barúlacha bailí san iomlán, agus seo a leanas an miondealú orthu:

Cineál Aighneachta	**Uimhir**
Aighneachtaí Tairseach Ar Líne	4
Aighneachtaí Postáilte /go pearsanta	0
Aighneachtaí Ríomhphoist	9
Aighneachtaí Iomlána	**13**

Rinne Tuarascáil an Phríomhfheidhmeannaigh achoimre agus mionsonrú ar thoradh phróiseas an Chomhairliúcháin Phoiblí ar Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach mar seo a leanas:

- liostaítear na daoine, na heagraíochtaí nó na comhlachtaí a rinne aighneachtaí nó tuairimí maidir leis an Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach.
- achoimre ar na saincheisteanna a d'ardaigh na daoine, na heagraíochtaí nó na comhlachtaí sna haighneachtaí nó sna tuairimí.
- tugann sé freagra agus moladh an Phríomhfheidhmeannaigh ar na saincheisteanna a ardaíodh; agus
- leagtar amach aon mhodhnuithe atá beartaithe ar an Dréachtphlean, de bhun phróiseas an Chomhairliúcháin Phoiblí.

Cuireadh Tuarascáil an Phríomhfheidhmeannaigh ar Aighneachtaí a Fuarthas faoi bhráid chomhaltaí an CBS lena nótáil ag a gcruinniú ar an 4 Nollaig 2023 agus chuig Comhaltaí Tofa na nÚdaráis Áitiúil ar an 18 Nollaig 2023 lena mbreithniú.

Tá 6 seachtaine ar a mhéad ag Comhaltaí Tofa chun tuarascáil an Phríomhfheidhmeannaigh seo a bhreithniú agus chun glacadh le Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach 2024-2029, de réir cheanglais an Achta Aeráide (Leasú), 2021.

1.6 Struchtúr don Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil

Tá an Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil tar éis aird iomlán a thabhairt ar bheartas agus reachtaíocht idirnáisiúnta agus náisiúnta um athrú aeráide chomh maith leis an eolas is déanaí ar leibhéil reatha an athraithe aeráide chomh maith lena thionchair agus réamh-mheastacháin don todhchaí. Tugtar achoimre ar an bpolasaí agus ar an gcomhthéacs i gCuid 2. Agus toradh an phróisis seo á léiriú, tá Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach leagtha amach i gceithre chuid mar atá sonraithe i bhfigiúr 1.11.

Figiúr 1.11 Struchtúr Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach

Gníomh Aeráide bunaithe ar fhianaise. (*Alt 3*). Cuirtear an bonn fianaise a úsáidtear chun bonn eolais a chur faoi ghníomhú ar son na haeráide laistigh de limistéar dlínse Chomhairle Contae Cheatharlach i láthair, lena n-áirítear rioscaí athraithe aeráide agus próifíl bonnlíne astaíochtaí.

Creat na nGníomhaíochtaí Aeráide (*Alt 4).* leagtar amach a chreat do ghníomhú ar son na haeráide lena n-áirítear an Plean, Fís, Misean, Spriocanna Straitéiseacha, Cuspóirí agus Gníomhartha.

Díríonn **Crios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach** *(Alt 5)* ar Bhaile Cheatharlach mar Chrios Dícharbónaithe (CD) lena n-áirítear an Fhís don limistéar spásúil, Limistéir Tosaíochta Straitéiseacha agus Gníomhartha.

Cur i bhfeidhm agus Tuairisciú *(Alt 6)*. leagtar amach cur chuige na Comhairle maidir le gníomhaíochtaí a chur chun feidhme, dul chun cinn a thomhas, méadracht a úsáid chomh maith leis an gcaoi a dtabharfaidh an Chomhairle tuairisc ar dhul chun cinn na ngníomhaíochtaí thar shaolré an Phlean.

2 BEARTAS AGUS COMHTHÉACS

2.1 Próifíl Chontae Cheatharlach

Figiúr 2.1. Léarscáil an Chontae

Tá Ceatharlach suite go straitéiseach i dtuaisceart réigiún an oirdheiscirt le naisc láidre le Lár Tíre agus Mórcheantar Bhaile Átha Cliath. Síneann sí go 897km^2 agus tá teorainn aici le Contae Chill Dara, Laoise, Chill Chainnigh, Loch Garman agus Chill Mhantáin.

Léiríonn Daonáireamh 2022 gur tháinig méadú 9% ar dhaonra Cheatharlach go 61,968, rud a chiallaíonn gur tháinig ardú 5,036 ar líon na ndaoine sa Chontae idir Aibreán 2016 agus Aibreán 2022. www.cso.ie

Tá thart ar 23km de mhótarbhealach ag trasnú trí iarthuaisceart an Chontae agus thart ar 50km de bhóithre náisiúnta ag trasnú Cheatharlach Thuaidh.

Is é baile Cheatharlach an lárionad uirbeach is mó sa Chontae agus an seachtú baile is mó sa Tír (an Ghráig san áireamh). Is ionann é agus os cionn 44% de dhaonra an Chontae agus is é an baile is mó a spreagann fostaíochta, le bonn fostaíochta an-suntasach. Tá sé suite go straitéiseach ar ghréasán bóithre an M9 agus an N80 agus ar an líne iarnróid idir Baile Átha Cliath agus Port Láirge. Tá Baile Cheatharlach mar bhaile Contae ina ghné ríthábhachtach de struchtúr lonnaíochta an Chontae.

Chomh maith le baile Cheatharlach, tá an Ghráig suite ar an taobh thiar d'Abhainn den Bhearú atá mar chuid de cheantar uirbeach níos leithne. Tugtar Mórcheantar Uirbeach na Gráige ar an gceantar uirbeach seo. Is dhá cheantar iad baile Cheatharlach agus an Ghráig araon ina bhfuil cónaí ar 27,351 people duine de réir Dhaonáireamh 2022.

Tá an Tulach le daonra de 5,138, agus Muine bheag, le daonra de 2,945, rangaithe mar Bhailte Ceantair agus cuimsíonn siad lonnaíochtaí dea-fhorbartha le seirbhísí tacaíochta poist agus áiseanna pobail. Is bailte tábhachtacha iad seo ag leibhéal ceantair agus tá sé d'acmhainn acu fás leanúnach ar cóimhéid a bheith níos féinchothaitheach.

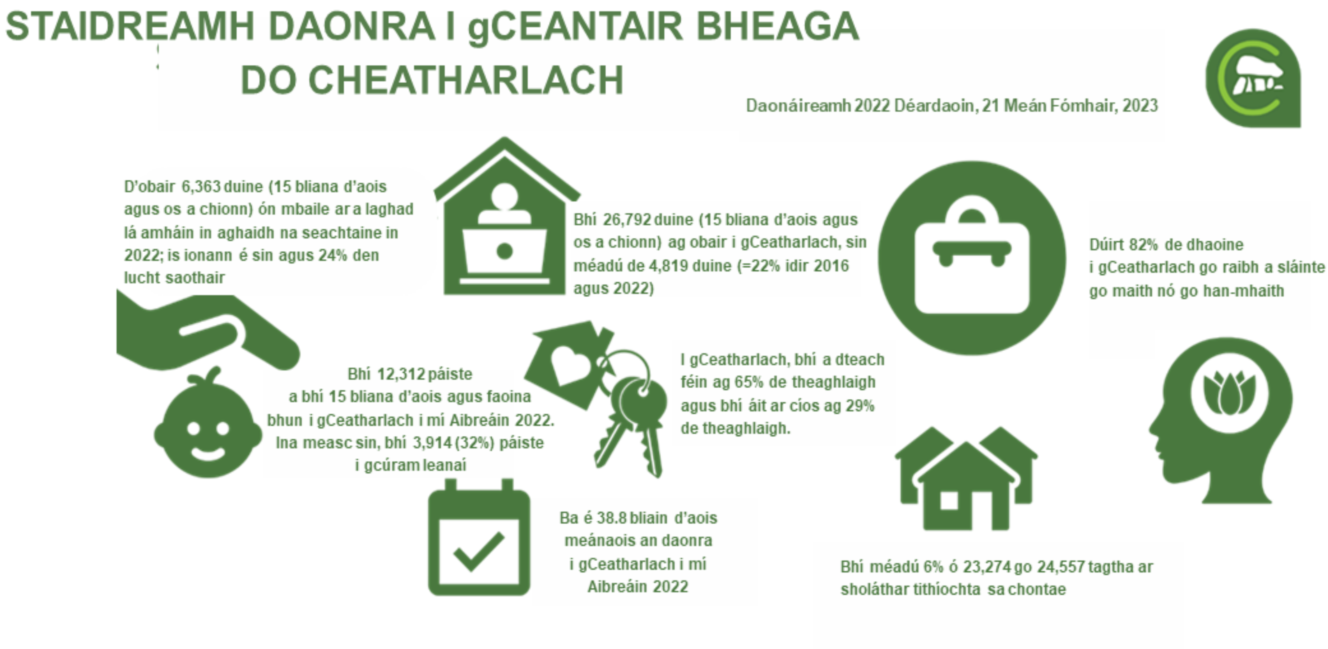

Figiúr 2.2 Léargas Staitistiúil ar Chontae Cheatharlach

Tá líonra de bhailte agus sráidbhailte tarraingteacha ag Contae Cheatharlach freisin, le tírdhreacha éagsúla agus timpeallacht nádúrtha ardchaighdeáin. Tá oidhreacht shaibhir agus éagsúil nádúrtha agus thógtha ag an gContae a chuireann le carachtar, féiniúlacht agus braistint áite an Chontae.

Figiúr 2.3 Loc Chlais Ghainimh, An Bhuiríos, Co. Cheatharlach.

Is iad na príomhbhóithre uisce atá i gContae Cheatharlach ná An Bhearú, Abhainn na Boirne, agus Abhainn na Sláine. Is í an Bhearú an dara abhainn is mó in Éirinn atá thart ar 192km ar fad. Tosaíonn abhainn na Boirne, craobh-abhainn na Bearú ar an taobh Thuaidh de Shliabh Laighean agus ritheann sí ó thuaidh i dtreo Ráth Tó, áit a dtéann sí siar ansin i dtreo an N80 agus téann sí ó dheas ó bhaile Cheatharlach, áit a draenálann sí isteach in Abhainn na Bearú.

Figiúr 2.4 An Bhearú i mBaile Cheatharlach.

Tá abhainn na Sláine thart ar 117km ar fad agus téann sí trí Cheatharlach, áit a ritheann sí trí bhaile na Tulaí. Is craobh-aibhneacha de chuid abhainn na Sláine iad an Doiríoch agus an Daoirín. Éiríonn an Doiríoch i mBaile Haicéid agus ritheann sí faoi dhroichead Chluain na nGall, áit a ndéantar teorainn di agus bunaíonn sí pointe dibhéirseach Chontae Cheatharlach san Iarthar agus Co. Loch Garman san Oirthear. Éiríonn abhainn an Daoirín i Sléibhte Chill Mhantáin agus ritheann sí ó dheas ag dul trí bhailte Bhaile Haicéid agus na Tulaí. Is dhá dhobharlach shuntasacha iad Aibhneacha an tSléibhe agus an Deighnín a ritheann gar do bhaile na Buiríse i gContae Cheatharlach.

Tá Comhairle Contae Cheatharlach suite laistigh de Réigiún um Ghníomhú ar son na hAeráide (ORGA) an Oirthir agus Lár Tíre agus tá sí ar cheann de 17 Údarás Áitiúil sa réigiún. Tá ORGA an Oirthir agus Lár Tíre ar cheann de cheithre oifig réigiúnacha um ghníomhú ar son na haeráide a bunaíodh in 2018 mar fhreagairt ar Ghníomh 8 den Chreat Náisiúnta um Oiriúnú (CNO) 2018 – Pleanáil d'Éirinn atá Seasmhach ó thaobh na hAeráide de. Is é ról Oifig ORGA ná comhordú agus tacaíocht a thabhairt don rialtas áitiúil chun athrú claochlaitheach agus gníomhú intomhaiste ar son na haeráide a threorú ar fud ár gcathracha agus ár gcontaetha. Cuireann siad treoir, comhairle agus tacaíocht ar fáil d'Údaráis Áitiúla chun cumas, teacht agus acmhainní na hearnála a ghiaráil chun aghaidh a thabhairt go héifeachtach ar athrú aeráide ar fud na hÉireann.

Figiúr 2.5 Oirthear & Lár Tíre Réigiún um Ghníomhú ar son na hAeráide (ORGA)

2.2 Forbhreathnú ar Athrú Aeráide

Tuigtear níos mó ná riamh gurb é an t-athrú aeráide an dúshlán domhanda is tábhachtaí agus is fadtéarmaí dár linne, tá a thionchar fós le brath ar fud an domhain agus sa bhaile. Deimhníonn an Séú Tuarascáil Mheasúnaithe de chuid Ghrúpa Oibre I an Phainéal Idir-Rialtasach ar Athrú Aeráide (PIAA), fianaise ollmhór go bhfuil athrú tagtha ar an aeráid ón ré réamhthionsclaíoch agus gurb iad gníomhaíochtaí an duine, trí astaíochtaí gás ceaptha teasa, príomhchúis an athraithe sin. Sonraíonn sé gur gníomhaíochtaí daonna an chúis le téamh domhanda, le teochtaí dromchla domhanda ag sroicheadh 1.1°C os cionn 1850-1900, sa tréimhse 2011-2020.

Tugann an ráiteas sin aeráid na hÉireann chun cuimhne. I bhfigiúr 2.6, cuirtear an t-ardú ar theocht domhanda ó 1900 i gcomparáid le teochtaí na hÉireann. Tá Éire ag

teacht leis na méaduithe ar theocht domhanda, tar éis 2022, agus is bliain í ina bhfuil foircní níos mó ná mar a bhí ariamh, maidir le teocht agus frasaíocht (báisteach) araon. Dúirt Met Éireann gurb í 2022 'an bhliain ba teo ar taifead'. D'fhágfadh sin go mbeadh teocht na hÉireann os cionn an mheáin fhadtéarmaigh don 12 bliain as a chéile. Ina theannta sin, chonacthas teochtaí nach bhfacthas ariamh in Éirinn i rith an tsamhraidh in 2022, ag taifeadadh an dara teocht is airde riamh a taifeadadh in Éirinn ag 33°C.

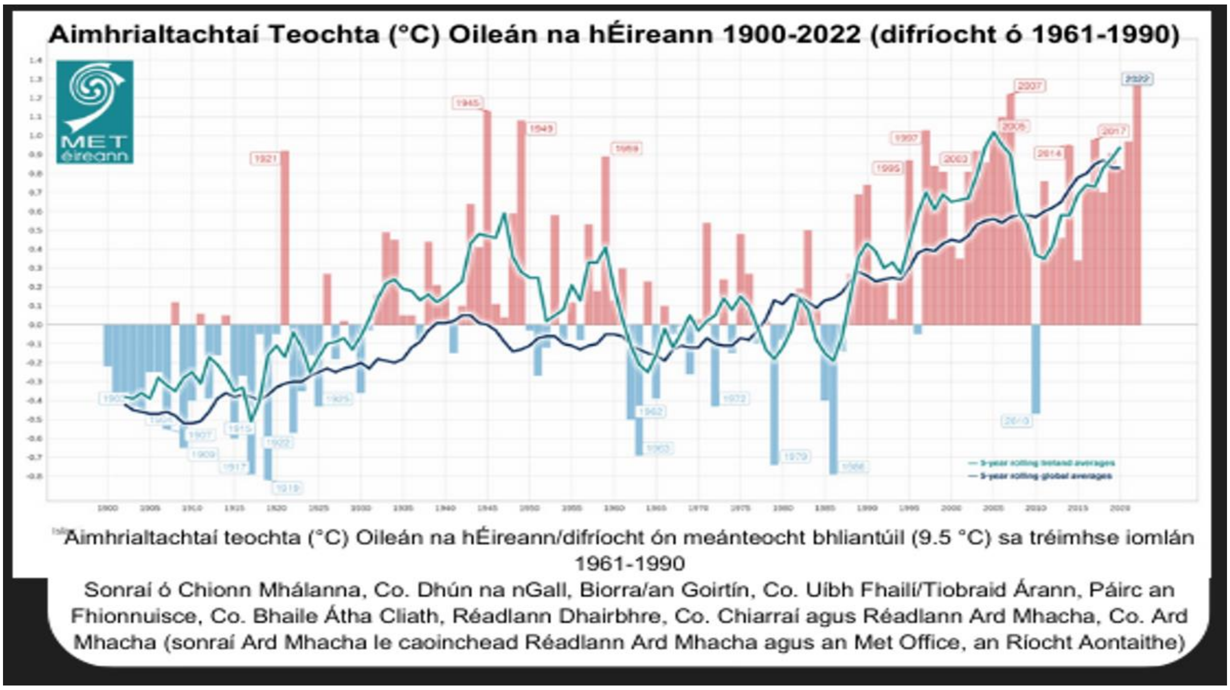

Figiúr 2.6: Oileán na hÉireann 1900-2022 Aimhrialtachtaí Teochta (°C) (difríocht ó 1961-1990)
(Foinse: Met Éireann)

Os a choinne sin, na breathnuithe frasaíochta ó 2022, áit ar taifeadadh báisteach faoi bhun an mheáin fhadtéarmaigh i bhformhór na stáisiún. Bhí éagsúlacht sa bháisteach i rith 2022, agus bhí foircinn le brath i ngach ceann de na séasúir, rud a d'fhág go raibh Samhradh agus Earrach níos tirime ann, agus Fómhar agus Geimhreadh níos fliche.

Tháinig méadú 20 cm ar mheánleibhéal domhanda na farraige idir 1901 agus 2018. Tá an treocht i meán-ardú domhanda ar leibhéal na farraige ag ardú go seasta ó 1901. Go dtí seo tá ardú den chineál céanna tagtha ar leibhéal na farraige in Éirinn agus 2-3 mm ar an meán in aghaidh na bliana. Mar thoradh ar aeráid atá ag téamh, tá ardú tagtha ar leibhéal na farraige, trí oighear farraige a chailleadh agus leathnú teirmeach (an méadú ar thoirt an uisce mar gheall ar théamh) mar thoradh ar aigéan atá ag téamh.

D'fhulaing Éire drochthionchair aeráide cheana féin agus léirigh teagmhais aimsire le déanaí leochaileacht daoine aonair, gnólachtaí, pobail, earnálacha agus bonneagair i leith athrú aeráide, ag cur béime ar an ngá atá le práinn maidir le gníomhú ar son na haeráide i ngach earnáil den tsochaí.

Mar shampla, d'fhág stoirmeacha ar nós Arwen agus Barra in 2021 go háirithe, 59,000 teach agus gnó gan chumhacht (An Plean Náisiúnta um Ghníomhú ar son na hAeráide, 2023). Is minic a chuireann drochthionchair an athraithe aeráide le dúshláin shóisialta, chomhshaoil agus eacnamaíocha níos leithne. D'fhéadfadh sé seo

leochaileacht agus íogaireacht a mhéadú i leith foircní aeráide agus aeráid atá ag athrú.

Bunaithe ar athruithe a breathnaíodh ar an aeráid agus ar a thionchair, tá Met Éireann, an Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC) agus eolaithe aeráide eile in ann réamh-mheastacháin láidre a dhéanamh ar phatrúin aeráide amach anseo in Éirinn agus ar fud an domhain. D'fhoilsigh an GCC, Foras na Mara agus Met Éireann Tuarascáil Stádas Aeráide na hÉireann i mí Iúil 2021.

Is féidir réamh-mheastacháin aeráide amach anseo do Chontae Cheatharlach a achoimriú mar seo a leanas:

- Léiríonn réamh-mheastacháin aeráide go leanfaidh na treochtaí aeráide a breathnaíodh le céad bliain anuas ar aghaidh agus go dtreiseoidh siad sna blianta amach romhainn.
- Tá an teocht ag méadú agus ceaptar go leanfaidh siad ag méadú agus i ngach séasúr.
- Táthar ag súil le laghduithe suntasacha ar mheán leibhéil frasaíochta (báisteach) san Earrach agus sa Samhradh, agus léiríonn réamh-mheastacháin go dtarlaíonn méadú ar theagmhais frasaíochta foircneacha, go háirithe i rith an Gheimhridh.
- Is beag athrú atá tagtha ar mheánluas agus treo na gaoithe de réir réamh-mheastacháin. Meastar go dtiocfaidh méadú ar mhinicíocht na ndálaí foircneacha gaoithe, go háirithe i rith an Gheimhridh.
- Méaduithe ar mhinicíocht tuilte abhann (abhainn) agus báistiúil (uisce dromchla).
- Méaduithe ar mhinicíocht agus déine thonnta teasa an tsamhraidh, teochtaí foircneacha agus triomach.
- Laghduithe ar mhinicíocht sioc agus titim sneachta; agus
- Méadú ar fhad an tséasúir fáis (timthriall feineolaíoch).

Tá aeráid na hÉireann athraithe i gcomparáid leis na 1900í, níl aon amhras ach go bhfuil sé tar éis téamh chomh maith le teochtaí domhanda, rud a fhágann go bhfuil réimse tionchair ann a bhaineann le haeráid níos teo agus le himeachtaí aimsire níos foircní.

Figiúr 2.7: Scáthlán Bus Dín Maireachtála ag Páirc Bus Bhaile Cheatharlach

2.3 Comhthéacs Beartais Aeráide

Tugtar spreagadh do ghníomhú ar son na haeráide leis an bhfianaise eolaíoch a thacaíonn le torthaí thionchar an duine ar an athrú aeráide agus leis an gconradh idirnáisiúnta is déanaí atá ceangailteach ó thaobh dlí de maidir leis an athrú aeráide, ina leagtar amach an creat le haghaidh freagairtí beartais uaillmhianacha agus neartaithe, Comhaontú Pháras 2015. Dá bhrí sin, leagtar amach an Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide seo i gcomhthéacs níos leithne de bheartas aeráide idirnáisiúnta, AE, náisiúnta agus earnála. Léirítear é seo i bhfigiúr 2.8.

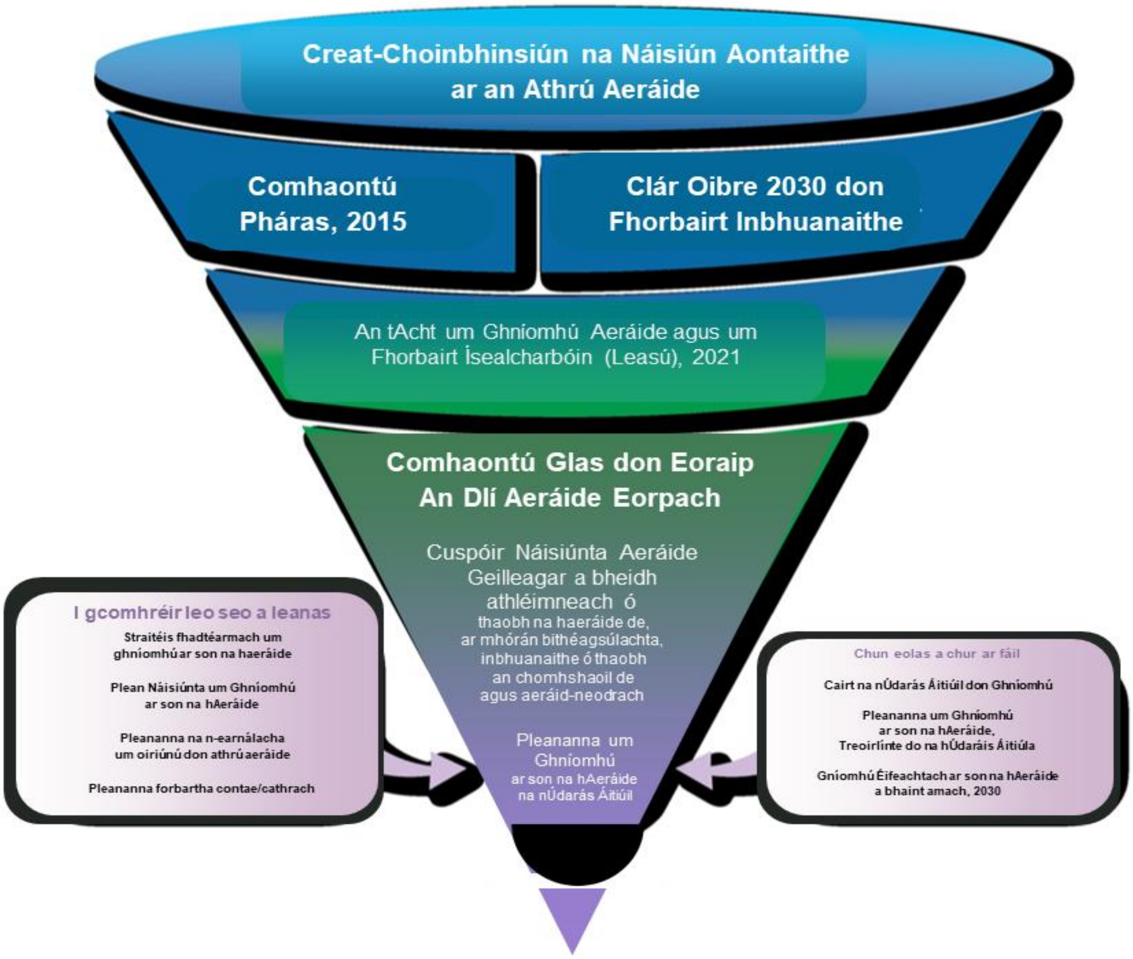

Figiúr 2.8: Comhthéacs Reachtaíochta agus Beartais don Phlean Um Ghníomhú ar son na hAeráide

(Foinse: Oifigí Réigiúnacha um Ghníomhú ar son na hAeráide)

2.3.1 Beartas Idirnáisiúnta um Athrú Aeráide

Aithníodh go bhfuil gá le comhar agus uaillmhian ar an leibhéal idirnáisiúnta chun dul i ngleic leis an athrú aeráide go rathúil. Ó bunaíodh Creat-Choinbhinsiún na Náisiún Aontaithe ar Athrú Aeráide i 1994, tá tíortha ag iarraidh comhar idirnáisiúnta a thógáil chun an méadú ar an meánteocht dhomhanda a theorannú agus déileáil leis an meánteocht dhomhanda agus déileáil leis an tionchar an athraithe aeráide, a eascraíonn as na méaduithe teochta sin.

Mar thoradh ar na hiarrachtaí sin síníodh Comhaontú Pháras 2015 ag Comhdháil< na bPáirtithe 21 (COP21). Is conradh idirnáisiúnta ar athrú aeráide atá ceangailteach ó thaobh dlí is ea Comhaontú Pháras 2015 a shínigh gach ceann de na 196 ballstát, Éire san áireamh, agus a tháinig i bhfeidhm ar an 4 Samhain 2016. Trí dhá sprioc atá sainithe go soiléir, féachann Comhaontú Pháras le gníomhú ar son na haeráide atá forásach agus uaillmhianach le himeacht ama chun athrú contúirteach aeráide a sheachaint trí na nithe seo a leanas a dhéanamh:

i. Méaduithe meánteochta domhanda a shealbhú go maith faoi bhun 2^0C agus iarrachtaí a dhéanamh chun an méadú teochta a theorannú go 1.5^0C os cionn na leibhéal réamhthionsclaíoch; agus

ii. Cur leis an gcumas dul in oiriúint do dhrochthionchair an athraithe aeráide agus athléimneacht aeráide a chothú.

Comhaontú idirnáisiúnta eile a bhfuil dlúthbhaint aige le Comhaontú Pháras is ea an Clár Oibre don Fhorbairt Inbhuanaithe 2030 a ghlac Ballstáit na Náisiún Aontaithe i mí Mheán Fómhair 2015. Ag croílár an Chláir Oibre tá 17 Sprioc Forbartha Inbhuanaithe (SFIanna). Tá sé mar aidhm ag na spriocanna seo "deireadh a chur leis an mbochtaineacht, an pláinéad a chosaint agus saol agus ionchais gach duine a fheabhsú, i ngach áit." Tá 169 sprioc sna 17 SFIanna atá le baint amach faoi 2030. In 2019, d'iarr ceannairí domhanda go ndéanfaí 'deich mbliana gníomhaíochta' chun na Spriocanna a bhaint amach laistigh den tréimhse ama sin. Tugtar aghaidh ar na SFIanna i Roinn 6 den Phlean seo freisin.

I dtreo laghduithe ar astaíochtaí gás ceaptha teasa a bhaint amach mar chuid de ghealltanais Chomhaontú Pháras, d'fhógair an Coimisiún Eorpach, i mí na Nollag 2019, an Comhaontú Glas Eorpach dírithe ar an Eoraip a bheith ar an gcéad mór-roinn atá neodrach ó thaobh na haeráide de. Tá sé mar aidhm ag an gComhaontú gan aon ghlanastaíochtaí gás ceaptha teasa a bhaint amach faoi 2050, fás eacnamaíoch a dhíchúpláil ó úsáid acmhainní, agus gan aon duine a fhágáil ar lár. Thug an tAontas sraith tograí isteach chun beartais aeráide, chánachais, fuinnimh agus iompair na EUanna a ailíniú chun tacú leis an aidhm sin a bhaint amach. Le Dlí Aeráide na hEorpa rinneadh na spriocanna seo ceangailte ó thaobh dlí de, lena n-áirítear laghdú ar ghlanastaíochtaí gás ceaptha teasa de 55% ar a laghad a bhaint amach faoi 2030.

2.3.2 Beartas um Athrú Aeráide in Éirinn

Léiríonn an beartas um athrú aeráide in Éirinn uaillmhian an AE a éilíonn orainn aghaidh a thabhairt ar dhúshláin an athraithe aeráide. Ag obair i dtreo an Chuspóra Aeráide Náisiúnta déanann an tAcht Aeráide (Leasú) 2021, geilleagar agus sochaí inbhuanaithe a chur chun cinn ina ndéantar spriocanna astaíochtaí gás ceaptha teasa a chothromú nó a shárú trí gháis cheaptha teasa a bhaint. Trí bhuiséid charbóin fhorásacha ar fud an gheilleagair, uasteorainneacha earnála, sraith straitéisí a cheaptar chun meascán de bhearta oiriúnaithe agus maolaithe a chur chun cinn, chomh maith le socruithe láidre maoirseachta agus tuairiscithe, tá an beartas aeráide ag obair chun iarrachtaí a mhéadú ar fud na sochaí uile agus chun athrú céim ar ghníomhú aeráide uaillmhianach agus claochlaitheach a chur i gcrích go dtí 2030 agus ina dhiaidh sin go dtí 2050.

Is é an Plean Náisiúnta um Ghníomhú ar son na hAeráide 2023, seolta ar an 21 Nollaig 2022, an dara nuashonrú bliantúil ar Phlean Gníomhaíochta Aeráide na tíre 2019 agus an chéad cheann a ullmhófar faoin Acht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021, agus tar éis buiséid charbóin ar fud an gheilleagair agus uasteorainneacha astaíochtaí earnála a thabhairt isteach in 2022. Leagtar amach sa Phlean Um Ghníomhú ar son na hAeráide 2023 treochlár do 2025 i dtreo gníomhaíocht chinntitheach a dhéanamh chun astaíochtaí a laghdú faoina leath faoi 2030 agus glan-nialas a bhaint amach, tráth nach déanaí ná deireadh 2050, mar a gealladh i gClár an Rialtais.

D'fhoilsigh Éire a chéad Chreat Oiriúnaithe Náisiúnta (CON) in 2018, ina leagtar amach an comhthéacs chun príomhearnálacha agus údaráis áitiúla a áirithiú, is féidir

leo measúnú a dhéanamh ar na príomhrioscaí agus leochaileachtaí a bhaineann leis an athrú aeráide, gníomhaíochtaí atá athléimneach ó thaobh na haeráide de a chur chun feidhme, agus a chinntiú go ndéantar breithnithe oiriúnaithe aeráide a phríomhshruthú i gceapadh beartais náisiúnta, réigiúnacha agus áitiúla.

Leagtar amach conairí táscacha i Straitéis Fhadtéarmach reatha na hÉireann maidir le Laghduithe Astuithe Gáis Cheaptha Teasa tar éis 2030, i dtreo neodracht charbóin a bhaint amach d'Éirinn faoi 2050. Cuireann an Straitéis leis na conairí dícharbónaithe atá leagtha síos ag na buiséid charbóin, na huasteorainneacha astaíochtaí earnála, agus an Plean Náisiúnta um Ghníomhú ar son na hAeráide, chun beartas aeráide comhleanúnach agus éifeachtach a chinntiú. Tá anailís ar roghanna aistrithe ar fud gach príomhearnála den gheilleagar mar bhonn taca leis agus soláthraíonn sé nasc ríthábhachtach idir spriocanna aeráide na hÉireann do 2030 agus an sprioc fhadtéarmach atá leagtha síos ag Cuspóir Aeráide Náisiúnta na hÉireann agus ag Dlí Aeráide na hEorpa.

Tá Pleananna Earnála um Oiriúnú Aeráide foilsithe ar fud ranna Rialtais, mar fhreagra ar an gCreat Náisiúnta Oiriúnaithe. Sainaithnítear i ngach Plean na príomhrioscaí atá le sárú ar fud na hearnála agus an cur chuige atá á ghlacadh chun aghaidh a thabhairt ar na rioscaí sin agus athléimneacht aeráide a thógáil don todhchaí. Forbraíodh iad ag cur próiseas pleanála oiriúnaithe sé chéim i bhfeidhm a bhfuil cur síos air i dTreoirlínte Pleanála Earnála um Oiriúnú d'Athrú Aeráide, a d'fhoilsigh an Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide. Tugann na Pleananna aghaidh ar na hearnálacha seo a leanas: Talmhaíocht, Foraoiseacht agus Bia Mara, Bithéagsúlacht, Oidhreacht Thógtha agus Seandálaíochta, Bonneagar Iompair, Líonraí Leictreachais agus Gáis, Líonraí Cumarsáide, Bainistíocht Riosca i gCás Tuilte, Cáilíocht Uisce agus Bonneagar Seirbhísí Uisce agus Sláinte.

Léiríonn Cairt um Ghníomhú ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil, a shínigh Comhairle Contae Cheatharlach i mí Dheireadh Fómhair 2019, tiomantas chun iarrachtaí a mhéadú agus ról lárnach a imirt go háitiúil agus go náisiúnta maidir le gníomhú éifeachtach ar son na haeráide a sheachadadh. Cuireann sé de chúram ar gach údarás áitiúil ceannaireacht láidir a sholáthar maidir le gníomhú ar son na haeráide a chur chun cinn ar an leibhéal réigiúnach agus ar an leibhéal áitiúil, le cloí le SFIanna na Náisiún Aontaithe, go háirithe Sprioc 13 Gníomhú ar son na hAeráide, chomh maith le hastaíochtaí óna n-oibríochtaí féin a laghdú agus comhoibriú agus comhpháirtíocht a dhéanamh le fiontair áitiúla, grúpaí pobail, saoránaigh agus earnálacha poiblí, príobháideacha agus oideachais maidir le tionscnaimh um ghníomhú ar son na haeráide.

Is é Gníomhú Éifeachtach ar son na hAeráide 2030 (GEA 2030) straitéis an rialtais áitiúil ar ghníomhú ar son na haeráide a foilsíodh i mí Aibreáin 2021. Is ionann an straitéis agus tiomantas earnála uileghabhálach chun cur chuige comhleanúnach a chinntiú maidir le gníomhú ar son na haeráide ar fud struchtúir riaracháin agus pholaitiúla na 31 údarás áitiúil go léir. Ar leibhéal earnála, cuireann an straitéis rún straitéiseach ginearálta in iúl trí phost ceannaireachta atá beartaithe, chun líonra na n-údarás áitiúil a fhostú i ngníomhú éifeachtach ar son na haeráide. Laistigh den earnáil, is ionann an straitéis fhoriomlán agus comhdhearcadh ardleibhéil maidir leis an gcur chuige i leith gníomhú ar son na haeráide agus tiomantas láidir don ról ceannaireachta forordaithe. Is treochlár sonraithe í an straitéis d'údaráis áitiúla chun na freagairtí dícharbónaithe agus oiriúnaithe riachtanacha ar an athrú aeráide a sheachadadh.

2.4 Rannpháirtíocht Saoránach agus Páirtithe Leasmhara

Tá taithí shuntasach ag údaráis áitiúla ar shaoránaigh agus ar pháirtithe leasmhara a mhealladh, trína bhfeidhmeanna reatha, lena n-áirítear pleanáil talamhúsáide, tithíocht, fiontraíocht, iompar agus feasacht ar an gcomhshaol. Chomh maith leis sin, tá údaráis áitiúla ag gabháil do struchtúir rannpháirtíochta poiblí atá ann cheana féin agus do chur chuige atá ón mbun aníos, dírithe ar an bpobal agus atá dírithe ar thorthaí. Áirítear orthu sin, Líonraí Rannpháirtíochta Poiblí (LRP), Coistí Forbartha Pobail Áitiúla (CFPA), Bailte Slachtmhara, Aoisbhá Éireann, Comhpháirtíochtaí Spóirt, Pobail Fuinnimh Inbhuanaithe (PFIanna) agus raon clár agus tionscnamh eile.

Tá an phráinn a bhaineann le dul i ngleic le ceist an athraithe aeráide tar éis dul i bhfeidhm ar fud na n-eagraíochtaí seo atá ag déanamh dul chun cinn suntasach anois maidir le gníomhú ar son na haeráide a ionchorprú ina gcuid spriocanna agus pleananna.

Sainaithnítear sa Phlean Pobail Eacnamaíochta Áitiúil (PPEÁ) 2023-2028 Gníomhú ar son na hAeráide mar sprioc ardleibhéil.

"Is sochaí atá neodrach ó thaobh carbóin de agus athléimneach ó thaobh na haeráide de í Ceatharlach a bhfuil gníomhartha dearfacha aeráide agus bithéagsúlachta agus inbhuanaitheacht chomhshaoil i gcroílár na cinnteoireachta go léir."

I measc na modheolaíochta a úsáideann Comhairle Contae Cheatharlach le haghaidh comhairliúcháin le príomhpháirtithe leasmhara tá:

- Tairseach Comhairliúcháin Chomhairle Contae Cheatharlach
- Fógraí Nuachtáin Áitiúil & eagarthóireacht – Carlow Nationalist
- Fógra ar na Raidió Áitiúil - KCLR
- Agallaimh raidió
- Fógra ar na Meáin Shóisialta
- Suíomh gréasáin na nÚdaráis Áitiúil
- Nuachtlitreacha an Pharóiste
- Nótaí Áitiúla san Nuachtán áitiúil – Carlow Nationalist
- LRP Cheatharlach
- Cumarsáid le Páirtithe Leasmhara Reachtúla
- Taispeántas Poiblí i bhFoirgnimh Chontae Chomhairle Contae Cheatharlach
- Taispeántas Poiblí i mbrainsí na Leabharlainne
- Cur i láthair do Chomhaltaí foirne Chomhairle Contae Cheatharlach

- Cur i láthair do Chomhaltaí Tofa Chomhairle Contae Cheatharlach
- Cur i láthair do chomhaltaí an Choiste um Beartas Straitéiseach um Pleanáil, Comhshaol, Aeráid agus Bithéagsúlacht, Fuinneamh agus Talmhaíocht.
- Fógra a thabhairt d'Údaráis Áitiúla lena dtaobh
- Chuaigh an Oifig Réigiúnach um Ghníomhú ar son na hAeráide i dteagmháil leis na Ranna atá freagrach as pleananna oiriúnaithe earnála a fhorbairt ag iarraidh orthu athbhreithniú a dhéanamh ar straitéisí oiriúnaithe na n-údarás áitiúil agus aighneachtaí a dhéanamh.
- Shainaithin an Oifig Réigiúnach um Ghníomhú ar son na hAeráide príomhpháirtithe leasmhara ardleibhéil freisin de réir a dtábhachta agus a n-ábharthachta maidir le hábhar Straitéisí Oiriúnaithe na nÚdarás Áitiúil agus d'iarr sí orthu athbhreithniú a dhéanamh ar straitéisí oiriúnaithe na n-údarás áitiúil agus aighneachtaí a dhéanamh.

Ní shainmhínítear na dúshláin a bhaineann le hathrú aeráide atá forleathan ar fud na sochaí le teorainneacha spásúla agus, dá bhrí sin, teastaíonn freagairtí iomlánaíocha agus comhchoiteanna uathu. Meastar go bhfuil rannpháirtíocht na saoránach agus na bpáirtithe leasmhara i gcinntí aeráide agus i mbearta lena mbaineann siad an-tábhachtach. Cinntíonn sé sin go mbíonn tionchar dearfach agus cothrom ag gníomhartha ar son na haeráide ar na roghanna a dhéanann siad.

Chun ár n-uaillmhian aeráide a bhaint amach, ní mór don Rialtas agus do shaoránaigh na hÉireann teacht le chéile i 'gconradh sóisialta' neartaithe le haghaidh gníomhú ar son na haeráide agus fíor-réitigh ar an athrú aeráide a chomhchruthú, atá fóinteach, cuimsitheach, cothrom agus inrochtana do chách, agus ar an gcaoi sin tús áite a thabhairt d'aistriú cóir (Plean Gníomhaíochta ar son na hAeráide 2023).

2.5 Oiliúint i nGníomh Aeráide

I gcomhpháirtíocht leis na ORGAanna agus leis an nGrúpa Náisiúnta Oiliúna um Sheirbhísí Údaráis Áitiúil (GNOSÚÁ), leantar d'oiliúint um ghníomhú ar son na haeráide a chur i bhfeidhm d'earnáil iomlán na n-údarás áitiúil lena n-áirítear comhaltaí tofa, chun comhaltaí foirne a chumhachtú agus a uas-sciliú chun gníomhú mar cheannairí ar ghníomhú ar son na haeráide. Go dtí seo, cuireadh oiliúint ar os cionn 50% den fhoireann i gComhairle Contae Cheatharlach i gcolúin éagsúla d'oiliúint um ghníomhú ar son na haeráide, agus déantar measúnú leanúnach ar riachtanais oiliúna amach anseo. Tá imeachtaí oiliúna agus cúrsa oiliúna creidiúnaithe do chomhaltaí tofa eagraithe ag Cumann Rialtas Áitiúil na hÉireann (CRÁÉ).

Tá ceardlanna eagraithe ag Comhairle Contae Cheatharlach do ghrúpaí pobail áitiúla tríd an LRP freisin. I gcomhpháirtíocht leis na ORGAanna, eagraíodh ceardlanna 'Labhraímis faoi Ghníomhú ar son na hAeráide' ar fud na tíre freisin, tríd an líonra comhordaitheoirí Aoisbhá Éireann sna húdaráis áitiúla.

Oibríonn Comhordaitheoirí Oifigeach Feasachta Comhshaoil agus Scoileanna Glasa Chomhairle Contae Cheatharlach go dlúth le clár Scoileanna Glasa an Taisce, chun leanúint le gníomhaíochtaí feasachta agus dámhachtainí Brat Glas i mbunscoileanna agus in iar-bhunscoileanna araon. Tá acmhainní nua forbartha ag An Taisce freisin do

mhúinteoirí maidir le gníomhú ar son na haeráide, chun forluí a dhéanamh le curaclaim teagaisc.

2.6 Idirphlé Náisiúnta um Ghníomhú ar son na hAeráide

In 2022, lean an Chomhairle ar aghaidh ag tacú le tionscnaimh rannpháirtíochta saoránach agus páirtithe leasmhara, lena n-áirítear Idirphlé Náisiúnta an Rialtais maidir le Gníomhú ar son na hAeráide, ‘Comhráite Aeráide’ áitiúla faoi stiúir an Líonra Rannpháirtíochta Poiblí (LRP). Aithníonn na hAchtanna Aeráide 2015-2021 na Líonraí Rannpháirtíochta Poiblí mar líonra lárnach chun dul i gcomhairle maidir le gníomhú ar son na haeráide agus tá teagmháil déanta ag an gComhairle le LRP Cheatharlach i gcomhairliúchán poiblí an Phlean Náisiúnta um Ghníomhú ar son na hAeráide.

Go carnach, tugann fianaise ó chlár INGA 2022 le fios go bhfuil leibhéal ard feasachta ar athrú aeráide i measc mhuintir na hÉireann, agus gur mian leo a bheith páirteach i ngníomhú ar son na haeráide. Léirigh torthaí chlár rannpháirtíochta 2022 freisin go bhfuil toilteanas ann dul i mbun gníomhú ar son na haeráide, ach b’fhéidir nach bhfuil a fhios ag daoine cé na gníomhartha is éifeachtaí nó cén áit le tosú ag gníomhú. Trí rannpháirtíocht saoránach agus páirtithe leasmhara a chumasú tuilleadh, is féidir na deiseanna a bhaineann le haistriú chuig sochaí agus geilleagar atá neodrach ó thaobh carbóin de, a bhaint amach, amhail gairmeacha inbhuanaithe nua, tithe níos teo atá níos tíosaí ar fhuinneamh, roghanna taistil níos fearr, rogha tomhaltóirí níos inbhuanaithe, pleanáil spásúil chomhtháite, aer agus uisce níos glaine agus timpeallacht níos fearr do na glúine atá le teacht.

Tugtar achoimre i bhfigiúr 2.9 ar chuid de riachtanais na rannpháirtithe i ‘gComhráite Aeráide’ ar líne, mar chuid den Idirphlé Náisiúnta Aeráide. Léiríonn sé go soiléir go bhfuil ról tábhachtach ag an Údarás Áitiúil maidir le saoránaigh a chumasú chun dul i mbun gníomhú ar son na haeráide, trí na seirbhísí a chuireann sé ar fáil.

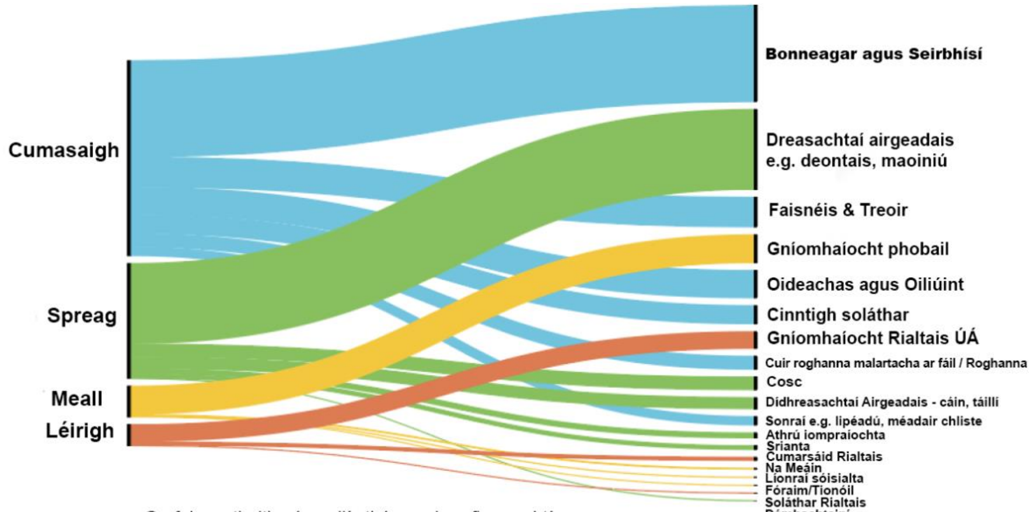

Grafaic cruthaithe ó anailís théamach ar fhreagairtí cáilíochtaí rannpháirtithe ar an gComhrá Ar Líne Aonair

Figiúr 2.9: Achoimre ar thorthaí na bhfreagraí ar líne maidir le 'Comhráite Aeráide'

(Foinse: An Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide (RCAC)

2.7 Ciste Pobail um Ghníomhú ar son na hAeráide

Ar an 3 Feabhra 2023, sheol an tAire Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide, Snáithe 1 den Chiste um Ghníomhú ar son na hAeráide - Pobail Ísealcharbóin a Thógáil. Is ciste €24 milliún é seo d'údaráis áitiúla ar fud na tíre, chun tacú le pobail ísealcharbóin agus iad a thógáil. Tá €3 mhilliún eile á chur ar fáil chun tacú le tionscnaimh trasteorann agus uile-oileáin um ghníomhú ar son na haeráide. Tá an maoiniú seo mar chuid den Chlár Pobail um Ghníomhú ar son na hAeráide, a thacaíonn le tionscadail agus tionscnaimh a éascaíonn gníomhú ar son na haeráide pobail trí oideachas, fothú acmhainní agus foghlaim trí dhéanamh.

Éilíonn Snáithe 1 go gceapfar Oifigigh thiomnaithe um Ghníomhú ar son na hAeráide Pobail i ngach údarás áitiúil chun pobail a threorú agus a thacú ón tús. Tá Oifigeach Pobail um Ghníomhú ar son na hAeráide earcaithe ag Comhairle Contae Cheatharlach agus sheol sí an Ciste Pobail um Ghníomhú ar son na hAeráide ar an 6 Nollaig 2023. Is é €378,000 leithdháileadh an chiste seo do Chomhairle Contae Cheatharlach i Snáithe 1.

Tabharfaidh tionscadail phobail atá incháilithe don treoir seo agus maoiniú féideartha aghaidh ar na cúig théama seo a leanas:

- Pobal & fuinneamh
- Taisteal
- Bia agus dramhbhia
- Siopadóireacht agus athchúrsáil
- Gníomhú áitiúil ar son na haeráide agus ar son an chomhshaoil

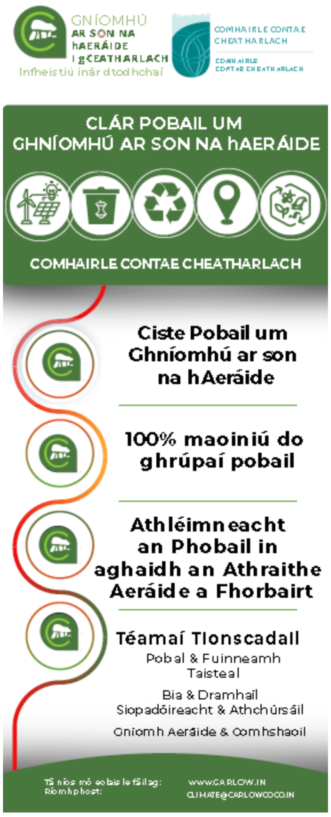

Figiúr 2.10: Ábhair a forbraíodh chun Ciste Gníomhaíochta Aeráide Pobail Cheatharlach a chur chun cinn.

Tá sé mar aidhm ag na gníomhartha atá san áireamh i bPlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil seo an fhaisnéis cheart a thabhairt do gach saoránach agus do pháirtithe leasmhara eile chun cinntí eolasacha a dhéanamh, agus ar an gcaoi sin cabhrú leo agus iad a chumhachtú chun a gcion féin a dhéanamh in aistriú an Chontae chuig réigiún ísealcharbóin atá seasmhach ó thaobh na haeráide de, mar aon leis na húdaráis áitiúla tadhlacha i réigiún ORGA Lár Tíre Thoir. Trí chumarsáid éifeachtach a dhéanamh le saoránaigh, le gnólachtaí agus le hearnálacha eile maidir le gníomhú ar son na haeráide, tá fíordheis ann athrú iompraíochta fadtéarmach dearfach a chruthú a mbeidh tionchar suntasach aige ar astaíochtaí gás ceaptha teasa agus ar thionchair an athraithe aeráide a laghdú go dtí 2030, 2050 agus ina dhiaidh sin.

Le Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil á chur i bhfeidhm agus á nuashonrú amach anseo, trí líonraí atá ann cheana a neartú agus comhpháirtíochtaí nua um ghníomhú ar son na haeráide a chruthú, cuirfear gach saoránach, pobal agus páirtí leasmhar eile ar an eolas agus ar an spreagadh de réir a chéile chun rochtain mhéadaithe a bheith acu ar fhaisnéis agus ar chomhairle maidir le gníomhú ar son na haeráide. D'fhéadfaí a áireamh ar réimsí spéise bearta ábhartha éifeachtúlachta fuinnimh, gníomhaíochtaí fuinnimh in-athnuaite, bearta oiriúnaithe aeráide agus athléimneachta, rochtain ar fhoinsí maoinithe amhail scéimeanna deontais Údarás Fuinnimh Inmharthana na hÉireann, an Ciste um Ghníomhú ar son na hAeráide, maoiniú ón gCoimisiún Eorpach agus eile. Leanfaidh na ORGAanna, an

Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil, an Idirphlé Náisiúnta um Ghníomhú ar son na hAeráide, agus comhpháirtithe eile de thacaíocht a thabhairt d'iarrachtaí na n-údarás áitiúil i rannpháirtíocht saoránach agus páirtithe leasmhara.

2.8 Gníomhaíochtaí Taighde um Ghníomhú ar son na hAeráide

Glacann Comhairle Contae Cheatharlach páirt i raon tionscadal taighde ar fud réimsí gnó éagsúla chun cabhrú linn bonn eolais a chur faoinár bhfreagairt ar phríomhréimsí oibre ar nós gníomhú ar son na haeráide. Coinníonn comhoibriú ar thaighde caidreamh maith oibre le hollscoileanna tríú léibhéal agus institiúidí teicneolaíochta, chomh maith le páirtithe leasmhara taighde eile ar nós comhlachtaí ionadaíocha cosúil leis an nGníomhaireacht Bainistíochta Rialtais Áitiúil.

Figiúr 2.11 Saoráid athchúrsála 'Rochtain do Chách' Aoisbháúil a bhuaigh duaiseanna ag Láithreán Conláiste Cathartha Bhaile an Phaoraigh.

Figiúr 2.12 Athchúrsáil Bóithre i mBaile Staplóg, Contae Cheatharlach

3 AN BHONNLÍNE

3.1 Tábhacht na pleanála gníomhaithe ar son na haeráide atá bunaithe ar fhianaise

Tá pleanáil ghníomhaíochta ar son na haeráide atá bunaithe ar fhianaise ríthábhachtach chun aghaidh a thabhairt ar dhúshláin phráinneacha agus chasta an athraithe aeráide agus tá sí riachtanach do chinnteoireacht eolasach, leithdháileadh éifeachtúil acmhainní, bearta éifeachtacha maolaithe agus oiriúnaithe, rannpháirtíocht phoiblí, comhoibriú idirnáisiúnta, agus meastóireacht leanúnach. Trí bheith ag brath ar fhianaise eolaíoch agus ar shonraí, is féidir le lucht déanta beartas straitéisí láidre éifeachtacha a fhorbairt chun aghaidh a thabhairt ar dhúshláin phráinneacha an athraithe aeráide.

Is éard atá i gceist leis sin ná straitéisí agus beartais a fhorbairt bunaithe ar fhianaise eolaíoch, sonraí agus anailís chun astaíochtaí gás ceaptha teasa a mhaolú go héifeachtach, oiriúnú do thionchair aeráide, agus forbairt inbhuanaithe a chothú.

Tuiscint chruinn ar an bhfadhb: Is saincheist ilghnéitheach é an t-athrú aeráide a bhfuil iarmhairtí forleathana leis. Cinntíonn pleanáil atá bunaithe ar fhianaise go bhfuil rochtain ag cinnteoirí ar an taighde agus ar na sonraí eolaíocha is cothroime le dáta, rud a ligeann dóibh na cúiseanna, na tionchair agus na réitigh fhéideartha a bhaineann leis an athrú aeráide a thuiscint. Cabhraíonn sé le mífhaisnéis, sceipteachas agus cinnteoireacht neamhfhoirmithe a sheachaint.

Leithdháileadh éifeachtach acmhainní: Is minic a bhíonn infheistíochtaí suntasacha i mbonneagar, i dteicneolaíochtaí agus i mbeartais i gceist le pleanáil um ghníomhú ar son na haeráide. Le cur chuige bunaithe ar fhianaise, is féidir acmhainní teoranta a chur in ord tosaíochta agus a leithdháileadh go héifeachtúil. Trí shonraí agus fianaise a bhreithniú, is féidir le lucht déanta beartas na gníomhartha is éifeachtaí agus is costéifeachtúla a shainaithint, as a dtiocfaidh an úsáid is fearr is féidir as acmhainní agus tionchar na dtionscnamh aeráide a uasmhéadú.

Bearta maolaithe éifeachtacha a aithint: Le pleanáil atá bunaithe ar fhianaise, is féidir na bearta maolaithe is éifeachtaí agus is indéanta a shainaithint chun astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú. Is éard atá i gceist leis ná meastóireacht a dhéanamh ar na tairbhí agus na míbhuntáistí a d’fhéadfadh a bheith ag straitéisí, teicneolaíochtaí agus idirghabhálacha beartais éagsúla, rud a ligeann do chinnteoirí na roghanna a roghnú a thairgeann na laghduithe astaíochtaí is mó agus comhthéacsanna agus srianta áitiúla á mbreithniú ag an am céanna.

Straitéisí oiriúnaithe a chur ar an eolas: Tá oiriúnú don athrú aeráide riachtanach chun tionchair guaiseacha a bhaineann leis an aeráid a íoslaghdú agus chun pobail, éiceachórais agus earnálacha eacnamaíocha leochaileacha a chosaint. Cuidíonn pleanáil atá bunaithe ar fhianaise leis na rioscaí agus na leochaileachtaí sonracha a bhaineann leis an athrú aeráide a shainaithint, rud a threoraíonn forbairt beart

oiriúnaithe iomchuí. Cinntíonn sé go bhfuil gníomhaíochtaí oiriúnaithe curtha in oiriúint do dhálaí áitiúla, bunaithe ar mheasúnuithe eolaíocha láidre.

Muinín agus rannpháirtíocht an phobail a chothú: Cuireann pleanáil ghníomhú ar son na haeráide atá bunaithe ar fhianaise feabhas ar thrédhearcacht, ar chuntasacht agus ar mhuinín an phobail. Trí bheith ag brath ar fhianaise eolaíoch fhónta, is féidir le lucht déanta beartas a léiriú go bhfuil a gcinntí bunaithe ar anailís dhian seachas ar roghanna pearsanta nó polaitiúla. Cothaíonn sé seo tacaíocht agus rannpháirtíocht an phobail, rud a éascaíonn cur i bhfeidhm beartas agus tionscnamh aeráide.

Comhar áitiúil, réigiúnach, náisiúnta agus idirnáisiúnta a éascú: Is saincheist dhomhanda é an t-athrú aeráide a éilíonn comhghníomhaíocht. Soláthraíonn pleanáil atá bunaithe ar fhianaise teanga choiteann agus bunús don chomhoibriú idirnáisiúnta. Cuireann sé ar chumas tíortha sonraí, taighde agus dea-chleachtais a roinnt, comhoibriú a éascú agus cineálacha cur chuige comhordaithe a fhorbairt chun dul i ngleic leis an athrú aeráide ar gach scála.

Monatóireacht agus meastóireacht: Tacaíonn pleanáil atá bunaithe ar fhianaise le monatóireacht agus meastóireacht leanúnach ar ghníomhartha aeráide. Trí spriocanna intomhaiste a leagan síos, sonraí a bhailiú, agus measúnú rialta a dhéanamh ar dhul chun cinn, is féidir le cinnteoirí éifeachtacht a straitéisí agus a mbeartais a mheas. Ceadaíonn an lúb aiseolais seo coigeartuithe agus feabhsuithe, rud a chinntíonn go mbeidh gníomhaíochtaí ailínithe leis an tuiscint atá ag teacht chun cinn ar an athrú aeráide.

3.2 Measúnú Riosca um Athrú Aeráide Chomhairle Contae Cheatharlach

Fostaíodh RPS Consulting Ltd chun Measúnú Riosca um Athrú Aeráide Leibhéal 1 a ullmhú chun tacú le forbairt Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil 2024-2029. I gcomhréir leis an modheolaíocht a chuirtear ar fáil in Iarscríbhinn B de threoirlínte Gníomhú ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach, tugtar measúnú sa tuarascáil ar na rioscaí agus na tionchair aeráide atá ann faoi láthair agus a bheidh ann amach anseo ar oibríochtaí agus ar sheachadadh seirbhísí ag Comhairle Contae Cheatharlach.

Leis an measúnú ar na rioscaí sin, ardófar feasacht ar iarmhairtí an athraithe aeráide, cuideofar le tús áite a thabhairt do rioscaí, agus cuideofar sé le monatóireacht agus rianú a dhéanamh ar athruithe i rioscaí aeráide. Cuireann an Measúnú Riosca um Athrú Aeráide seo bonn eolais faoin gcuid oiriúnaithe de Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil 2024-2029 a bheidh mar chuid den Chreat Náisiúnta um Oiriúnú.

3.2.1 Cineálacha Guaise Aeráide aitheanta do Chontae Cheatharlach

I gcomhar agus i gcomhairle le Comhairle Contae Cheatharlach, agus le hionchur comhchoiteann ORGA an Oirthir agus Lár Tíre agus Comhairlí Contae Loch Garman, Phort Láirge, Chill Chainnigh agus Thiobraid Árann, aithníodh agus forbraíodh amlíne de ghuaiseacha aeráide a raibh tionchar stairiúil acu ar limistéar an údaráis áitiúil. Léirítear i bhfigiúr 3.1 na cineálacha guaise aeráide a aithníodh mar riosca reatha do Chontae Cheatharlach.

Cineál	Guaiseacha Aeráide	
Teas agus Fuacht		Teocht Dromchla Os Cionn an Mheáin
		Tonn teasa
		Triomach
		Tréimhse Fhuar
Fliuch agus Tirim		Frasaíocht Os Cionn an Mheáin
		Frasaíocht Foircní
		Tuile Abhann
		Tuile Bháistiúil
Gaoth		Stoirmeacha Gaoithe Trom
Sneachta agus Oighear		Titim Sneachta Trom

Figiúr 3.1 Cineálacha guaise aeráide aitheanta a chuireann riosca reatha ar fáil do Chontae Cheatharlach

Cuidíonn tuiscint ar nádúr agus minicíocht na nguaiseacha aeráide aitheanta le tuiscint níos doimhne a fháil ar scála an riosca a chuireann gach cineál guaise i láthair. Cuirtear próifíl na nguaiseacha aeráide do Cheatharlach i láthair in dhá thréimhse 15 bliana, mar a fheictear i bhfigiúr 3.3 agus i bhfigiúr 3.4, a thugann athbhreithniú ar na heachtraí adhaimsire i gContae Cheatharlach le 30 bliain anuas.

Guaiseacha Aeráide	Tarluithe	Minicíocht
Stoirm Ghaoithe Thromchúiseach	**39**	**An-Mhinic**
Frasaíocht Foircní	**21**	**An-Mhinic**
Tuile Abhann	**15**	**Go minic**
Tuile Báistiúil	**9**	**Coimín**
Tonn teasa	**4**	**Coimín**
Triomach	**4**	**Coimín**
Teocht Dromchla Os Cionn an Mheáin	**4**	**Coimín**
Frasaíocht Os Cionn an Mheáin	**4**	**Coimín**
Tréimhse Fhuar	**3**	**Coimín**
Titim Sneachta Trom	**3**	**Coimín**

Figiúr 3.2 Minicíocht na nGuaiseacha Aeráide Reatha i gContae Cheatharlach

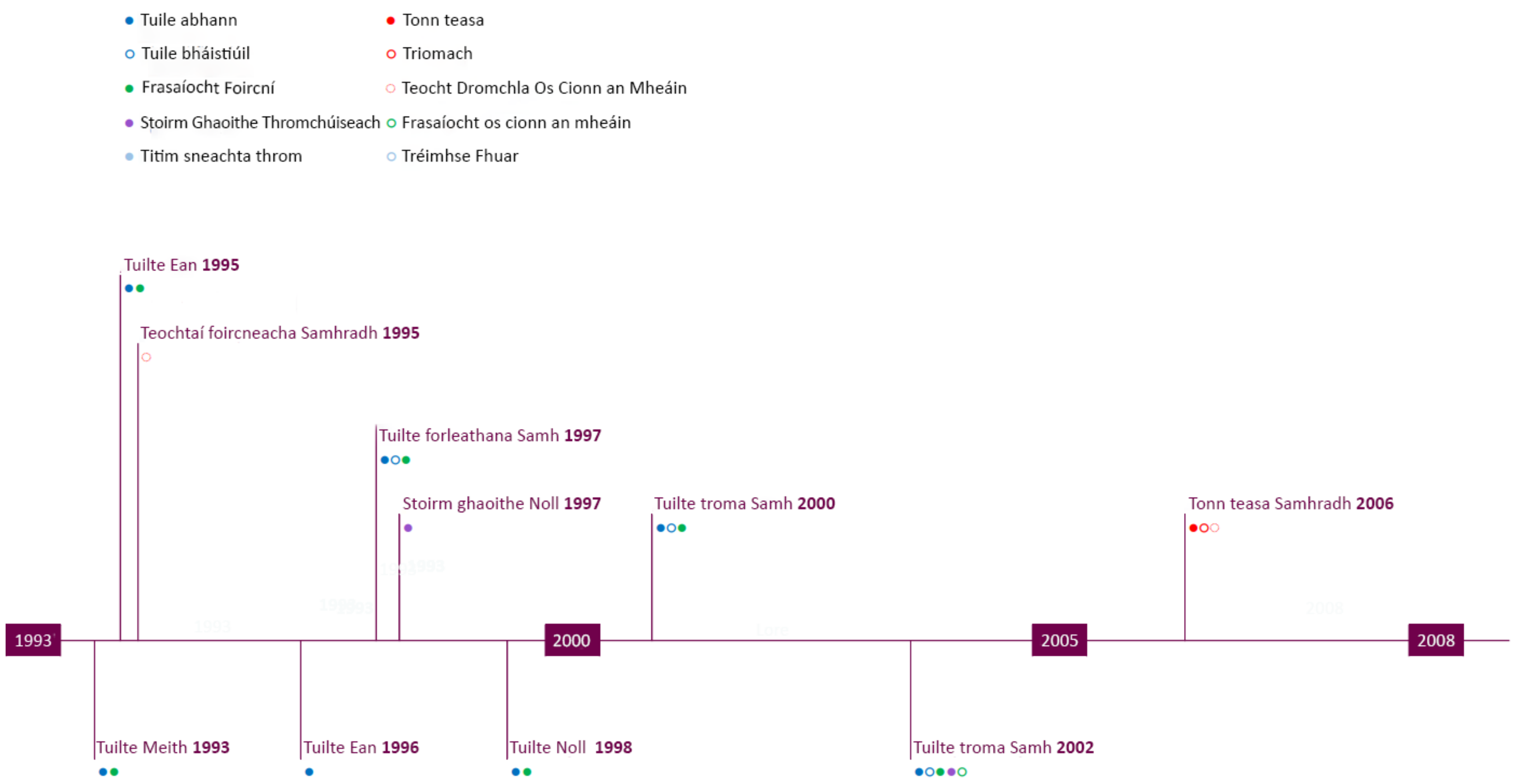

Figiúr 3.3 Próifíl na nGuaiseacha Aeráide i gContae Cheatharlach: Amlíne ionadaíoch na nguaiseacha aeráide léirithe chun guais agus minicíocht a thaispeáint 1993-2008

Figiúr 3.4 Próifíl na nGuaiseacha Aeráide i gContae Cheatharlach: Amlíne ionadaíoch na nguaiseacha aeráide léirithe chun guais agus minicíocht 2008-2022 a thaispeáint

Figiúr 3.5 Tionchair stoirmeacha gaoithe & tuilte i gContae Cheatharlach

I gcás gach ceann de na guaiseacha aeráide a aithníodh, measadh déine fhoriomlán an tionchair do na limistéir riosca seo a leanas do Chomhairle Contae Cheatharlach:

- Damáiste Sócmhainne,
- Sláinte agus Folláine,
- Comhshaol (lena n-áirítear bithéagsúlacht),
- Sóisialta,
- Airgeadais,
- Clú, agus
- Oidhreacht Chultúrtha

Cuirtear tionchair aeráide na nguaiseacha a mheastar a mbeidh tionchar acu ar Chomhairle Contae Cheatharlach amach anseo, i láthair de réir mhinicíocht na guaise amach anseo agus de réir leibhéal tionchair na guaise amach anseo i bhfigiúr 3.6.

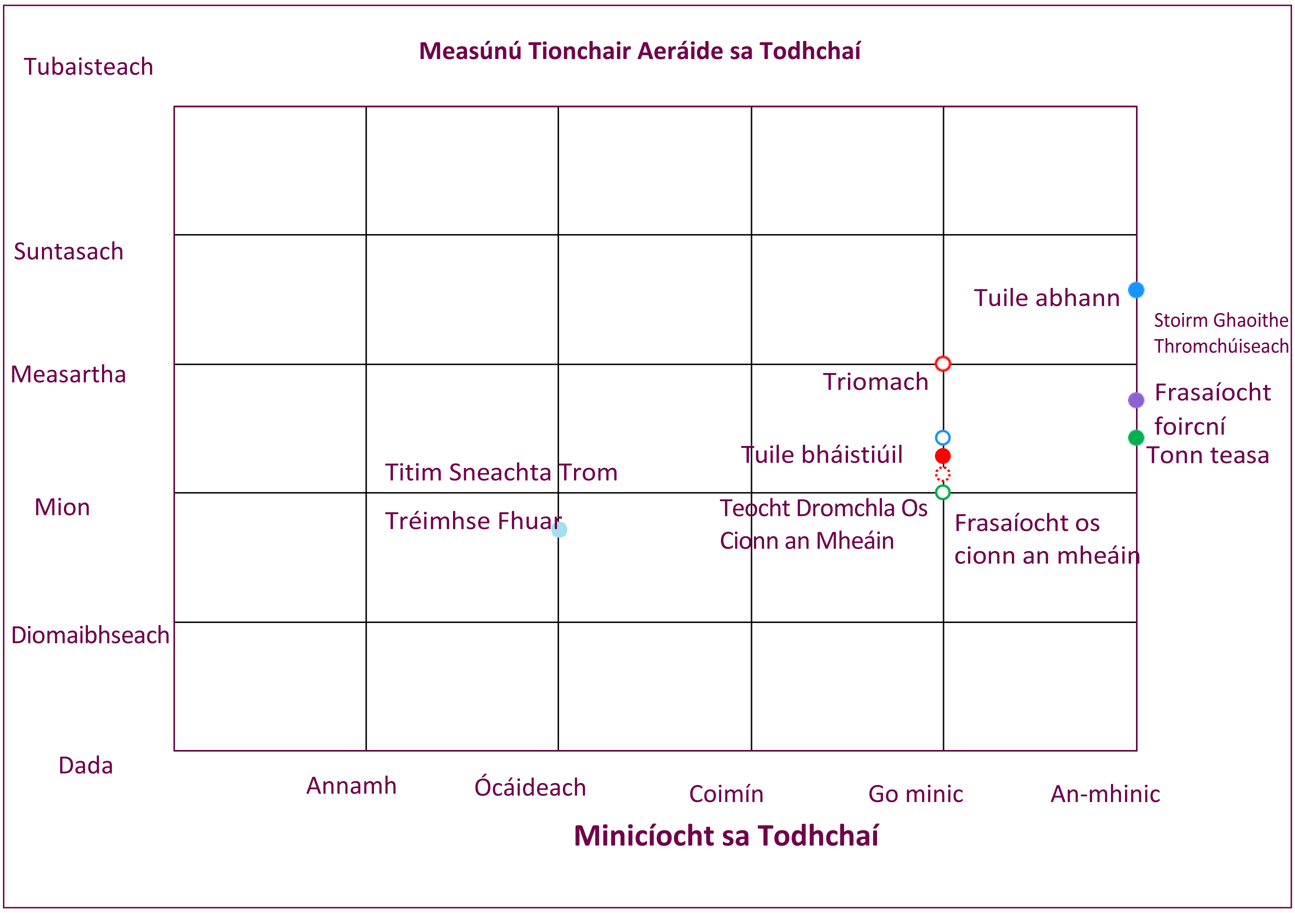

Figiúr 3.6 Measúnú Tionchair Aeráide sa Todhchaí

3.2.2 Na príomhghuaiseacha Aeráide aitheanta do Chontae Cheatharlach

Na príomhghuaiseacha Aeráide aitheanta do Chontae Cheatharlach:

Tuile Abhann

Frasaíocht Foircní

Triomach

Léiríonn réamh-mheastacháin amach anseo ar athrú aeráide go bhfanfaidh Frasaíocht Os cionn an Mheáin, Tréimhsí Fuara Fada agus Titim Sneachta Trom ag teacht leis na coinníollacha atá ann cheana féin. Táthar ag tuar, áfach, go dtiocfaidh méadú ar an riosca do gach guais aeráide aitheanta eile, agus gurb é Tuilte Abhann an riosca is mó a mheastar a bheith ann do Chontae Cheatharlach.

Tugann tuilte abhann, stoirmeacha gaoithe tromchúiseacha, agus frasaíocht mhór a aithníodh mar na rioscaí is airde a bhraitear le tuiscint go bhféadfadh dóchúlacht mhéadaithe a bheith ann go dtarlóidh tuilte agus stoirmeacha le gaotha láidre agus báisteach throm, rud a d'fhéadfadh damáiste a dhéanamh do bhonneagar, do mhaoin agus do shaol an duine.

Cuireann méadú ar thonnta teasa, a mbíonn teochtaí dromchla os cionn an mheáin mar thoradh air, iarmhairtí diúltacha ar shláinte an duine, ar thalmhaíocht agus ar fhiadhúlra, mar is féidir tinnis a bhaineann le teas, teipeanna barr agus cur isteach éiceachórais a bheith mar thoradh ar theochtaí arda.

Figiúr 3.7 Tinte fiáine ar Chnoc Laighean, Contae Cheatharlach

De réir réamh-mheastacháin, beidh tréimhsí méadaithe triomaigh i gContae Cheatharlach, rud a d’fhéadfadh impleachtaí tromchúiseacha a bheith aige maidir le hinfhaighteacht uisce, talmhaíocht agus an t-éiceachóras foriomlán. D’fhéadfadh ganntanas uisce, táirgeacht laghdaithe barr a bheith mar thoradh air, agus tionchar a imirt ar shlí bheatha feirmeoirí agus pobail tuaithe. Meastar go dtiocfaidh laghdú leanúnach ar chion taise ithreach as a dtiocfaidh dálaí níos tirime agus ualaí breosla níos airde mar thoradh ar an mbaol méadaitheach a bhaineann le tréimhsí tirime fada, os cionn meánteochtaí agus tonnta teasa.

Tá tionchar an Athraithe Aeráide fós ag dul i bhfeidhm ar an réimse leathan feidhmeanna a dhéanann Údaráis Áitiúla Cheatharlach. Tá sé ríthábhachtach rioscaí amach anseo a aithint chun dul chun cinn na mbeart oiriúnaithe agus maolaithe a chumasú i bhforbairt agus i gcur i gcrích ár bpleananna agus ár mbeartas.

Fanfaidh frasaíocht os cionn an mheáin, tréimhsí fuara fada, agus beidh titim sneachta trom fós réasúnta comhsheasmhach leis na coinníollacha atá ann cheana féin. Cé go mb’fhéidir nach n-athraíonn na gnéithe seo go suntasach, is féidir leo tionchar tábhachtach a bheith acu fós ar an gcontae. Is féidir le frasaíocht mhéadaithe cur le tuilte agus creimeadh, agus is féidir le tréimhsí fuara fada agus titim sneachta trom cur isteach ar iompar agus dúshláin a chruthú do chothabháil bonneagair. Measúnú Riosca ar Athrú Aeráide Leibhéal 1

Figiúr 3.8 Droichead Brooklodge, An Bhuiríos, Co. Cheatharlach á atógáil chun cosc a chur ar shrianta is cúis le tuilte le sruth.

3.3 Fardal Astaíochtaí Bonnlíne

Coimisiúnaíodh comhpháirtithe fuinnimh Chomhairle Contae Cheatharlach, Gníomhaireacht Fuinnimh an Oirdheiscirt, chun fardal astaíochtaí bonnlíne a chur i gcrích

a) don Chontae,

b) don Chrios Dícharbónaithe agus

c) don Údarás Áitiúil

de réir na dTreoirlínte do Phleananna um Ghníomhú ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil.

Tagraíonn fardal astaíochtaí bonnlíne do mheasúnú cuimsitheach ar na hastaíochtaí gás ceaptha teasa (GCT) arna dtáirgeadh ag eintiteas sonrach, amhail cuideachta, eagraíocht, nó réigiún geografach, le linn tréimhse ar leith. Feidhmíonn sé mar thagarmharc nó mar thúsphointe ar féidir laghduithe ar astaíochtaí nó iarrachtaí maolaithe amach anseo a thomhas agus a mheas.

Úsáidtear fardail astaíochtaí bonnlíne mar thúsphointe chun spriocanna laghdaithe astaíochtaí a shocrú, pleananna um ghníomhú ar son na haeráide a fhorbairt, agus faireachán a dhéanamh ar an dul chun cinn le himeacht ama. Trí astaíochtaí amach anseo a chur i gcomparáid leis an mbonnlíne, is féidir le heagraíochtaí agus lucht déanta beartas measúnú a dhéanamh ar éifeachtacht a n-iarrachtaí chun astaíochtaí a laghdú agus iad a choigeartú de réir mar is gá.

Is laghdú absalóideach 51% ar astaíochtaí gás ceaptha teasa foriomlána faoi 2030 é Sprioc 2030 maidir le Laghdú Astaíochtaí 2030 mar atá leagtha amach san Acht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021 agus sinn a leagan ar bhealach chun astaíochtaí glan-nialasacha a bhaint amach tráth nach déanaí ná 2050, mar a gealladh i gClár an Rialtais (Rialtas na hÉireann, 2021).

Ciallaíonn laghdú absalóideach, beag beann ar ghníomhaíocht sa chontae, go gcaithfidh iomlán na n-astaíochtaí GCT ar fud an Chontae faoi 2030 a bheith 51% níos lú ná iomlán na n-astaíochtaí GCT sa bhliain bhonnlíne, is é sin 2018 sa chás seo.

Mar chuid d'ullmhú Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach ina dtabharfar breac-chuntas ar an gconair do Chomhairle Contae Cheatharlach chun a hAstaíochtaí Gás Ceaptha Teasa (GCT) a laghdú faoin 51% a bhí ag teastáil faoi 2030, d'oibrigh Comhairle Contae Cheatharlach lenár gcomhpháirtí fuinnimh, Gníomhaireacht Fuinnimh an Oirdheiscirt chun próifíl astaíochtaí a sheoladh agus Fardal Astaíochtaí Bonnlíne Leibhéal 2 a bhunú.

Maidir leis an tuarascáil agus leis an anailís sonraí, déantar gach GCT a thiontú agus a thuairisciú mar astaíochtaí coibhéiseacha CO2, nó CO2eq. Is eagraíochtaí dé-ocsaíde carbóin iarbhír (CO2) iad roinnt astaíochtaí, is meatán (CH4) cuid acu agus is Ocsaíd Nítriúil (N2O) cuid acu. Tiontaítear na hastaíochtaí go léir ina CO2eq.

Ullmhaíodh na bonnlínte astaíochtaí GCT don Chontae, don Chomhairle agus don chrios Dícharbónaithe de réir na modheolaíochta dá bhforáiltear in "Iarscríbhinn Theicniúil C: Measúnú ar Mhaolú Aeráide ar Threoirlínte Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil (DECC, 2023).

3.4 Fardal Astaíochtaí Bonnlíne Chontae Cheatharlach 2018

Leagtar amach in Iarscríbhinn Theicniúil C de threoirlínte an Phlean Um Ghníomhú ar son na hAeráide an cur chuige Leibhéal 2 atá le glacadh ag na hÚdaráis Áitiúla i bhforbairt Fhardal Astaíochtaí Bonnlíne leibhéal an Chontae. Is é Leibhéal 2 an cur chuige ón mbun aníos maidir le hanailís sonraí, a thógann tacair sonraí náisiúnta agus tacair sonraí ar scála áitiúil le chéile chun breathnú ar astaíochtaí GCT ar fud an chontae ar fud earnálacha éagsúla lena n-áirítear:

- Cónaithe
- Déantúsaíocht & Tráchtáil
- Próisis Thionsclaíoch
- Talmhaíocht
- Iompar
- Athrú ar Úsáid Talún agus Foraoiseacht (LULUCF)
- Dramhaíl
- F-gáis

Ríomhadh an bhonnlíne d'astaíochtaí Cheatharlach ag baint úsáide as sonraí ó 2018 de réir na modheolaíochta forordaithe, tuarascáil iomlán atá iarcheangailte in Aguisín III: An Bhonnlíne - arna hullmhú ag an nGníomhaireacht Fuinnimh an Oirdheiscirt.

Is é an t-astaíocht iomlán bonnlíne GCT do 2018 do Chontae Cheatharlach ná 909.11kt CO_2eq.

Seo a leanas miondealú na n-astaíochtaí GCT agus an tomhaltais fuinnimh in aghaidh na hearnála do 2018:

Cónaithe
B'ionann iomlán na n-astaíochtaí cónaithe agus 103.74 kt de CO2eq in 2018
B'ionann an fuinneamh iomlán a seachadadh don earnáil chónaithe do 2018 agus 352.36 GWh

Déantúsaíocht agus Tráchtáil
B'ionann na hastaíochtaí iomlána in 2018 agus 134.96 kt de CO2eq;
B'ionann an fuinneamh deiridh iomlán a úsáideadh in 2018 agus 510.41 GWh

Próisis Thionsclaíoch
B'ionann na hastaíochtaí iomlána ó phróisis thionsclaíocha agus 48.39 ktCO2eq.

Talmhaíocht
B'ionann na hastaíochtaí iomlána in 2018 agus 353.64 ktCO2eq.
B'ionann an fuinneamh deiridh iomlán a úsáideadh in 2018 agus 81.02 GWh

Iompar
B'ionann iomlán na n-astaíochtaí deiridh ó iompar agus 187.63 ktCO2eq.
B'ionann an earnáil fuinnimh deiridh iomlán agus 709.31GWh
Athrú ar Úsáid Talún agus Foraoiseacht (LULUCF)

B’ionann iomlán na n-astaíochtaí ó earnáil LULUCF agus 66.61 ktCO2

Dramhaíl
B’ionann iomlán na n-astaíochtaí ón earnáil dramhaíola agus 11.57 ktCO2

F-gáis
I gContae Cheatharlach ní raibh aon astaíocht mar gheall ar F-gháis

Is é an t-astaíocht iomlán bonnlíne GCT do 2018 do Chontae Cheatharlach ná **909.11kt CO2eq**.
Dá bhrí sin, is iad na hastaíochtaí GCT incheadaithe i 2030 ná **445.46kt CO2eq.**

Fardal Astaíochtaí Bonnlíne Chontae Cheatharlach

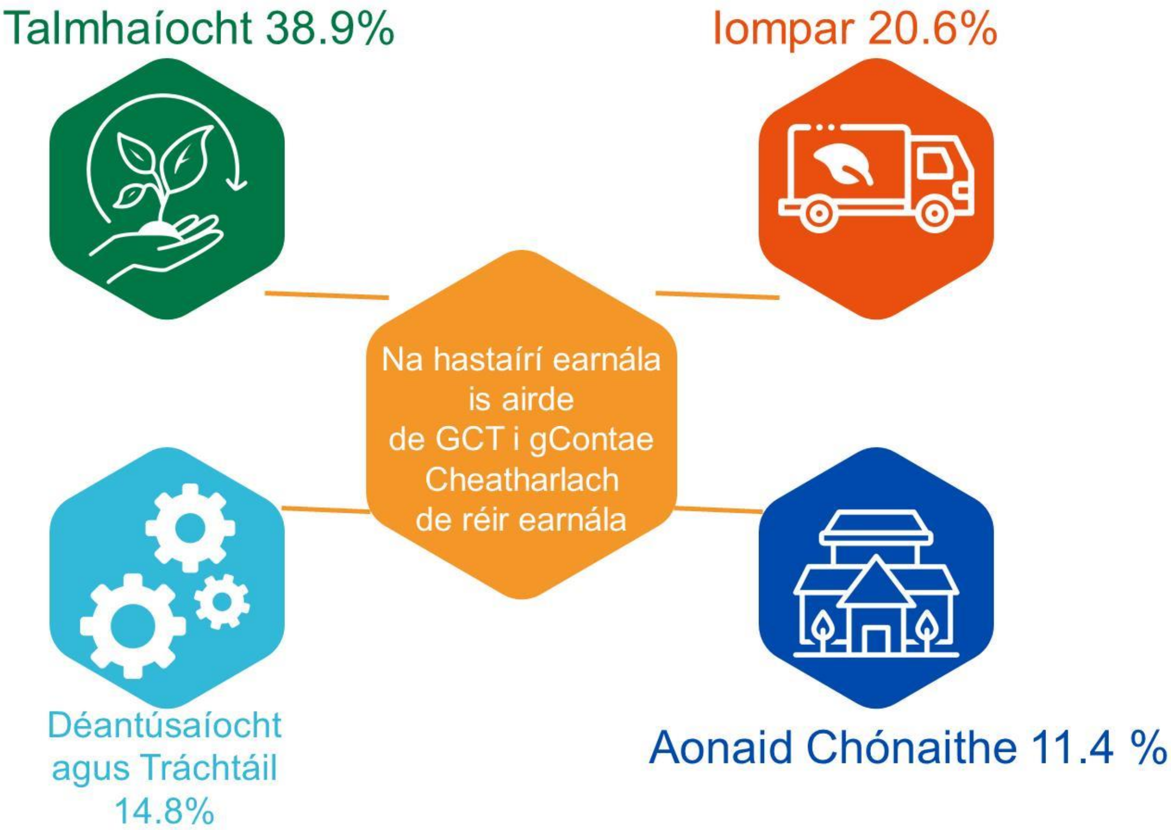

Figiúr 3.9 Na hastaírí is airde de GCT i gContae Cheatharlach de réir earnála.

3.4.1 Fardal Astaíochtaí Bonnlíne Chontae Cheatharlach.

Ceanglaítear ar chomhlachtaí san earnáil phoiblí tuairisc a thabhairt d'Údarás Fuinnimh Inmharthana na hÉireann (ÚFIÉ) maidir lena n-úsáid fuinnimh bhliantúil. Déantar é seo tríd an gcóras Monatóireachta agus Tuairiscithe (M&T), a úsáidtear chun rianú a dhéanamh ar chomhlachtaí san earnáil phoiblí, lena n-áirítear dul chun cinn Chomhairle Contae Cheatharlach, i dtreo 2030, i gcomparáid le Bonnlíne 2018. Ceanglaítear leis an bPlean Náisiúnta um Ghníomhú ar son na hAeráide 2023 ar an earnáil phoiblí, lena n-áirítear údaráis áitiúla, a mbonnlíne do 2018 a ríomh chun meánlíne na mblianta 2016, 2017 agus 2018 a úsáid. Tugtar Bonnlíne 2018 ar an meán idir 2016-2018.

Thuairiscigh Comhairle Contae Cheatharlach go bhfuil an córas seo á úsáid acu ó 2012, agus tá na sonraí go léir fíoraithe agus glactha ag ÚFIÉ agus foilsítear iad sa Tuarascáil Bhliantúil ar Fheidhmíocht Éifeachtúlachta Fuinnimh san Earnáil Phoiblí.

Baineadh ídiú fuinnimh as an gcóras M&T & sonraí astaíochtaí CO2 do Chomhairle Contae Cheatharlach agus déantar é a mhiondealú de réir chineál breosla:

- Leictreachas – allmhairí ón eangach náisiúnta
- Leictreachas - ginte ag PV ar an láthair
- Gás nádúrtha
- GPL
- Ceirisín
- Ola Gáis
- Peitreal
- Díosal Bóthair
- Díosal Marcáilte

Déantar na cineálacha breosla a chatagóiriú de réir fuinnimh, ag cur Leictreachas, Teirmeach agus Iompair i bhfeidhm mar fhochatagóirí. Léiríonn na torthaí a fuarthas ón gcóras M&T, tomhaltas fuinnimh Chomhairle Contae Cheatharlach do Bhonnlíne 2018 go raibh sé 8.1 GWh.

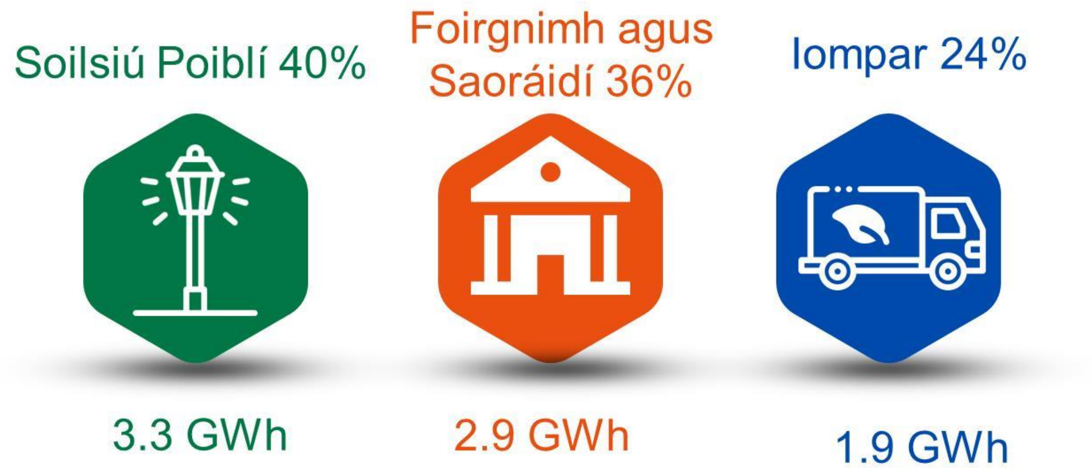

Figiúr 3.10 Ídiú Fuinnimh Chomhairle Contae Cheatharlach do Bhonnlíne 2018

Nuair a tiontaíodh úsáid fuinnimh ina hastaíochtaí, b'ionann astaíochtaí iomlána Chomhairle Contae Cheatharlach agus 2.81 ktCO_2eqm.

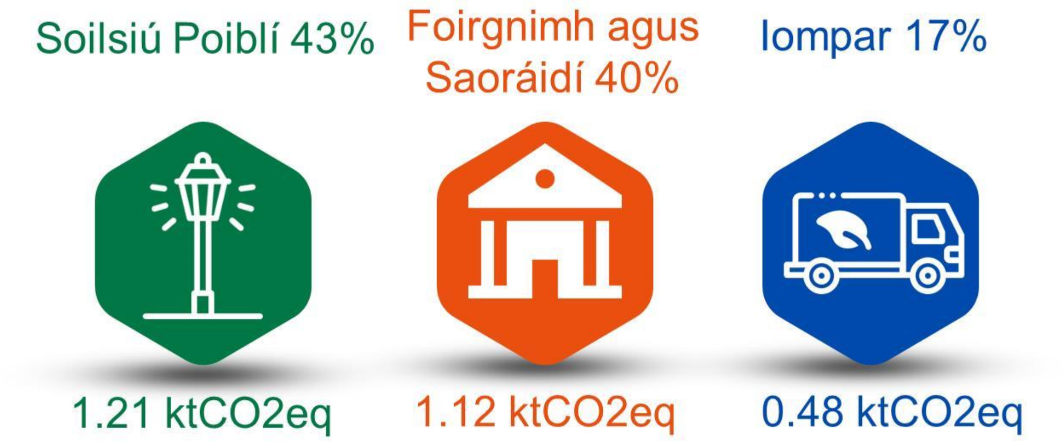

Figiúr 3.11 Astaíochtaí GCT Chomhairle Contae Cheatharlach do Bhonnlíne 2018

Tá dul chun cinn suntasach déanta cheana féin ag Comhairle Contae Cheatharlach maidir leis na hastaíochtaí óna hoibríochtaí féin a laghdú óna bonnlíne 2008-2009, le nuashonrú bliantúil curtha ar fáil trí chóras Monatóireachta agus Tuairiscithe ÚFIÉ.

Figiúr 3.12 PVanna gréine atá in úsáid ar fhoirgnimh Chomhairle Contae Cheatharlach.

4 AN CREAT UM GHNÍOMHARTHA AR SON NA HAERÁIDE

4.1 Gníomhartha Aeráide a Fhorbairt

Tá forbairt na ngníomhartha ar son na haeráide sa phlean seo curtha i gcrích agus aird chuí á tabhairt ar an bPlean Náisiúnta um Ghníomhú ar son na hAeráide 2023 agus ar an gCreat Náisiúnta um Oiriúnú. Tugadh aird chuí freisin ar na huasteorainneacha agus na buiséid astaíochtaí earnála a chuidíonn le beartas an rialtais maidir le gníomhú ar son na haeráide a mhúnlú agus a threorú sna cúig bliana amach romhainn.

Tá gníomhartha an phlean seo ailínithe le spriocanna straitéiseacha na straitéise earnála a d'fhoilsigh an rialtas áitiúil i mí Aibreáin 2021 ***Gníomhú Éifeachtach ar son na hAeráide a Sheachadadh 2030, DECA).*** Leagann an DECA amach an tiomantas uileghabhálach maidir le ceannaireacht ar ghníomhú ar son na haeráide chun cur chuige comhleanúnach a chinntiú maidir le gníomhú ar son na haeráide ar fud struchtúir riaracháin agus pholaitiúla na 31 údarás áitiúil go léir.

D'admhaigh Plean Forfheidhmithe Náisiúnta 2022-2024 **Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe (SFIanna)** "*go bhfuil ról ríthábhachtach ag an rialtas áitiúil maidir le beartais náisiúnta a aistriú ina ngníomhaíochtaí praiticiúla inláimhsithe a d'fhéadfadh cabhrú le cuspóirí SFI a chomhcheangal le hiompar agus spriocanna ár ndaoine aonair agus ár bpobal*." Is é an dara Plean Forfheidhmithe Náisiúnta do SFIanna Cuspóir Straitéiseach 2: *Na SFIanna a chomhtháthú in obair na nÚdarás Áitiúil chun tacú níos fearr le logánú na SFIanna.*

Leagtar amach i bPlean Forbartha Contae Cheatharlach 2022-2028 an straitéis do phleanáil chuí agus d'fhorbairt inbhuanaithe an Chontae thar thréimhse an Phlean ó 2022 go 2028. Tá sé mar aidhm ag an bPlean *dul i ngleic leis an athrú aeráide agus a thionchair sa Chontae trí bheartais agus cuspóirí a chur chun cinn agus tacú leo a chuireann le haistriú chuig todhchaí ísealcharbóin atá seasmhach ó thaobh na haeráide de, agus a dhíríonn ar astaíochtaí gás ceaptha teasa agus éilimh fuinnimh a laghdú trí bhearta maolaithe agus oiriúnaithe aeráide atá cuí agus éifeachtach.*

4.1.1 Tréithe na nGníomhartha

Sainaithníodh gníomhartha an phlean seo bunaithe ar a gcumas cabhrú le hoibleagáidí aeráide a chomhlíonadh maidir le hastaíochtaí a laghdú agus athléimneacht a thógáil.

Tabharfar tús áite do ghníomhaíochtaí & tionscadail bunaithe ar a dtionchar dearfach ar an aeráid, ar na comhthairbhí iomadúla a fhabhraíonn siad agus ar luach ar airgead sa chomhthéacs sin.

Bainfear úsáid as foinsí éagsúla maoinithe/deontais chun gníomhartha agus tionscadail a chur i bhfeidhm.

Chun gníomhartha an phlean seo a chur i bhfeidhm, beidh gá le rannpháirtíocht, comhoibriú agus comhpháirtíocht le réimse leathan páirtithe leasmhara ón Rialtas go dtí leibhéal an phobail, chun gníomhú ar son na haeráide a bhaint amach.

Déanfaidh Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach 2024-2029 agus gníomhartha atá laistigh iarracht faisnéis aeráide atá éasca le tuiscint a chur ar fáil, chun oideachas agus abhcóideacht a dhéanamh faoin ngá atá le dul i ngleic le gníomhú ar son na haeráide.

Déanfaidh na comhthairbhí a ndírítear orthu a ndícheall cosaint agus feabhsú na timpeallachta nádúrtha a bharrfheabhsú chun torthaí sláinte agus folláine a fheabhsú chomh maith le tacaíocht do gheilleagar áitiúil glan glas.

Tá a cuid gníomhaíochtaí forbartha ag Comhairle Contae Cheatharlach ag baint úsáide as an gcur chuige SMART trína ndéantar na gníomhartha a shainaithnítear:

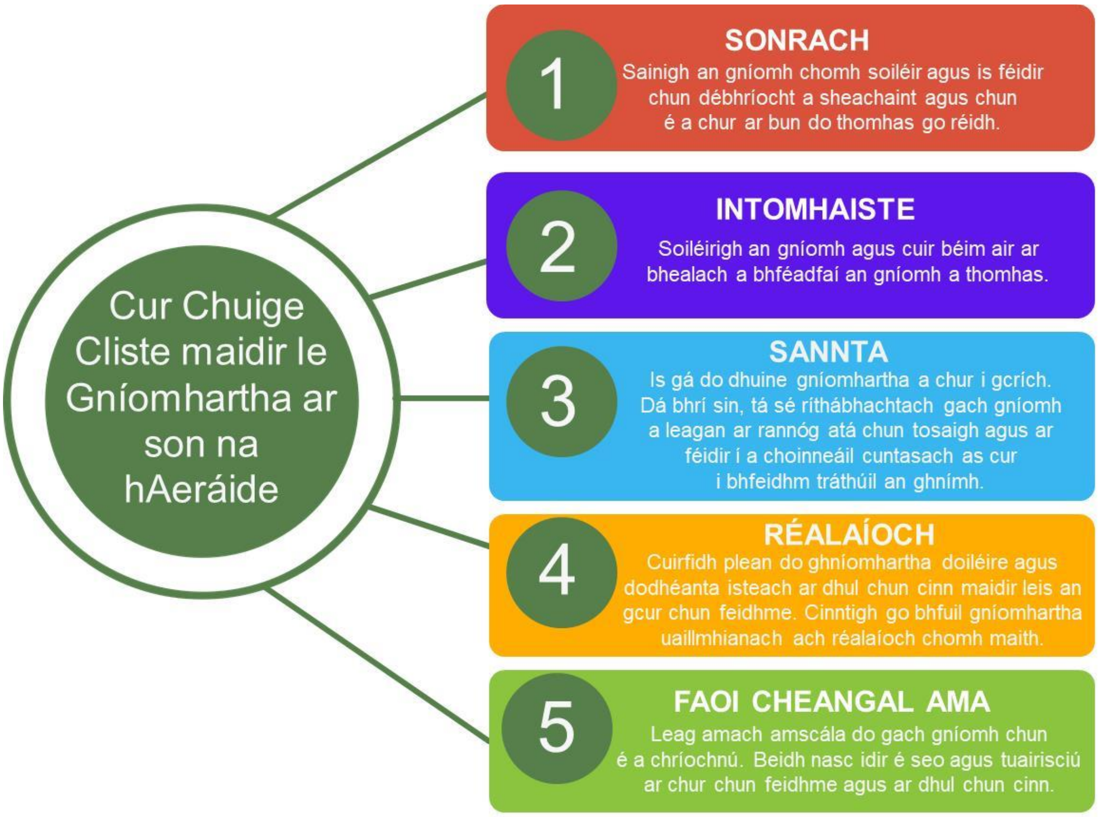

Figiúr 4.1 Cur Chuige Cliste maidir le Gníomhartha ar son na hAeráide

4.1.2 Príomhtháscairí feidhmíochta

Forbraíodh príomhtháscairí feidhmíochta do gach gníomh a mholtar i bPlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil chun a chinntiú gur féidir na gníomhartha a thomhas agus a thuairisciú.

4.2 An Creat um Ghníomhartha ar son na hAeráide

Déanfar gníomhartha an phlean seo a sheachadadh laistigh de chreat agus mar chuid de chreat chun a chinntiú go gcuirfear ar fáil go héifeachtach agus go rathúil iad. Cumraíonn an creat socrú na ngníomhartha aeráide laistigh de struchtúr sainithe lena n-áirithítear ailíniú idir na gníomhartha féideartha ar an talamh agus an fhís uileghabhálach atá ag an bPlean chun iad a chur i gcrích.

Oibreoidh gníomhartha a dtugtar tús áite dóibh mar chuid den chreat seo chun astaíochtaí ó shócmhainní agus oibríochtaí Chomhairle Contae Cheatharlach féin a laghdú, chun tionchar a imirt ar earnálacha maidir lena laghduithe ar astaíochtaí féin a sheachadadh, feasacht ar athrú aeráide a ardú agus gníomhú dearfach ar son na haeráide a chur chun cinn ag leibhéal an phobail.

Léirítear creat na ngníomhartha aeráide i bPlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil Cheatharlach i bhfigiúr 4.2.

Figiúr 4.2 An Creat um Ghníomhartha Aeráide do Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach 2024 -2029

4.3 Fís an Phlean:

4.4 Misean an Phlean:

Na spriocanna uaillmhianacha atá leagtha amach san Acht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021 a bhaint amach agus ag an am céanna tionchar a imirt ar ghníomhú dearfach ar son na haeráide ar fud an phobail agus tacú leis, ag cinntiú go bhfanfaidh Contae Cheatharlach ina áit tharraingteach agus inbhuanaithe chun cónaí, cuairt a thabhairt air, staidéar a dhéanamh air agus gnó a dhéanamh ann do na glúnta atá le teacht.

4.5 Spriocanna Straitéiseacha

Leagann spriocanna straitéiseacha síos an comhthéacs do ghníomhartha maolaithe agus oiriúnaithe i seirbhís Fhís agus Mhisean Aeráide Chomhairle Contae Cheatharlach. Bunaítear le sainaithint agus forbairt na spriocanna sin cur chuige struchtúrtha maidir le socrú na ngníomhartha ar son na haeráide a dtabharfar aghaidh orthu. Tá na spriocanna seo bunaithe ar na príomhthéamaí a d’eascair as na saincheisteanna a tiomsaíodh mar chuid den bhonn fianaise agus de rannpháirtíocht na bpáirtithe leasmhara. I measc na 5 sprioc straitéiseacha atá ag an bplean seo tá:

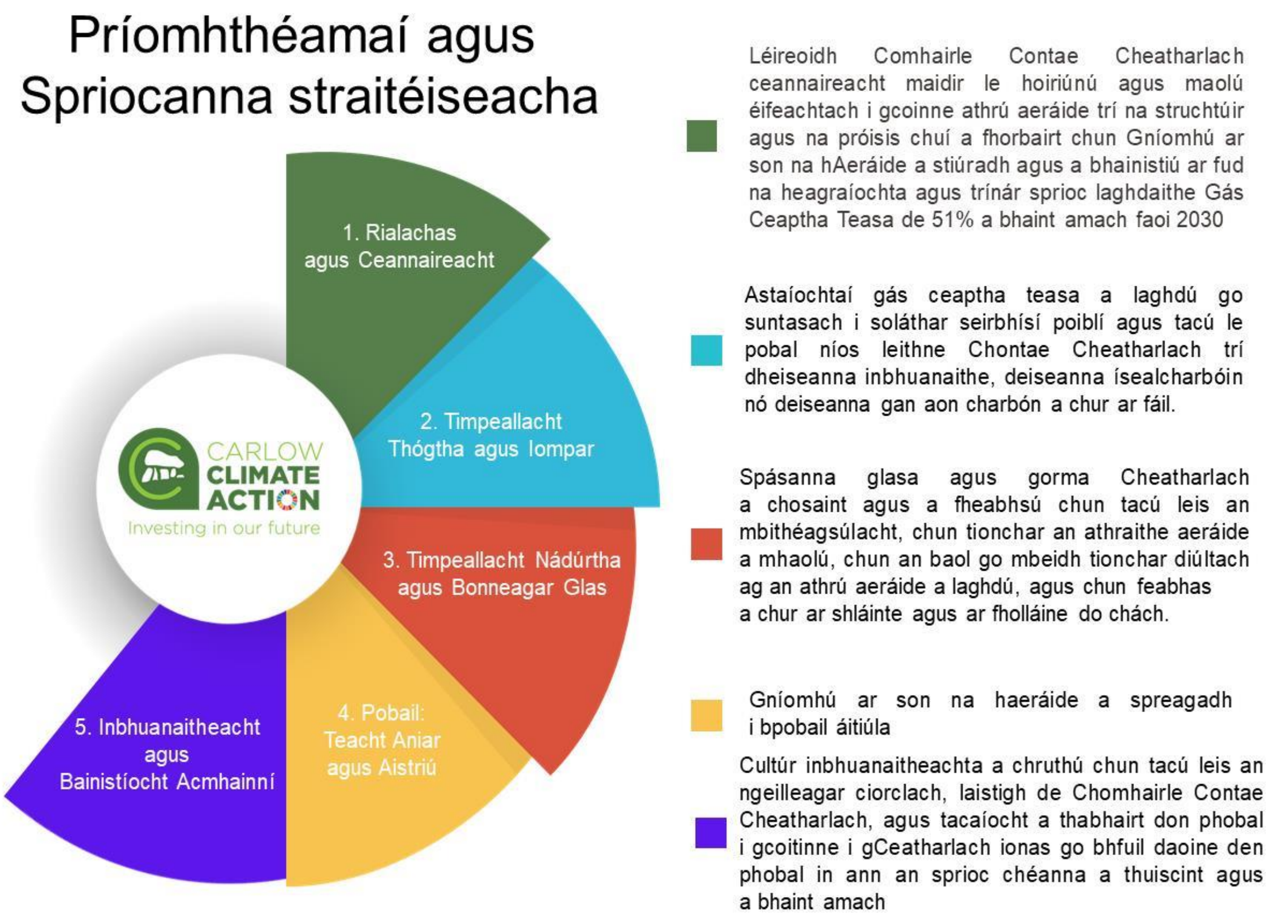

Figiúr 4.3 Na 5 Phríomhthéama & spriocanna straitéiseacha de Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach.

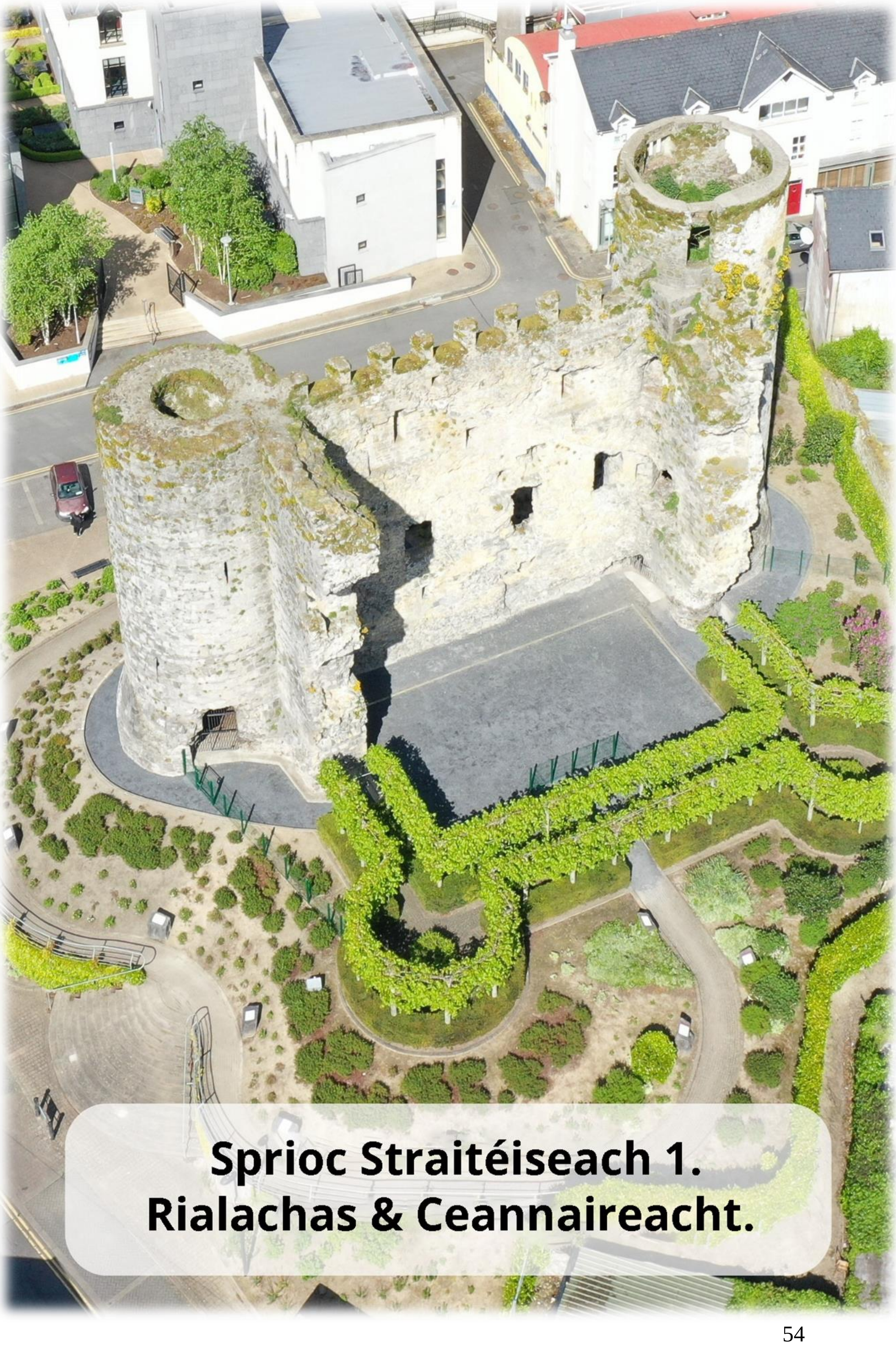

Sprioc Straitéiseach 1.
Rialachas & Ceannaireacht.

Sprioc Straitéiseach 1. Rialachas & Ceannaireacht.

Léireoidh Comhairle Contae Cheatharlach ceannaireacht maidir le hoiriúnú agus maolú éifeachtach i gcoinne athrú aeráide trí na struchtúir agus na próisis chuí a fhorbairt chun Gníomhú ar son na hAeráide a stiúradh agus a bhainistiú ar fud na heagraíochta agus trínár sprioc laghdaithe Ghás Cheaptha Teasa de 51% a bhaint amach faoi 2030.

Cuspóir: *Tacú le gníomhaíocht dhearfach ar son na haeráide a fhorbairt agus a chur i bhfeidhm ar fud oibríochtaí uile Chomhairle Contae Cheatharlach, ag comhoibriú le daoine eile chun a dtionchar diúltach ar an aeráid a laghdú, chun tionchar a imirt orthu agus chun cabhrú leo.*

Déanfaidh Comhairle Contae Cheatharlach a seasamh uathúil ceannaireachta aeráide a ghiaráil chun tionchar a imirt ar bheartas áitiúil agus náisiúnta um ghníomhú ar son na haeráide chun aistriú chuig pobail atá athléimneach ó thaobh na haeráide de agus inbhuanaithe, agus sa gheilleagar agus sa tsochaí i gcoitinne.

Tógfaidh Comhairle Contae Cheatharlach cumas agus feasacht inmheánach, ó chomhaltaí tofa go dtí thart ar 400 fostaí de chuid Chomhairle Contae Cheatharlach chun gníomhú ar son na haeráide a leabú ar fud a cuid gníomhaíochtaí agus seirbhísí go léir.

Cuirfidh Comhairle Contae Cheatharlach le cumas agus ullmhacht maidir le bheith ag obair le pobail agus le comhpháirtithe straitéiseacha eile chun gníomhú claochlaitheach ar son na haeráide a chur i bhfeidhm i gContae Cheatharlach.

Tá Comhairle Contae Cheatharlach freagrach as astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú óna sócmhainní agus óna bonneagar féin, as athléimneacht a thógáil chun soláthar leanúnach seirbhíse a chinntiú.

Tá cur i bhfeidhm éifeachtach Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil 2024-2029 ag brath ar chomhoibriú rathúil leis an iliomad páirtithe leasmhara inmheánacha agus seachtracha don Chontae agus geallann Comhairle Contae Cheatharlach tionchar a imirt ar dhaoine eile i gCeatharlach agus iad a chumasú chun a ndualgais aeráide féin a chomhlíonadh.

Figiúr 4.4 Ceanncheathrú Chomhairle Contae Cheatharlach.

1. Rialachas agus Ceannaireacht							
Gníomh Uimh.	**Gníomh**	**Oiriúnú agus Maolú**	**Beart Rianaithe/KPI**	**Rannóg Ceannais**	**Comhpháirtithe**	**Tréimhse Ama**	**Spriocanna DECA**
G1.1	Áireoidh Comhairle Contae Cheatharlach laghdú 51% ar a cuid astaíochtaí carbóin faoi 2030, mar a shainordaítear san Acht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú) 2021, mar phríomhchuspóir den Phlean Corparáideach, den Phlean Seachadta Seirbhíse Bliantúil agus de na Pleananna Ceantar Bardasach.	Oiriúnú agus Maolú	Pleananna faofa	Foireann Bainistíochta/Baill Thofa	Gach Rannóg de chuid Chomhairle Contae Cheatharlach	Gach Bliain	2,3
G1.2	Acmhainní agus maoiniú a chur ar fáil d'Fhoireann um Ghníomhú ar son na hAeráide atá tiomnaithe d'oiriúnú in aghaidh éifeachtaí an Athraithe Aeráide a éascú agus iad a mhaolú, lena n-áirítear Comhordaitheoir Aeráide, Oifigeach Gníomhaithe ar son na hAeráide agus Oifigeach Pobail ar son na hAeráide.	Oiriúnú agus Maolú	Comhordaitheoir Gníomhaithe ar son na hAeráide/Oifigeach Gníomhaithe ar son na hAeráide/Oifigeach Pobail ar son na hAeráide ceaptha	Foireann Bainistíochta	An Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide (DECC)	2024	1,2,3
G1.3	Foireann um Ghníomhú ar son na hAeráide atá ilréimsiúil a chothabháil chun a chinntiú go bhfuil breithnithe agus gníomhartha maidir leis an Aeráid leabaithe ar fud réimse na seirbhísí a sholáthraíonn Comhairle Contae Cheatharlach.	Oiriúnú agus Maolú	Foireann i bhFeidhm agus Líon Cruinnithe in aghaidh na bliana.	Foireann Bainistíochta	Gach Rannóg de chuid Chomhairle Contae Cheatharlach	2024-2029	1,2,3
G1.4	Clár rannpháirtíochta maidir le Gníomhú ar son na hAeráide a chur i bhfeidhm san áit oibre do gach ball foirne agus do gach Ball Tofa.	Oiriúnú agus Maolú	Líon na ndaoine i láthair	Rannóg Aeráide	HR/CARO/LASNTG	2024-2029	1,2,3
G1.5	Na gníomhartha sa Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide (CAP) a chur i bhfeidhm agus tuairisciú orthu ar an leibhéal áitiúil agus ar an leibhéal náisiúnta.	Oiriúnú agus Maolú	Athbhreithniú bliantúil déanta ar CAP agus gníomhartha forbartha	Foireann Bainistíochta	Gach Rannóg de chuid Chomhairle Contae Cheatharlach	2024-2029	1,2,3
G1.6	Maolú aeráide agus breithnithe ar oiriúnú a phríomhshruthú i ngach beartas nua a ghlacann Comhairle Contae Cheatharlach.	Oiriúnú agus Maolú	Curtha san áireamh i Scéim an Choiste um Beartas Straitéiseach 2024-2029	Coiste um Beartas Straitéiseach	Foireann Bainistíochta, Seirbhísí Corparáideacha	2024-2029	1,5
G1.7	Uirlis rianaithe a fhorbairt do Sholáthar Glas Poiblí chun tomhas a dhéanamh ar úsáid soláthair ghlais maidir le tairiscintí a eisíonn Comhairle Contae Cheatharlach.	Maolú	% de na tairiscintí a ghlac Soláthar Glas Poiblí isteach	Soláthar	Gach Rannóg de chuid Chomhairle Contae Cheatharlach	2024-2029	1,5
G1.8	Straitéis Soláthair Ghlais do Chomhairle Contae Cheatharlach a ullmhú chun a chinntiú go meastar Soláthar Glas Poiblí i ngach tairiscint.	Maolú	Straitéis Soláthair Ghlais Phoiblí a fhorbairt	Soláthar	Gach Rannóg de chuid Chomhairle Contae Cheatharlach	2024-2025	1,5
G1.9	Treoirdhoiciméad do Sprioc Forbartha Inbhuanaithe (SDG) a ullmhú chun tacaíocht a thabhairt do chuimsiú na spriocanna domhanda i ngach plean agus i ngach straitéis a fhoilsíonn an t-údarás áitiúil.	Oiriúnú agus Maolú	Doiciméad ullmhaithe	Rannóg Comhshaoil	Gach Rannóg de chuid Chomhairle Contae Cheatharlach	2025	1,5
G1.10	Acmhainn do Bhainistíocht Airgeadais a fhorbairt agus a chur i bhfeidhm chun taifead a dhéanamh ar chostas na mórtheagmhas aeráide/aimsire	Oiriúnú agus Maolú	Acmhainn forbartha	Cúrsaí Airgeadais	Gach Rannóg	2024-2029	1,2,5
G1.11	Tuairisciú ar ídiú fuinnimh bliantúil a chur i gcrích don chóras náisiúnta Faireacháin agus Tuairiscithe fuinnimh a oibríonn Údarás Fuinnimh Inmharthana na hÉireann (SEAI)	Oiriúnú agus Maolú	Tuairisciú don chóras Faireacháin agus Tuairiscithe críochnaithe	Rannóg Comhshaoil	SEEA/SEAI	2024-2029	1,2,3
G1.12	Cistiú meaitseála a sholáthar chun tionscadail a bhaineann le gníomhú ar son na haeráide, fuinnimh agus bithéagsúlachta a chumasú – tionscadail a chuireann chomhthairbhí gníomhaithe ar son na haeráide chun cinn agus tionscadail nach sáraíonn critéir ábhartha maidir le cosaint an chomhshaoil agus nach n-imríonn tionchar suntasach diúltach ar an gcomhshaol.	Oiriúnú agus Maolú	€ curtha ar fáil	Foireann Airgeadais/Bainistíochta	Gach Rannóg de chuid Chomhairle Contae Cheatharlach	2024-2029	1,2,3,
G1.13	Comhpháirtíocht a ghlacadh sa Chlár um Thaisteal níos Cliste a riarann an tÚdarás Náisiúnta Iompair agus iarratas a chur isteach ar Mharc do Thaisteal níos Cliste a aithníonn fostóirí atá tiomanta do thaisteal gníomhach inbhuanaithe dá lucht saothair	Maolú	Clárú	Foireann Bainistíochta	Gach Rannóg de chuid Chomhairle Contae Cheatharlach	2024	1,2,3

Rialachas Comhshaoil

Is é cuspóir Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil gníomhartha aeráide a chur chun cinn, a fhorbairt agus a chur i bhfeidhm trí fheabhsúcháin phróisis, rannpháirtíocht an phobail, forbairt fhorásach agus próisis foghlama chomhtháite, a dhéanfar a bheachtú ar feadh shaolré an phlean. Tá sé tábhachtach a thabhairt faoi deara go bhfuil sé ina chuid lárnach de Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil chun comhthairbhí a éascú do thosca aeráide agus comhshaoil eile.

D'fhonn a bheith curtha i gcrích, beidh ar thionscadail a áirítear i bPlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil nó a fhaigheann tacaíocht uaidh, de réir mar is ábhartha, reachtaíocht, beartais, pleananna agus cláir éagsúla a chomhlíonadh (lena n-áirítear ceanglais maidir le Measúnú Cuí ar leibhéal níos ísle, Measúnacht Tionchair Timpeallachta agus ceanglais cheadúnaithe eile de réir mar is cuí) arb ionann iad agus an creat reachtúil cinnteoireachta agus deonaithe toilithe, nach bhfuil an Plean mar chuid de agus nach rannchuidíonn sé leis.

Áirítear ar na cúinsí sin an Chreat-Treoir Uisce, creat de chuid an Aontais Eorpaigh ina leagtar síos caighdeáin maidir le cosaint agus bainistiú uisce. Tá pleananna bainistíochta abhantraí ríthábhachtach chun spriocanna na Creat-Treorach Uisce a chur i bhfeidhm, toisc go soláthraíonn siad straitéisí mionsonraithe chun dea-stádas uisce a bhaint amach agus chun truailliú thar abhantrach iomlán a chosc. Cuidíonn na pleananna seo le hiarrachtaí a chomhordú i measc pháirtithe leasmhara éagsúla, amhail rialtais, pobail agus tionscail, chun bainistiú comhtháite uisce agus cosaint an chomhshaoil a bhaint amach, agus ar an gcaoi sin comhlíonadh chuspóirí na Treorach a chinntiú.

Cur chuige comhtháite lena n-aithnítear cleachtais inbhuanaithe úsáide talún, bainistiú feabhsaithe uisce, agus caomhnú éiceachórais, féachann an Plean le tionchar an athraithe aeráide ar acmhainní uisce a mhaolú, an comhshaol agus sláinte phoiblí araon a chosaint. Léiríonn an cur chuige comhtháite seo tiomantas na hÉireann do spriocanna aeráide a bhaint amach agus timpeallacht nádúrtha níos sláintiúla agus níos athléimní á cur chun cinn ag an am céanna.

Chomh maith leis na bearta atá dírithe ar an aeráid atá sonraithe ar fud an Phlean le comhthairbhí comhshaoil agus nótaí comhshaoil chun an comhthéacs a sholáthar ina ndéanfar an ghníomhaíocht a chur chun cinn, tá roinnt prionsabal rialachais comhshaoil ann a stiúrfaidh oibreacha amach anseo.

Prionsabail rialachais chomhshaoil le comhtháthú i ngach gníomh/gníomhaíocht a eascraíonn as cur i bhfeidhm Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil

- Tionscadail um ghníomhú ar son na haeráide a chur chun cinn a thacaíonn le comhthairbhí comhshaoil agus a uasmhéadaíonn iad, amhail cosaint agus feabhsú na bithéagsúlachta; cáilíocht fheabhsaithe aeir, uisce nó ithreach; nó luach feabhsaithe áineasa, taitneamhachta agus oidhreachta cultúrtha, chun a chinntiú go bhfaightear tairbhí a bhfuil buntáiste ag gach taobh ann.
- Tacú le tionscadail agus tionscnaimh a bhaineann le gníomhú ar son na haeráide nó iad a éascú a fhéachann le feabhsuithe a dhéanamh ar struchtúr, ar bhainistiú agus ar shláinte ithreach trí charbón orgánach ithreach a mhéadú - rud a chruthóidh na comhbhuntáistí comhshaoil a bhaineann le hathléimneacht tuile a fheabhsú trí fheabhas a chur ar chumas coinneála uisce ithreacha agus trí leibhéal ceapadh GCT a bhaineann le feidhmeanna úsáide talún a mhéadú.
- A chinntiú go ndéantar gach forbairt a bhfuil gníomhú ar son na haeráide mar bhonn taca léi nó a dtacaíonn sí léi a phleanáil agus a chur i bhfeidhm ar bhealach a mheasann go cuí an poitéinseal le haghaidh comhthairbhí comhshaoil, tionchair fhéideartha ar an gcomhshaol, agus ceanglais maidir le cosaint an chomhshaoil. Ní thacófar le haon tionscadal forbartha a bhaineann le gníomhú ar son na haeráide ar dócha go mbeidh tionchar diúltach suntasach aige ar an timpeallacht ghlactha.
- A chinntiú go ndéantar tionscadail a bhaineann le gníomhú ar son na haeráide ar bhealach a chuireann comhthairbhí oidhreachta ar son na haeráide chun cinn, agus nach ndéantar damáiste fisiciúil neamhúdaraithe do ghnéithe cultúrtha, seandálaíochta nó ailtireachta, nó athrú neamhúdaraithe nó míchuí ar chomhthéacs gnéithe íogaire oidhreachta cultúrtha.
- A chinntiú go ndéantar tionscadail a bhaineann le gníomhú ar son na haeráide ar bhealach a chuireann comhthairbhí cáilíochta uisce chun cinn maidir le gníomhú ar son na haeráide agus a ailíniú le forálacha na Creat-Treorach Uisce agus an Phlean Bainistíochta Abhantraí ábhartha.
- Tionscadail um ghníomhú ar son na haeráide a chur chun cinn a thacaíonn le crainn chosanta, fálta sceach, agus gnáthóga eile amhail bogaigh, limistéir tuile a chuireann le bonneagar glas.
- Tacú le deiseanna chun nascacht éiceolaíoch gnáthóg agus láithreán neamhainmnithe a fheabhsú chun athléimneacht agus feidhmiú foriomlán éiceachórais a fheabhsú agus tacú le gníomhú ar son na haeráide laistigh den chontae ag an am céanna.

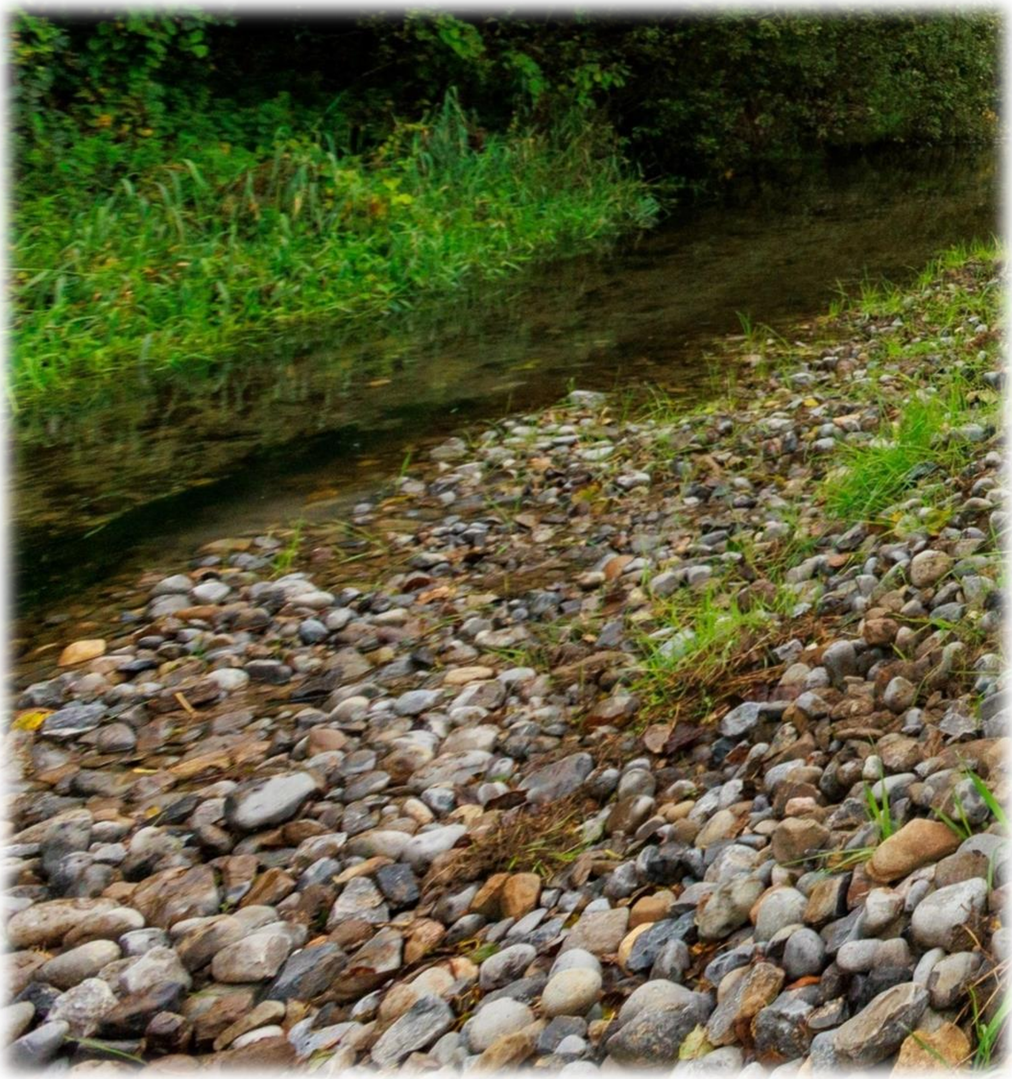

Figiúr 4.5 Cúinne an Ghiorria & Tionscadail Athchóirithe na Bearú i gContae Cheatharlach.

Sprioc Straitéiseach 2.
Timpeallacht Thógtha & Iompar.

Sprioc Straitéiseach 2. Timpeallacht Thógtha & Iompar.

Astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú go suntasach i soláthar seirbhísí poiblí agus tacú le pobal níos leithne Chontae Cheatharlach trí dheiseanna inbhuanaithe ísealcharbóin nó gan aon charbón a chur ar fáil.

Cuspóir: *Tionchar Chomhairle Contae Cheatharlach ar Athrú Aeráide a laghdú trí éifeachtúlacht fuinnimh a mhéadú, spleáchas ar bhreoslaí iontaise-bhunaithe a laghdú, agus tionchar dearfach a imirt ar ghníomhartha daoine eile laistigh dár bpobal.*

Tagraíonn an timpeallacht thógtha don timpeallacht agus don bhonneagar de dhéantús an duine ina mairimid, ina n-oibrímid agus ina n-idirghníomhaíonn muid. Cuimsíonn sé na struchtúir, na spásanna agus na córais fhisiciúla go léir a chruthaímid nó a mhodhnaímid chun críocha éagsúla. Cuimsíonn an timpeallacht thógtha ar fud Chontae Cheatharlach foirgnimh chónaithe, tráchtála, thionsclaíocha agus áineasa chomh maith le bonneagar criticiúil ar nós bóithre, droichid, cosáin, agus fóntais a sholáthraíonn bonneagar uisce, draenála, fuinnimh agus cumarsáide dúinn.

Ba é Soilsiú Poiblí an ranníocóir ab airde le CO2eq Chomhairle Contae Cheatharlach, arb ionann é agus 1.21ktCO2eq (40%), agus ina dhiaidh sin Tógáil agus Áiseanna ag cur 0.88ktCO2eq (37%) agus Iompar 0.47ktCO2eq (23%) le Comhairle na Comhairle, faoi seach.

B'ionann na hastaíochtaí iomlána a bhain le fuinneamh i gContae Cheatharlach ó Iompar in 2018 agus 185.26 ktCO2eq, arb ionann é agus 20.6% de na hastaíochtaí iomlána d'fheithiclí Príobháideacha an Chontae agus 105.2 ktCO2eq le hastaíochtaí ag teacht ó dhíosal (79%) agus Peitreal (20%).

Ríomhadh astaíochtaí GCT, ón earnáil Déantúsaíochta agus Tráchtála in 2018 ag 134.9 ktCO2eq agus b'ionann iomlán na n-astaíochtaí cónaithe agus 103.74 ktCO2eq.

Léiríonn astaíochtaí iompair i gContae Cheatharlach an leibhéal ard spleáchais ar charranna príobháideacha. Tá gá le gníomhaíocht chun turais ghluaisteáin a laghdú, rothaíocht agus siúl a mhéadú, iompar poiblí agus feithiclí astaíochtaí níos ísle a fheabhsú. Tríd seo, is féidir cáilíocht aeir, soghluaisteacht agus sláinte níos fearr a bhaint amach.

I gcomhréir leis an aistriú ó fheithiclí faoi thiomáint breosla iontaise tá an t-aistriú chuig úsáid Feithiclí Leictreacha ag méadú ar fud na tíre. Chun tacú leis an aistriú seo, tá sé mar aidhm ag Comhairle Contae Cheatharlach ról réamhghníomhach a imirt maidir le haistriú a éascú trí oibriú le soláthraithe seirbhíse chun an bonneagar is gá a chur i bhfeidhm chun freastal ar an éileamh ar mhuirearú inrochtana.

Figiúr 4.6 Tionscadal Taistil Ghníomhaigh ag Hanover, Baile Cheatharlach

2. Timpeallacht Thógtha agus Iompar							
Gníomh Uimh.	Gníomh	Oiriúnú/Maolú	Beart Rianaithe/KPI	Rannóg Ceannais	Comhpháirtithe	Tréimhse Ama	Spriocanna DECA
B1.1	Iniúchtaí Fuinnimh a dhéanamh ar gach Úsáideoir Suntasach Fuinnimh/Saoráid de Chomhairle Contae Cheatharlach chun anailís ar Bhearna go Sprioc (51%) a chruthú a dhéanann eolas do chaiteachas ar thionscadail a bhfuil sé de chuspóir acu carbón a laghdú.	Oiriúnú/Maolú	Bearna go Sprioc críochnaithe	Rannóg Comhshaoil	SEEA/SEAI	2024-2029	1,2,3
B1.2	Clár coigilte carbóin a ullmhú agus a chur i bhfeidhm ina bhfuil bearta d'fhoirgnimh agus do shaoráidí de chuid na Comhairle chun cuidiú le laghdú 51% a bhaint amach ar astaíochtaí gás ceaptha teasa faoi 2030, agus aird chuí á tabhairt ar íogaireachtaí comhshaoil amhail an daonra áitiúil, suíomhanna Eorpacha agus bithéagsúlacht, agus ar an ngá le struchtúir atá faoi chosaint a chosaint agus a chaomhnú go hiomchuí.	Oiriúnú/Maolú	Plean cur chun feidhme a ullmhú	Rannóg Aeráide	Gach Rannóg	2024	1,2,3
B1.3	Cláir mhaoinithe náisiúnta/réigiúnacha a shaothrú chun maoiniú a fháil do bhearta laghdaithe astaíochtaí le haghaidh Chomhairle Contae Cheatharlach, e.g. Pathfinder	Maolú	Méid Maoinithe atá Faighte.	Rannóg Comhshaoil	Comhairlí Contae Thiobraid Árann, Chill Chainnigh, Loch Garman agus Phort Láirge. SEEA, CARO, SEAI	2024-2029	1,2,3
B1.4	An Tionscadal Náisiúnta Éifeachtúlachta Fuinnimh um Shoilsiú Poiblí i gContae Cheatharlach a chur i gcrích chun na hastaíochtaí gás ceaptha teasa agus úsáid fuinnimh Soilsithe phoiblí a laghdú, agus a chinntiú ag an am céanna go gcoimeádtar nó go laghdaítear/rialaítear na leibhéil lúmain agus raon an speictrim chun tionchar ar bhithéagsúlacht a sheachaint.	Maolú	Tionscadal críochnaithe	Bonneagar	An Oifig um Bainistiú Bóithre, Bonneagar Iompair Éireann	2024	1,2,3
B1.5	Coinníollacha pleanála a fhorbairt a bhfuil sonraíochtaí agus caighdeáin acu chun úsáid fuinnimh agus truailliú solais ó shoilsiú lasmuigh a íoslaghdú i ngach forbraíocht nua, lena chinntiú go gcoimeádtar nó go laghdaítear/rialaítear na leibhéil lúmain agus raon an speictrim chun tionchar ar bhithéagsúlacht a sheachaint.	Maolú	Coinníollacha pleanála le hullmhú	Bonneagar	Rannóg Pleanála	2025	1,2,3,5
B1.6	Maidir le gach aonad nuathógtha tithíochta sóisialta a sholáthraíonn Comhairle Contae Cheatharlach, a chinntiú go mbaineann siad Rátáil Fuinnimh Foirgnimh A2 amach, ar a laghad, chun astaíochtaí gás ceaptha teasa agus ídiú fuinnimh a laghdú agus chun aghaidh a thabhairt ar bhochtaineacht breosla ar son cónaitheoirí leochaileacha.	Oiriúnú/Maolú	% de na tithe nuathógtha a bhaineann íoschaighdeán A2 amach.	Rannóg Tithíochta	Comhlachtaí Tithíochta	2024-2029	2,3,6
B1.7	Aonaid tithíochta sóisialta atá ann a uasghrádú ag baint úsáid as an bprionsabal go gcuirtear feabhas orthu siúd is measa ar dtús go B2 nó go dtí an leibhéal is fearr costas chun astaíochtaí gás ceaptha teasa agus ídiú fuinnimh a laghdú agus chun cabhrú le bochtaineacht breosla a mhaolú ar son cónaitheoirí leochaileacha, agus aird chuí á tabhairt ar íogaireachtaí comhshaoil amhail an daonra áitiúil, suíomhanna Eorpacha agus bithéagsúlacht, agus ar an ngá le struchtúir atá faoi chosaint a chosaint agus a chaomhnú go hiomchuí	Maolú	Spriocanna a bhaint amach atá leagtha amach i gclár aisfheistithe um éifeachtúlacht fuinnimh	Rannóg Tithíochta	An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta	2024-2029	2,3,6
B1.8	Uasghrádú réadmhaoine cónaithe agus tráchtála atá folamh agus tréigthe i mBaile Cheatharlach agus i gContae Cheatharlach a éascú trí scéimeanna amhail Lár Bailte ar dTús, Croí Cónaithe, agus aird chuí á tabhairt ar íogaireachtaí comhshaoil amhail an daonra áitiúil, suíomhanna Eorpacha agus bithéagsúlacht, agus ar an ngá le struchtúir atá faoi chosaint a chosaint agus a chaomhnú go hiomchuí.	Maolú	Líon Aonad gníomhachtaithe	Rannóg Pleanála	An Roinn Forbartha Tuaithe agus Pobail. An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta	2024-2030	2,3

B1.9	Maoine tréigthe ar fud an Chontae a aithint agus cumhachtaí reachtacha amhail Ordú Ceannaigh Éigeantaigh agus ordú chun tógáil go héigeantach a úsáid chun a n-athúsáid a éascú; agus aird chuí á tabhairt ar an ngá le struchtúir atá faoi chosaint a chosaint agus a chaomhnú go hiomchuí i gcomhréir le rialacháin ábhartha struchtúr atá faoi chosaint, agus ar an ngá gan tionchar diúltach a imirt ar speicis atá faoi chosaint.	Maolú	Líon Aonad gníomhachtaithe	Rannóg Pleanála	An Roinn Forbartha Tuaithe agus Pobail. An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta	2024-2029	2,3
B1.10	Díriú ar láithreáin athfhorbraíochta, folúntas agus dearóiliú mar chuid den chlár 'tithíocht do chách' trí chláir um dheisiú agus léas, agus um cheannach agus athnuachan, agus trí chláir de chuid an Chláir Infheistíochta um Thithíocht Shóisialta; agus aird chuí á tabhairt ar íogaireachtaí comhshaoil, ar an ngá le struchtúir atá faoi chosaint a chosaint agus a chaomhnú go hiomchuí i gcomhréir le rialacháin ábhartha struchtúr atá faoi chosaint, agus ar an ngá gan tionchar diúltach a imirt ar speicis atá faoi chosaint.	Maolú	Líon atá bainte amach in aghaidh na bliana	Rannóg Tithíochta	An Roinn Forbartha Tuaithe agus Pobail. An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta	2026	2,3,6
B1.11	Athbhreithniú a dhéanamh ar an bPlean d'Éigeandálaí Móra agus ar an bPlean i gCás Tuilte lena chinntiú go bhfuil riosca aeráide curtha san áireamh	Oiriúnú/Maolú	Pleananna Uasdátaithe	Seirbhís Dóiteáin	Seirbhísí Corparáideacha	2024	1,2
B1.12	Treoirlínte de chuid Chomhairle Contae Cheatharlach a ullmhú do réitigh dúlrabhunaithe inbhuanaithe ar dhraenáil, lena chinntiú go bhfuil aird chuí sna treoirlínte do cheanglais maidir le cosaint an chomhshaoil, lena n-áirítear ceanglais chun suíomhanna Eorpacha a chosaint.	Oiriúnú/Maolú	Treoirlínte	Iompar	Comhshaol/Pleanáil	2025	2,3,5
T1.1	Ról an bhainisteora flít a leagan ar dhuine agus beartas um bainistíocht flít inbhuanaithe a fhorbairt do Fhlít Chomhairle Contae Cheatharlach.	Maolú	Beartas um Bainistíocht Flít a Fhorbairt	Iompar	Tithíocht, Comhshaol, Seirbhísí Dóiteáin	2024-2029	1,2
T1.2	Imscrúdú a dhéanamh ar roghanna maidir le breosla in-athnuaite malartach in áit díosail, a fhoinsítear ar bhonn inbhuanaithe, agus ar leictriúchán feithiclí flít de chuid na Comhairle lena n-áirítear cur ar fáil scéime píolótaí, agus a chinntiú ag an am céanna go meastar critéir inbhuanaitheachta go hiomchuí le linn próisis soláthair agus go bhfuil cleachtais bhainistíochta d'fheithiclí a bhfuil a ré caite i bhfeidhm.	Maolú	Tuairisc agus scéim phíolótach	Iompar	Tithíocht, Comhshaol, Seirbhísí Dóiteáin	2024	1.2
T1.3	Straitéis Feithiclí Leictreacha a Fhorbairt agus a Ghlacadh chun tacú leis an aistriú chuig úsáid feithiclí leictreacha i measc an phobail i gcoitinne do Chontae Cheatharlach agus do Réigiún an Oirdheiscirt; agus aird chuí á tabhairt ar íogaireachtaí comhshaoil amhail an dobharlach glactha, bithéagsúlacht, suíomhanna Eorpacha, cáilíocht an aeir áitiúil, oidhreacht chultúrtha, etc.	Maolú	Straitéis a Fhorbairt	Iompar	Comhairlí Contae Thiobraid Árann, Chill Chainnigh, Loch Garman agus Phort Láirge. SEEA, CARO, SEAI, ZEVI	2025	1,2,3,5
T1.4	Tionscadail taistil ghníomhaigh a chur ar fáil trasna an Chontae chun úsáid modhanna taistil ghníomhaigh a spreagadh amhail siúl nó rothaíocht; agus aird chuí á tabhairt ar íogaireachtaí comhshaoil amhail an dobharlach glactha, bithéagsúlacht, suíomhanna Eorpacha, cáilíocht an aeir áitiúil, agus oidhreacht chultúrtha.	Maolú	Líon tionscadal tosaithe/críochnaithe	Iompar	An tÚdarás Náisiúnta Iompair, Ceantar Bardasach	2024-2029	2,3,4,5,6
T1.5	Pleananna Iompair a chur i gcrích do Bhaile Cheatharlach, do Thulach agus do Mhuine Bheag, agus aird chuí á tabhairt ar an acmhainneacht le comhthairbhí gníomhaithe ar son na haeráide a chruthú, agus do cheanglais maidir le cosaint an chomhshaoil, lena n-áirítear an ceanglas le suíomhanna Eorpacha a chosaint.	Oiriúnú/Maolú	Measúnuithe le críochnú	Taisteal Gníomhach	An tÚdarás Náisiúnta Iompair	2024-2029	1,2,3,4,5

Sprioc Straitéiseach 3. Timpeallacht Nádúrtha & Bonneagar Glas

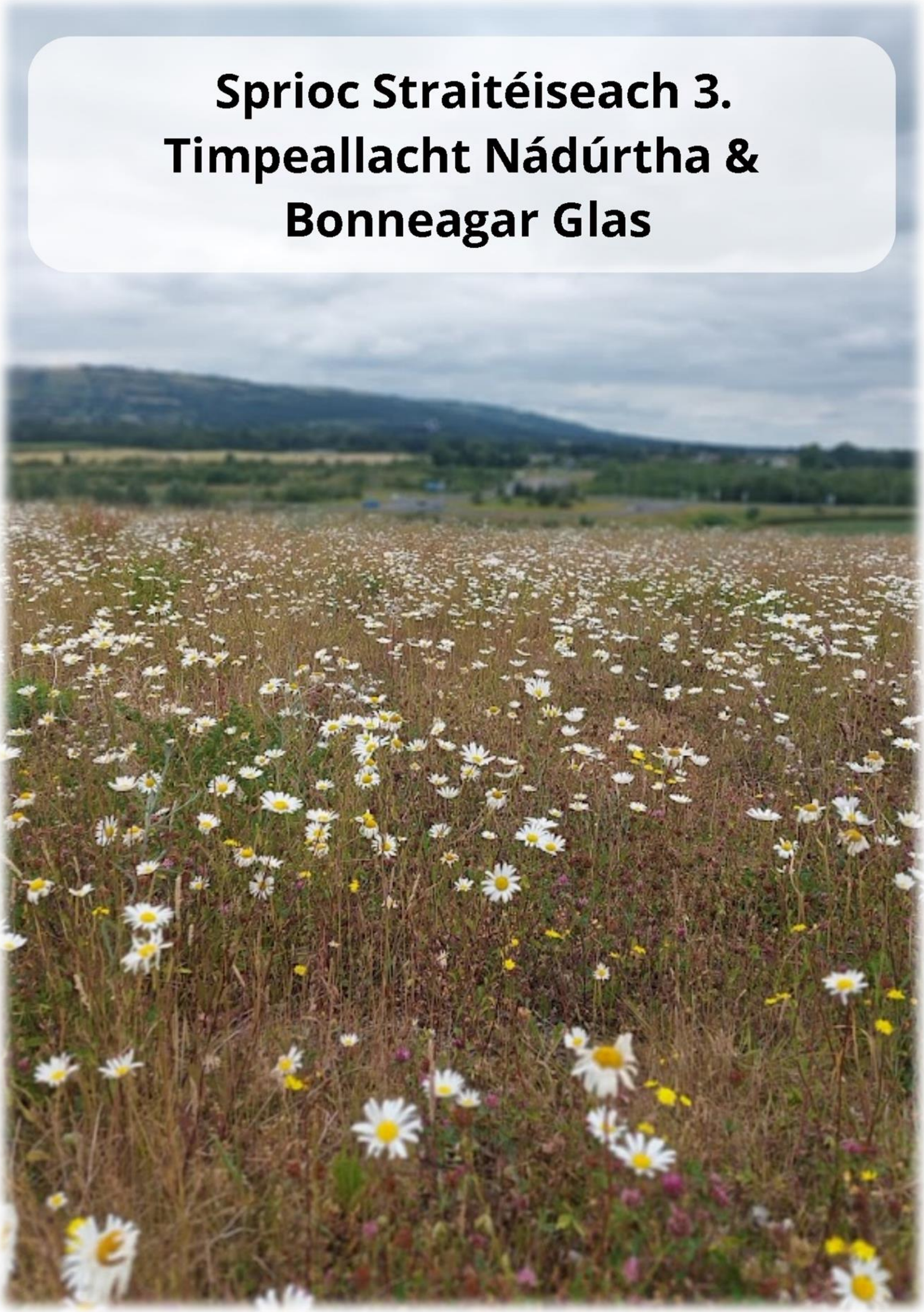

Sprioc Straitéiseach 3. Timpeallacht Nádúrtha & Bonneagar Glas

Spásanna glasa agus gorma Cheatharlach a chosaint agus a fheabhsú chun tacú leis an mbithéagsúlacht, tionchair an athraithe aeráide a mhaolú, an baol go mbeidh tionchair dhiúltacha ag an athrú aeráide a laghdú, agus feabhas a chur ar shláinte agus ar fholláine do chách.

Cuspóir *Éascóidh agus tacóidh Comhairle Contae Cheatharlach le cosaint, bainistiú agus feabhsú oidhreacht nádúrtha, bithéagsúlacht, tírdhreach agus timpeallacht Chontae Cheatharlach mar aitheantas ar a tábhacht mar acmhainn neamh-inathnuaite, aitheantóir uathúil, agus mar shócmhainn acmhainní nádúrtha.*

Tá aitheantas tugtha ag Comhairle Contae Cheatharlach don tábhacht a bhaineann lenár gComhshaol Nádúrtha a chosaint, a chothabháil agus a fheabhsú nuair a glacadh le Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Cheatharlach 2023-2025 agus Straitéis Bonneagair Ghlais Chontae Cheatharlach.

Mar thoradh ar dhlús a chur le tionchair dhiúltacha an athraithe aeráide, tá imní níos mó ann do struchtúr éiceolaíoch an chontae de réir mar a athraíonn séasúir atá ag fás, rud a fhágann go bhfuil athrú ó ghnáthghníomhaíochtaí séasúracha le feiceáil sa dúlra. Tá imní níos measa mar gheall ar na príomhrioscaí aeráide a shainaithnítear do Cheatharlach amach anseo, lena n-áirítear tuilte abhann, stoirmeacha gaoithe tromchúiseacha, frasaíocht mhór, tréimhsí tonnta teasa agus triomaigh ag méadú.

Tá infheistíocht i mbonneagar Glas ríthábhachtach mar gur sócmhainn luachmhar í chun tacú leis an mbithéagsúlacht, tacú le huisce stoirme agus bainistiú riosca tuile, stóráil carbóin a bharrfheabhsú agus deiseanna a chur ar fáil ag an am céanna do sheirbhísí éiceachórais, taisteal gníomhach, taitneamhacht agus áineas.

Cuirfidh cothabháil agus feabhsú na timpeallachta nádúrtha réimse tairbhí ar fáil a chabhróidh le rioscaí an athraithe aeráide a bhainistiú agus a laghdú agus cuideoidh sé le hathléimneacht a thógáil trí chreimeadh ithreach a laghdú, rith uisce a ionsú agus a mhoilliú, fuarú agus scáthú a sholáthar i gceantair uirbeacha, fiadhúlra agus bithéagsúlacht a mhéadú, agus cur le sláinte agus folláine.

3. Timpeallacht Nádúrtha agus Bonneagar Glas							
Gníomh Uimh.	**Gníomh**	**Oiriúnú/Maolú**	**Beart Rianaithe/KPI**	**Rannóg Ceannais**	**Comhpháirtithe**	**Tréimhse Ama**	**Spriocanna DECA**
NE1.1	Oifigeach Bithéagsúlachta a cheapadh do Chomhairle Contae Cheatharlach agus gníomhartha a chur i bhfeidhm atá i bPlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta 2023-2025 do Chontae Cheatharlach	Oiriúnú agus Maolú	Oifigeach Bithéagsúlachta ceaptha agus líon gníomhartha críochnaithe	Rannóg Comhshaoil	An Chomhairle Oidhreachta	2024 - 2029	1,3,4,5
NE1.2	Na gníomhartha a chur i bhfeidhm atá leagtha amach sa Straitéis Bonneagair Ghlais de chuid Chontae Cheatharlach; agus aird chuí á tabhairt ar íogaireachtaí comhshaoil amhail seandálaíocht, suíomhanna Eorpacha, bithéagsúlacht agus luach taitneamhachta.	Oiriúnú agus Maolú	Líon gníomhartha atá curtha i bhfeidhm	Rannóg Comhshaoil	Ceantar Bardasach, Pleanáil, Pobal	2024-2029	1,3,4
NE1.3	Treoirlínte a ullmhú do Bhainistíocht Speiceas Coimhthíoch Ionrach	Oiriúnú agus Maolú	Treoirlínte ullmhaithe	Rannóg Comhshaoil	Ceantar Bardasach	2024-2029	1,3
NE1.4	Beartas a fhorbairt agus a chur i bhfeidhm maidir le húsáid lotnaidicídí ceimiceacha agus luibhicídí do cheantair atá á mbainistiú ag Comhairle Contae Cheatharlach, lena chinntiú nach n-úsáidtear na substaintí seo ach i gcás nach n-imríonn siad tionchar suntasach ar an timpeallacht ghlactha, amhail an dobharlach glactha, bithéagsúlacht nó suíomhanna Eorpacha.	Oiriúnú agus Maolú	Beartas Glactha	Oifigeach Bithéagsúlachta	Rannóg Bóithre		1,3
NE1.5	Straitéis um Chothabháil Fálta agus Ciumhaise Bóthair a ullmhú do Chomhairle Contae Cheatharlach, agus aird chuí á tabhairt ar cheanglais maidir le caomhnú fálta sceach.	Oiriúnú agus Maolú	Straitéis ullmhaithe	Oifigeach Bithéagsúlachta	Gach Rannóg	2024-2029	1,3
NE1.6	Plean Oidhreachta a fhorbairt agus a chur i bhfeidhm chun gach gné den oidhreacht thógtha, nádúrtha agus chultúrtha i gContae Cheatharlach a thaifead agus a chaomhnú agus chun aird a tharraingt ar na gnéithe sin, agus aird á tabhairt ar na dúshláin atá ag méadú de bharr athrú aeráide.	Oiriúnú agus Maolú	An Plean Oidhreachta le Glacadh	Oifigeach Oidhreachta	An Chomhairle Oidhreachta	2024	1,3
NE1.7	Tabhairt faoi chlár pleanáilte de mheasúnuithe riosca ar Shócmhainní Oidhreachta agus Cultúrtha atá faoi shainchúram Chomhairle Contae Cheatharlach chun measúnú a dhéanamh ar leochaileacht na timpeallachta stairiúla agus ar an riosca di ó thionchar an athraithe aeráide, agus chun cabhrú le teacht aniar a chothú do na sócmhainní tábhachtacha seo.	Oiriúnú agus Maolú	Tugadh faoi chlár pleanáilte de mheasúnuithe riosca.	Oifigeach Oidhreachta	An Chomhairle Oidhreachta	2024-2029	1,3
NE1.8	Straitéis Crann Dúchasach a fhorbairt chun fís agus treoir a sholáthar do phleanáil fhadtéarmach, cur, cosaint agus caomhnú crann dúchasach, fálta sceach agus coillearnacha i mBaile Cheatharlach agus i gContae Cheatharlach	Oiriúnú agus Maolú	Glacadh Beartais	Oifigeach Bithéagsúlachta	Comhairle Crann na hÉireann, An tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra	2025	1,3
NE1.9	Imscrúdú a dhéanamh ar a indéanta atá sé plandlann a fhorbairt do Ghairdíní Chomhairle Contae Cheatharlach, plandlann a d'éascódh neamhthuilleamaíocht trí phlandaí nua a sholáthar d'fheabhas sa réimse poiblí.	Maolú	Tuairisc féidearthachta críochnaithe	Comhshaol	Gairneoir/Ceantair Bhardasacha	2024-2029	1,2,3

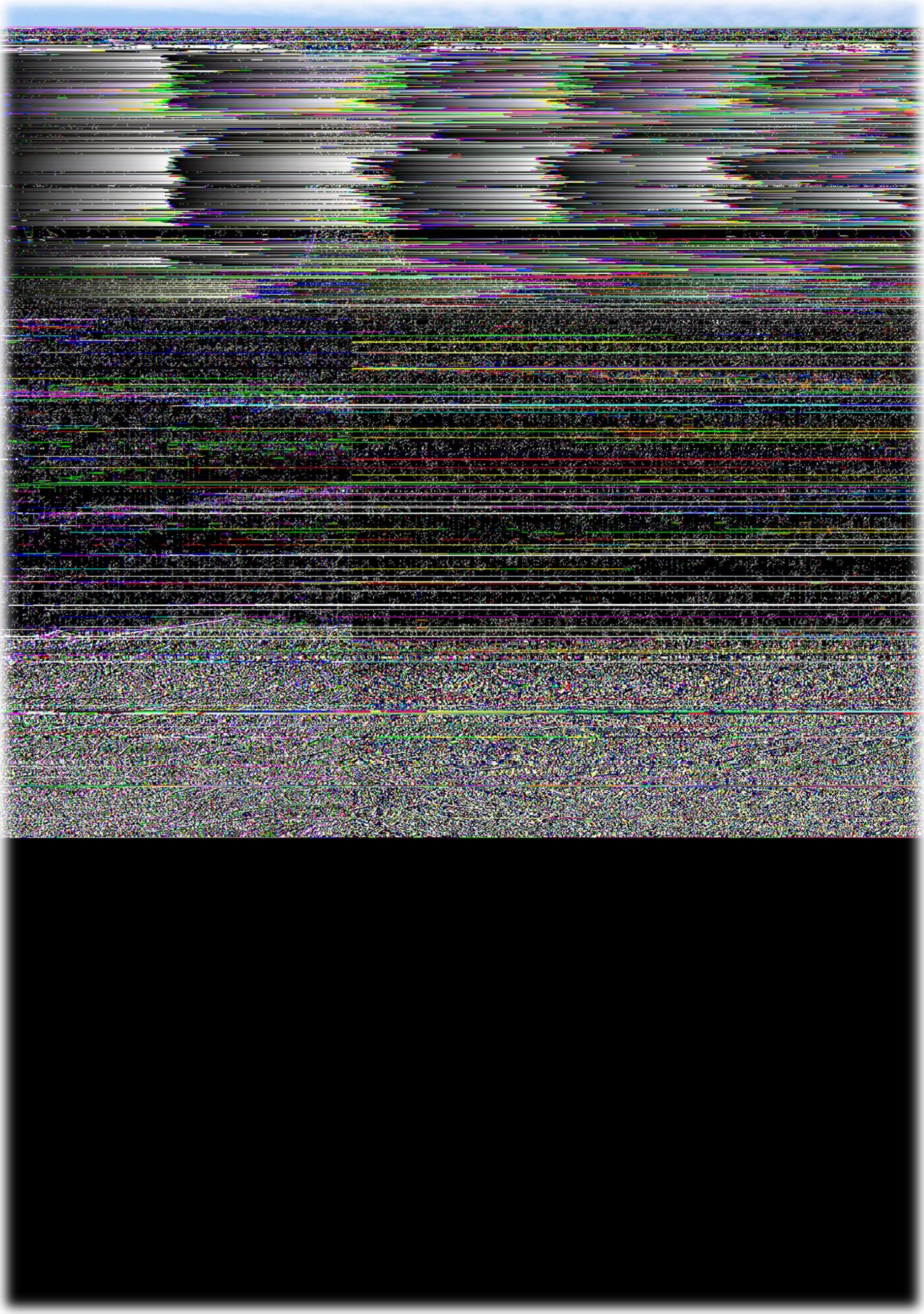

Sprioc Straitéiseach 4. Pobail: Athléimneacht & Aistriú

Gníomhú ar son na haeráide a shlógadh i bpobail áitiúla.

Cuspóir: *Cuirfidh Comhairle Contae Cheatharlach pobal Chontae Cheatharlach ar an eolas, beidh tionchar orthu, agus déanfaidh cumhacht a thabhairt dóibh chun a mbearta áitiúla um ghníomhú ar son na haeráide a fhorbairt agus a chur i bhfeidhm.*

Beidh ról lárnach ag an gComhairle Contae maidir le gníomhú ar son na haeráide a chatalú trí chultúr rannpháirtíochta agus comhoibrithe gníomhaí a chothú agus trí chur ar chumas ár gContae cur go mór lena athléimneacht i leith athrú aeráide agus todhchaí inbhuanaithe a chruthú do gach duine a chónaíonn, a oibríonn, a dhéanann staidéar, a thugann cuairt air agus a dhéanann gnó i gContae Cheatharlach.

Aithníonn Comhairle Contae Cheatharlach an gá atá le forbairt inbhuanaithe agus tuigeann sí gur céim ríthábhachtach é aistriú chuig geilleagar ísealcharbóin chun aghaidh a thabhairt ar an athrú aeráide agus athléimneacht fhadtéarmach a chur chun cinn. Aithníonn Comhairle Contae Cheatharlach go bhfuil ról lárnach ag ár bpobail i gcónaí san aistriú seo agus go bhfuil siad tiomanta do thacaíocht leanúnach a chur ar fáil le linn an phróisis.

Trí chomhpháirtíochtaí a thógáil le páirtithe leasmhara, amhail gníomhaireachtaí, gnólachtaí, institiúidí acadúla, grúpaí pobail spóirt agus deonacha, cuirfear feabhas ar thionchar na dtionscnamh um ghníomhú ar son na haeráide agus cothófar cultúr inbhuanaitheachta níos leithne i gContae Cheatharlach.

Tá rannpháirtíocht an phobail mar bhonn agus taca le bearta agus modhanna nuálacha oiriúnaithe agus maolaithe a fhorbairt agus a chur chun feidhme. Glacfaidh Comhairle Contae Cheatharlach páirt ghníomhach i bpobal Chontae Cheatharlach a chur ar an eolas faoi na dúshláin a bhaineann le hAthrú Aeráide agus an gá atá le gníomh práinneach agus cuirfidh sí acmhainní ar fáil chun cur ar ár gcumas oibriú le chéile chun réitigh áitiúla inbhuanaithe éifeachtacha a chruthú.

4. Pobail: Teacht Aniar agus Aistriú							
Gníomh Uimh.	**Gníomh**	**Oiriúnú/Maolú**	**Beart Rianaithe/KPI**	**Rannóg Ceannais**	**Comhpháirtithe**	**Tréimhse Ama**	**Spriocanna DECA**
C1.1	Clár oideachais agus feasachta ar fud na tíre a fhorbairt a bhaineann leis an aeráid, ina n-áireofaí imeachtaí eolais, feachtais chumarsáide agus treoirdhoiciméid	Oiriúnú agus Maolú	Clár Bliantúil comhaontaithe	Aeráid	Comhshaol/Pobal/Seirbhís Leabharlainne/Comhpháirtíocht Forbartha Chontae Cheatharlach (CCDP)/Líonra Rannpháirtíochta Poiblí (PPN) Cheatharlach/	2024-2029	4,5,6
C1.2	An Ciste Pobail um Ghníomhú ar son na hAeráide a chur i bhfeidhm chun pobail a mhealladh isteach i dTionscadail Ghníomhaithe ar son na hAeráide go háitiúil	Oiriúnú agus Maolú	Líon iarratas curtha isteach	Aeráid	DECC, CARO, Grúpaí Pobail, CCDP, PPN Cheatharlach	2024-2029	4,5,6
C1.3	Measúnú ar 'Inbhuanaitheacht agus Athrú Aeráide' a chur san áireamh i measúnuithe deontas is infheidhme lena chinntiú go mbreithníonn grúpaí pobail/páirtithe leasmhara Maolú agus Oiriúnú Aeráide agus go gcuireann siad san áireamh iad ina gcuid gníomhaíochtaí atá maoinithe ag deontais.	Oiriúnú agus Maolú	Líon foirmeacha iarratais uasdátaithe chun bheith in oiriúint leis an gcuspóir seo	Aeráid	Pobal/Aeráid/Comhshaol/LEO	R2 2024	4,5,6
C1.4	Deiseanna a chinntiú do gach cónaitheoir i gCeatharlach, idir óg agus aosta, ionas go mbíonn siad in ann páirt a ghlacadh go fóinteach i bhforbairt beartas agus tionscadal gníomhaithe ar son na haeráide a chuireann Comhairle Contae Cheatharlach ar fáil agus go mbíonn siad in ann tionchar a imirt orthu	Oiriúnú agus Maolú	Líon imeachtaí	Pobal	Aeráid/Comhshaol/CRYS/Saoráidí Oideachais/Comhairle na nÓg/Fóram Seanóirí/PPN Cheatharlach	2024-2029	4,6
C1.5	Straitéis Féilte agus Imeachtaí Glasa a fhorbairt, agus a chinntiú go gcuirtear i gcrích iad i gcomhréir le treoirlínte inbhuanaitheachta, agus aird chuí á tabhairt ar íogaireachtaí comhshaoil amhail an dobharlach glactha, bithéagsúlacht, suíomhanna Eorpacha, cáilíocht an aeir áitiúil, oidhreacht chultúrtha etc.	Oiriúnú agus Maolú	Straitéis críochnaithe	LEO	Pobal/Aeráid		1,4, 5
C1.6	Treoirlínte maidir le Gairdíní Pobail a fhorbairt chun garraíodóireacht phobail inbhuanaithe a chur chun cinn i gCeatharlach	Oiriúnú agus Maolú	Forbairt Treoirlínte	Pobal	Comhshaol/Aeráid/CCDP/Gairdíní Pobail na hÉireann		1,4,6
C1.7	Beartas um Ghairdín Pobail agus Garraí Scóir a fhorbairt agus a ghlacadh do Chomhairle Contae Cheatharlach	Oiriúnú agus Maolú	Glacadh Beartais um Ghairdín Pobail agus Garraí Scóir	Pobal	Comhshaol/Pleanáil/Coiste um Beartais Straitéiseacha		1,4,6
C1.8	Dul i gcomhpháirt le hinstitiúidí taighde amhail Ollscoil Teicneolaíochta an Oirdheiscirt agus Coláiste Cheatharlach chun iniúchadh a dhéanamh ar thionscadail taighde nuálacha faoi oiriúnú agus maolú aeráide.	Oiriúnú agus Maolú	Acmhainní curtha ar fáil	Aeráid	Ollscoil Teicneolaíochta an Oirdheiscirt (SETU)/Coláiste Cheatharlach/Teagasc/		2,3,5
C1.9	Pointe teagmhála a sholáthar chun cabhrú le heagraíochtaí áitiúla atá ag comhoibriú le tionscadail a chur i bhfeidhm, tionscadail a chuireann leis na cuspóirí de chuid an Tionscnaimh Náisiúnta maidir leis an Aeráid. E.g. clár clubanna glasa de chuid GAA.	Oiriúnú agus Maolú	Rannóg Ceannais i Láthair	Aeráid	Feasacht Comhshaoil/GAA/CARO		4,5
C1.10	Eolas tiomnaithe faoi Ghníomhú ar son na hAeráide a sholáthar ar shuíomh gréasáin Chomhairle Contae Cheatharlach www.Carlow.ie	Oiriúnú agus Maolú	Spás do Ghníomhú ar son na hAeráide soláthartha	Teicneolaíocht Faisnéise	Rannóg Aeráide	R2 2024	4,5,6

Sprioc Straitéiseach 5. Inbhuanaitheacht & Bainistíocht Acmhainní

Sprioc Straitéiseach 5. Inbhuanaitheacht & Bainistíocht Acmhainní

Cultúr inbhuanaitheachta a chruthú, an geilleagar ciorclach a chur chun cinn, laistigh de Chomhairle Contae Cheatharlach agus ar fud an Chontae.

Cuspóir: Cuirfidh *Comhairle Contae Cheatharlach beartas agus cleachtas i bhfeidhm agus déanfaidh monatóireacht orthu chun ár dtionchar ar an gcomhshaol a laghdú, chun éifeachtúlacht acmhainní a fheabhsú, agus tairbhí fadtéarmacha comhshaoil, eacnamaíocha agus sóisialta a chruthú.*

Léiríonn agus treisíonn beartas an AE agus beartas Náisiúnta an phráinn a bhaineann le haistriú ó gheilleagar líneach, a leanann patrún “tóg, déan, diúscraíonn”, tá an geilleagar ciorclach ceaptha chun córas lúibe iata a chruthú ina ndéantar acmhainní a athúsáid, a athchúrsáil nó a athghiniúint go leanúnach.

Téann an Geilleagar Ciorclach níos faide ná bainistiú dramhaíola. Dírítear ar líon na n-amhábhar a úsáidimid a laghdú agus luach na n-ábhar feadh an tslabhra táirgthe agus tomhaltais a uasmhéadú. Cinntíonn an tsamhail eacnamaíoch seo go n-úsáideann gach duine níos lú acmhainní agus go gcuireann sé cosc ar dhramhaíl chun fás eacnamaíoch inbhuanaithe a bhaint amach.

Tá sé ríthábhachtach go gcuirtear ar chumas saoránach, ar phobail, ar ghnólachtaí agus ar eagraíochtaí eile tionchar a imirt ar athrú dearfach agus cáilíocht na beatha a fheabhsú trína gcumhacht ceannaigh.

Trí chritéir ghlasa a leabú i bhfoirm Soláthar Glas i gceannach Chomhairle Contae Cheatharlach, tugtar deis chun cuspóirí beartais comhshaoil maidir le laghdú carbóin, cáilíocht aeir agus uisce, agus laghdú dramhaíola, a thiontú ina ngníomhartha seachadta.

Má chuirtear ar chumas gnólachtaí áitiúla laghdú carbóin a thuiscint agus a chur i bhfeidhm trí úsáid a bhaint as bainistiú inbhuanaithe acmhainní, ní hamháin go dtacóidh sé lenár n-aeráid trí astaíochtaí a laghdú ach is féidir leo fostaíocht a spreagadh i ngnó nua a thagann chun cinn chun úsáid nuálach a bhaint as ábhair thánaisteacha. Is fiú a thabhairt faoi deara freisin go bhfuil tomhaltóirí nua-aimseartha ag athrú a n-ionchais agus a riachtanais. Tá inbhuanaitheacht agus cothromas ar a n-intinn, agus níl go leor daoine ag iarraidh oibriú ach le cuideachtaí a roinneann a n-díocas chun dul i mbun fíorghníomhaíochtaí eiticiúla, cairdiúla don chomhshaol.

5. Inbhuanaitheacht agus Bainistíocht Acmhainní							
Gníomh Uimh.	Gníomh	Oiriúnú/Maolú	Beart Rianaithe/KPI	Rannóg Ceannais	Comhpháirtithe	Tréimhse Ama	Spriocanna DECA
SRM1.1	Feachtas bliantúil ar son feasacht chomhshaoil a fhorbairt agus a chur i bhfeidhm, feachtas a chuireann na cuspóirí ó Phlean Náisiúnta Bainistíochta Dramhaíola le haghaidh Geilleagar Ciorclach san áireamh	Oiriúnú/Maolú	Feachtas ullmhaithe agus curtha i bhfeidhm.	Comhshaol	EPA/WERLA/SRWMO/MY WASTE	2024-2029	1,2,3,4
SRM1.2	Treoirlínte inbhuanaitheachta a fhorbairt d'imeachtaí corparáideacha arna dtacú, arna n-éascú agus arna n-eagrú ag Comhairle Contae Cheatharlach	Oiriúnú/Maolú	Treoirlínte eisithe	Seirbhísí Corparáideacha/Rannóg Comhshaoil	Foireann Bainistíochta/Rannóg Comhshaoil	2024	1,2,3,4
SRM1.3	Na Tosaíochtaí Forfheidhmiúcháin Náisiúnta a rialú agus a fhorghníomhú, tosaíochtaí atá dírithe ar thorthaí dearfacha comhshaoil a bhaint amach maidir le cáilíocht an aeir, cáilíocht an uisce agus bainistíocht dramhaíola. Cuireann sé seo os cionn 2,000 iniúchadh imshaoil ar leith san áireamh i gCeatharlach gach bliain. A chinntiú go n-úsáidtear modhanna iompair inbhuanaithe chun taisteal chuig suíomhanna cigireachta agus uathu, i gcás inarb indéanta.	Oiriúnú	An céatadán atá ag cloí leis na spriocanna bliantúla do Chritéir Íosta Mholta d'Iniúchtaí Imshaoil	Rannóg Comhshaoil	EPA	2024-2029	2,3,5
SRM1.4	Sraith ceardlanna atá glas agus bunaithe ar an aeráid a fhorbairt agus a chur ar fáil do dhaoine atá ina n-úinéirí agus ina mbainisteoirí araon ar chomhlachtaí dúchasacha i gCeatharlach	Oiriúnú/Maolú	Líon ceardlanna	LEO	Comhlachas Tráchtála Cheatharlach, Turasóireacht Cheatharlach	2024-2026	3,5
SRM1.5	Cabhair a thabhairt d'Fhiontair maidir lena gcuid infheistíochtaí i dtrealamh agus i dteicneolaíochtaí chun a dtionchar ar an gcomhshaol a laghdú	Maolú	Líon Fiontar cuidithe	LEO	CCDP, Fiontraíocht Éireann, Turasóireacht Cheatharlach		3,5
SRM1.6	Cláir Oiliúna Bainistíochta Fuinnimh a sholáthar do ghnólachtaí i gCeatharlach chun cabhrú leo a lorg carbóin a laghdú	Oiriúnú/Maolú	Líon gnólachtaí i gCláir Bainistíochta Fuinnimh.	LEO	Fiontraíocht Éireann, SETU, EI, Turasóireacht Cheatharlach	2024-2026	2,3,5
SRM1.7	Cláir a chur ar fáil chun cabhrú le gnólachtaí i gCeatharlach feabhas a chur ar phróifíl chomhshaoil a ngnólachtaí sa mhargadh	Oiriúnú/Maolú	Líon Dearbhán Faofa/Líon Laethanta Comhairleoireachta	LEO	Fiontraíocht Éireann, CCDP, SETU, Turasóireacht Cheatharlach	2024-2026	2,3,5
SRM1.8	Feasacht ar an turasóireacht athspreagthach agus cleachtadh na turasóireachta sin a mhéadú inár gContae, chun a chur ar chumas cuairteoirí tionchar dearfach a imirt ar a n-áit saoire.	Oiriúnú/Maolú	Rannpháirtíocht 12 ghnólacht turasóireachta sa chlár a chinntiú	LEO	Comhlachas Tráchtála Cheatharlach, CCDP, SETU, Bord Oideachais agus Oiliúna Chill Chainnigh agus Cheatharlach, Fáilte Éireann, Turasóireacht Cheatharlach	2024-2026	2,3,4,5,6
SRM1.9	Raon seirbhísí Chomhairle Contae Cheatharlach a mhéadú atá ar fáil ar ardán ar líne.	Oiriúnú/Maolú	Líon seirbhísí ar fáil ar líne	Teicneolaíocht Faisnéise	Gach Rannóg de chuid Chomhairle Contae Cheatharlach	2025	1 go 6
SRM1.10	Staidéar féidearthachta a chur i gcrích chun na dúshláin lóistíochtúla, airgeadais, phleanála, chomhshaoil agus mhargaidh a bhaineann le tionscadal téimh ceantair atá beartaithe i gCeatharlach a aithint; lena chinntiú go bhfuil aird chuí sa staidéar maidir le breithnithe pleanála agus cosanta comhshaoil.	Maolú	Torthaí eisithe	Aeráid	Tionsclaíocht/SEAI/SEEA	2024-2029	2,4,5,6
SRM1.11	Ról an Oifigigh Fuinnimh do Chomhairle Contae Cheatharlach a leagan ar dhuine	Maolú	Ról an Oifigigh Fuinnimh leagtha ar dhuine	Foireann Bainistíochta	Seirbhísí Corparáideacha	2024	1,2,3
SRM1.12	Athbhreithniú a dhéanamh ar gach oifig de chuid an Údaráis Áitiúil chun úsáid a uasmhéadú agus lorg carbóin a laghdú	Maolú	Athbhreithniú déanta	Foireann Bainistíochta	Seirbhísí Corparáideacha	2024	1,2,3
SRM1.13	Gníomhú ar son na hAeráide a thabhairt isteach i bPlean Forbartha Leabharlainne 2024-2029	Oiriúnú/Maolú	Plean Foilsithe	Seirbhís Leabharlainne	An Ghníomhaireacht Bainistíochta Rialtais Áitiúil/Rannóg Comhshaoil	2025	1,2,3

5 CRIOS DÍCHARBÓNAITHE BHAILE CHEATHARLACH

5.1 Criosanna Dícharbónaithe (CDanna)

Mar fhreagra ar Ghníomh 165 de Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide an Rialtais 2019, bhí ar Údaráis Áitiúla pleananna a 'shainaithint agus a fhorbairt do Chrios Dícharbónaithe amháin' laistigh dá limistéar riaracháin faoi seach, lena gcur faoi bhráid na Roinne Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta (RTRÁO), mar cheannaire gníomhaíochta, i Ráithe 2 2021, Ciorclán LGSM01-2021.

Sainmhíníodh Crios Dícharbónaithe (CD) mar

> *"Limistéar spásúil arna shainaithint ag an údarás áitiúil, ina sainaithnítear raon beart maolaithe aeráide, oiriúnaithe agus bithéagsúlachta agus úinéirí gníomhaíochta chun aghaidh a thabhairt ar fhuinneamh ísealcharbóin áitiúil, astaíochtaí gás ceaptha teasa agus riachtanais aeráide chun rannchuidiú le spriocanna náisiúnta um ghníomhú ar son na haeráide".*

Cuirfidh Criosanna Dícharbónaithe leaba tástála ar fáil atá indéanta le haghaidh dícharbónaithe agus gníomhú ar son na haeráide ag leibhéil áitiúla agus pobail, chun tacú le cuspóirí aeráide náisiúnta agus iad a bhaint amach. Is é an Crios Dícharbónaithe an fócas do raon beart maolaithe aeráide, oiriúnaithe agus bithéagsúlachta lena n-áirítear tionscadail agus torthaí a shainaithint chun cabhrú leis an gCuspóir Aeráide Náisiúnta a sheachadadh.

Sa tréimhse idir eatarthu, bhí tionchar ag beartas neartaithe aeráide a chumhdaítear tríd an Acht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021, agus foilsiú an Phlean Um Ghníomhú ar son na hAeráide 2021, ar athrú go dtí seachadadh Criosanna Dícharbónaithe, ón gcur chuige a moladh roimhe seo. Cuireadh comhairle ar an Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide (RCAC) mar thoradh ar an ngníomh do phleanáil gníomhaithe ar son na haeráide na núdarás áitiúil agus Criosanna Dícharbónaithe (CDanna).

Aithnítear Plean Gníomhaíochta Aeráide na nÚdarás Áitiúil (PGAÚÁ) mar ionstraim thábhachtach chun gníomhú ar son na haeráide ar leibhéal an phobail a chur chun cinn agus a ghníomhachtú. Meastar go bhfuil an caidreamh idir Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil agus Criosanna Dícharbónaithe ríthábhachtach i gcur chun cinn na CDanna. Chun a chinntiú go n-éireoidh le Criosanna Dícharbónaithe le hathrú aeráide a fhorbairt agus a chur i bhfeidhm ar an leibhéal áitiúil, tugadh bonn reachtúil dóibh mar chuid de Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil mar a d'fhógair RACA in 2023.

Tá Criosanna Dícharbónaithe anois mar chuid de Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil agus faoi réir an phróisis, frámaí ama reachtúla, agus riachtanais nós imeachta chun Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil a fhorbairt mar a fhoráiltear sa reachtaíocht. Tacaíonn Iarscríbhinn Theicniúil D de Threoirlínte Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil dar teideal Criosanna Dícharbónaithe le húdaráis áitiúla i bhforbairt a gCrios Dícharbónaithe (CD).

5.2 Cuspóir na gCriosanna Dícharbónaithe

Tá ról ríthábhachtach ag Criosanna Dícharbónaithe ní hamháin maidir le dlús a chur leis an bhfoghlaim agus leis an nuálaíocht ach freisin tuiscint a fháil ar chastacht agus scála dícharbónaithe an gheilleagair agus na sochaí i gcoitinne. Feidhmíonn siad mar ardáin chun triail a bhaint as teicneolaíochtaí, beartais agus straitéisí nua le haghaidh dícharbónaithe agus timpeallacht rialaithe a sholáthar inar féidir le taighdeoirí, gnólachtaí agus lucht déanta beartas comhoibriú chun réitigh nuálacha a thástáil agus a bheachtú.

Feidhmíonn an limistéar spásúil seo mar fhoras trialach le haghaidh smaointe nua, éascaíonn sé comhoibriú agus comhroinnt eolais, agus cuireann sé bonn eolais faoi chinnteoireacht chun iarrachtaí dícharbónaithe a mhéadú.

Figiúr 5. 1 Radharc ón aer ar Lár Bhaile Cheatharlach

Cuireann Criosanna Dícharbónaithe ar chumas páirtithe leasmhara sonraí agus léargais a bhailiú maidir le indéantacht, éifeachtacht agus costais na mbeart dícharbónaithe éagsúla. Is féidir an t-eolas seo a úsáid ansin chun bonn eolais a chur faoi chinnteoireacht ar scála níos mó, rud a éascaíonn macasamhlú agus méadú idirghabhálacha rathúla ar fud an Chontae, i réigiúin eile nó in earnálacha eile.

Meastar go bhfuil Údaráis Áitiúla ina bpríomhthiománaithe chun cur chun feidhme an bheartais aeráide náisiúnta a chur chun cinn ar an leibhéal áitiúil. Tá tuiscint dhomhain acu ar a gcomhthéacs áitiúil, lena n-áirítear na dúshláin agus na deiseanna sonracha aeráide ina gceantar féin. Is féidir leo beartais aeráide náisiúnta a chur in oiriúint do riachtanais agus tosaíochtaí áitiúla, rud a chinnteoidh cur chun feidhme éifeachtach.

In ainneoin nach bhfuil údarás díreach acu ar gach earnáil, is féidir le hÚdaráis Áitiúla tionchar suntasach a imirt fós ar laghduithe astaíochtaí trí oibriú le príomhpháirtithe leasmhara chun tionchar a imirt ar athrú, chun comhordú a dhéanamh air, chun é a éascú agus chun tacú leis an athrú.

Oibriú mar phobal amháin, i gcomhpháirtíocht, agus ár n-eolas, ár scileanna agus ár dtaithí a roinnt chun gníomhú éifeachtach ar son na haeráide a chur i gcrích.

5.3 Roghnú Crios Dícharbónaithe

Bíonn Criosanna Dícharbónaithe éagsúil maidir lena gcineál, a gcrutha, a suímh gheografaigh, chomh maith le tréithe nádúrtha agus tógtha. Déanann Iarscríbhinn D trácht ar na céimeanna a bhaineann le forbairt an chreata do Chriosanna Dícharbónaithe bunaithe ar an gcur chuige áitbhunaithe agus smaointeoireachta córais chun beartas atá saincheaptha go háitiúil a ghiniúint agus chun cuidiú le gníomhaíocht éifeachtach ar son na haeráide a sheachadadh. Is iad na príomhthréithe ná foghlaim agus feabhsú leanúnach le himeacht ama, le rannpháirtíocht agus comhoibriú le páirtithe leasmhara ríthábhachtach. Cuireann an cur chuige seo bonn eolais faoi na cúig phríomhchéim atá leagtha amach i bhfigiúr 5.2.

Figiúr 5.2 Cúig phríomhchéim d'fhorbairt an CD

In 2021, d’fhostaigh Comhairle Contae Cheatharlach RPS Consulting Ltd chun moladh a ullmhú a do chrios dícharbónaithe don Chontae ag glacadh treorach ó na critéir atá leagtha amach i gCiorclán LGSM01-2021 a d’eisigh an RTRÁO i mí Feabhra 2021. Chuir Comhairle Contae Cheatharlach glao amach chun cuireadh a thabhairt do phobail a dtuairimí a thabhairt maidir le limistéar píolótach a roghnú i gContae Cheatharlach do Chrios Dícharbónaithe i Márta 2021 agus scrúdaíodh gach aighneacht mar chuid den doiciméad togra. Roghnaíodh Baile Cheatharlach tríd an bpróiseas seo mar Crios Dícharbónaithe do Chontae Cheatharlach.

Tagann Crios Dícharbónaithe Cheatharlach laistigh de na critéir uileghabhálacha a leagtar amach a d’éiligh go mbeadh an Crios Dícharbónaithe, mar cheann acu seo a leanas:

(i) Limistéir uirbeacha agus ceirtleáin ina bhfuil daonra nach bhfuil níos lú ná 5,000 duine,

(ii) Ceantair thuaithe nach bhfuil a n-achair níos lú ná 4km2,

(iii) Suíomh/limistéir eile ar féidir leo dícharbónú a léiriú ar scála macasamhlaithe.

Tá cúinsí eile i gceist freisin maidir le Baile Cheatharlach a aithint mar Chrios Dícharbónaithe. Bhí na cúinsí seo bunaithe ar an luach nó na deiseanna a d’fhéadfaí a bhaint amach chun cuspóirí an Chrios Dícharbónaithe a bhaint amach.

Áirítear ar na nithe seo mar atá leagtha amach in Iarscríbhinn D de na Treoirlínte:

Iompar: Leibhéil inrochtaineachta agus bonneagair atá ann cheana agus atá beartaithe ag féachaint ar an bhféidearthacht úsáid mhéadaithe a bhaint as iompar poiblí, moil soghluaisteachta a chur chun cinn, spleáchas ar charranna a laghdú, taisteal gníomhach a chur chun cinn trí ghlasbhealaí atá ann cheana agus atá beartaithe, gormbhealaí agus liathbhealaí laistigh de limistéir lonnaíochta agus eatarthu chun tacú le hathrú módach.

Figiúr 5.3 Lána Rothaíochta Nua i CD Bhaile Cheatharlach

Foirgnimh: An poitéinseal maidir le hastaíochtaí a laghdú agus éifeachtúlacht fuinnimh na hearnála cónaithe, na hearnála poiblí agus na bhfoirgneamh tráchtála i gcomhréir leis na spriocanna sonracha a leagadh síos. Patrúin lonnaíochta, dlús agus suíomh a bhreithniú chun tacú le húsáid talún atá tíosach ar fhuinneamh, bonneagair i réimsí fuinnimh, iompair, uisce etc.

Spásanna glasa agus bonneagar glas: An poitéinseal atá ann ceapadh carbóin, laghdú ar éifeachtaí na dteasoileán uirbigh agus bainistiú ar fheabhsú na bithéagsúlachta.

Figiúr 5.4 Páirc Bhaile Cheatharlach & An Bhearú.

Bonneagar saor in aisce: An poitéinseal atá ann don bhonneagar atá ann cheana nó atá beartaithe laghdú astaíochtaí a éascú trí ghiniúint agus tarchur leictreachais in-athnuaite, luchtú feithiclí leictreacha, díleáiteoir anaeróbach etc.

Luach talún agus comhshaoil: Breithniú a dhéanamh ar ainmniúcháin thábhachtacha chomhshaoil, ar phoitéinseal forbartha amach anseo nó ar shaincheisteanna oidhreachta.

Cáilíocht an Aeir: Stádas cháilíocht an aeir agus an poitéinseal do cháilíocht fheabhsaithe an aeir trí raon beart um ghníomhú ar son na haeráide a chur i bhfeidhm.

Bainistiú Dramhaíola: Breithniú a dhéanamh ar na deiseanna atá ann chun bainistiú dramhaíola níos éifeachtúla, an geilleagar ciorclach agus soláthar glas a chur chun cinn.

Comhbhuntáistí: An poitéinseal atá ann deiseanna a eascraíonn as bearta oiriúnaithe, maolaithe agus bithéagsúlachta, go háirithe ceapadh carbóin lena n-áirítear tailte portaigh a ath-ghlanadh agus a athbhunú, líonta talún bainistithe a athúsáid, linnte carbóin a fheabhsú, cáilíocht aeir níos fearr, bearta foraoisithe agus plandála crann, sláinte fheabhsaithe, leibhéil torainn níos ísle.

Tacaíochtaí beartas pleanála: Poitéinseal chun beartas um ghníomhú ar son na haeráide agus pleanáil spásúil a chomhtháthú tuilleadh ar fud na réimsí beartais a bhaineann le húsáid talún agus beartas iompair, éifeachtúlacht fuinnimh, foinsí agus bonneagar fuinnimh in-athnuaite, téamh ceantair, stóráil fuinnimh, beartais chomhshaoil nádúrtha, bainistíocht riosca tuile agus tionscnaimh 'bailte/cathracha cliste' srl.

Gníomhachtú agus ullmhacht an phobail: Breithnithe ar chumas, gníomhachtú agus ullmhacht na bpáirtithe leasmhara agus na bpobal atá ann cheana agus a d'fhéadfadh a bheith rannpháirteach ann.

5.4 CD Bhaile Cheatharlach

Cuimsíonn limistéar spásúil an Chrios Dícharbónaithe Toghroinn Cheantair Cheatharlach, Ceatharlach uirbeach agus an Ghráig Uirbeach. Léiríonn Daonáireamh 2022 go bhfuil 27,351 duine ina gcónaí i mBaile Cheatharlach, sin thart ar 44% de dhaonra an Chontae. Is éard atá sa limistéar spásúil ná meascán de lonnaíochtaí cónaithe, tráchtála agus tionsclaíocha agus cuimsíonn sé dhá dhobharlach shuntasacha uisce.

Is í An Bhearú an dara habhainn is faide in Éirinn, ag 192km agus tá sí ainmnithe mar Limistéar faoi Chaomhnú Speisialta (LCS). Tá tábhacht shuntasach stairiúil agus chomhshaoil ag baint léi do Bhaile Cheatharlach.

Téann Abhainn na Boirne faoin N80 arís ag Droichead Bhaile na Carraige. Sreabhann sí soir ó dheas go dtí an iarthuaisceart trí Bhaile Cheatharlach agus téann sí faoin líne iarnróid, R448 agus R417 (Sráid Bhoirne) agus ansin sileann sí isteach sa Bhearú.

Figiúr 5.5 An Bhearú agus í ag rith trí CD Bhaile Cheatharlach

5.5 Fardal Astaíochtaí Bonnlíne Chrios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach

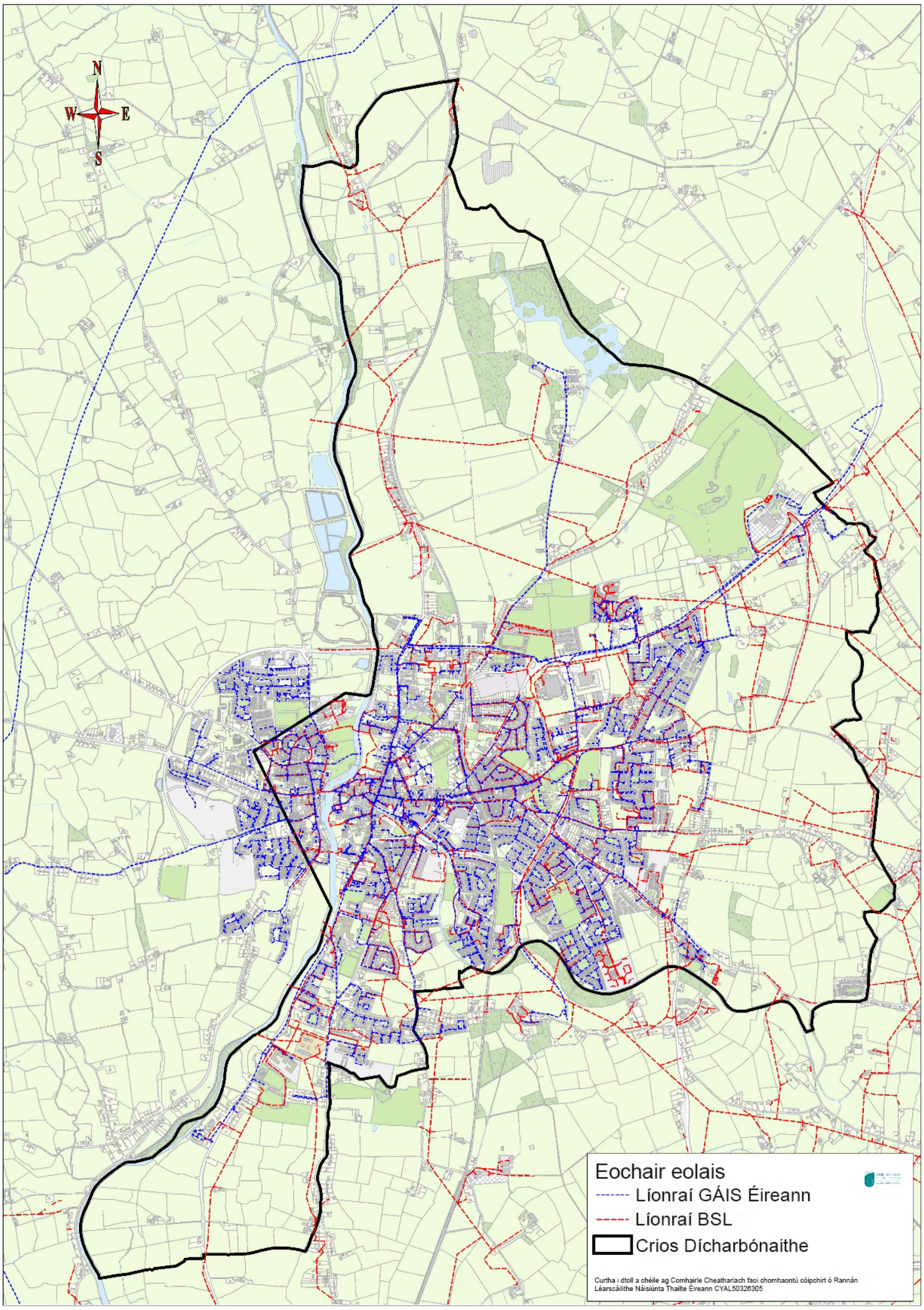

Figiúr 5.6 Léarscáil de Chrios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach

D’fhostaigh Comhairle Contae Cheatharlach Gníomhaireacht Fuinnimh an Oirdheiscirt chun Fardal Astaíochtaí Bonnlíne Leibhéal 3 (FAB) d’astaíochtaí GCT a chur i gcrích don bhliain bhonnlíne 2018 do Chrios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach de réir cheanglais na dTreoirlínte um Pleanáil um Ghníomhú ar son na hAeráide agus go háirithe Iarscríbhinn D: Criosanna Dícharbónaithe. Fardal Astaíochtaí Bonnlíne Shraith 3 do Chrios Dícharbónaithe Cheatharlach

Is é fardal astaíochtaí bonnlíne Leibhéal 3 an cur chuige ón mbun aníos agus faoi stiúir spásúil le haghaidh anailíse sonraí, a thógann tacair sonraí ar scála áitiúil chun breathnú ar Astaíochtaí GCT Criosanna Dícharbónaithe fud earnálacha éagsúla lena n-áirítear:

- Comhairle Contae Cheatharlach
- Próisis Tráchtála & Tionscail
- Cónaithe
- Tithíocht Shóisialta
- Iompar
- Talmhaíocht
- Áiseanna Dramhaíola agus Uisce/Fuíolluisce

Ba é 108,122.86 tCO2eq an bhonnlíne iomlán do Chrios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach in 2018, agus is í an Earnáil Iompair an céatadán is mó d’astaíochtaí iomlána ag 41.5%. I measc na n-earnálacha astaíochtaí suntasacha eile bhí, Cónaithe (30.3%) agus Tráchtála (22.8%).

5.5.1 Astaíochtaí Chomhairle Contae Cheatharlach laistigh den Chrios Dícharbónaithe

Ba é 4,420 MWh an t-ídiú fuinnimh iomlán ag Comhairle Contae Cheatharlach laistigh den Chrios Dícharbónaithe a úsáideadh sa bhliain 2018. (Tabhair faoi deara, agus meastachán á dhéanamh ar astaíochtaí na comhairle laistigh den Chrios Dícharbónaithe, go ndéantar sonraí a thiomsú agus a sholáthar don bhliain 2018 go sonrach agus nach ríomhtar é ar an mbealach céanna le Bonnlíne Údarás Áitiúil an Chontae trína ríomhtar Bonnlíne 2018 mar mheán 2016-2018.)

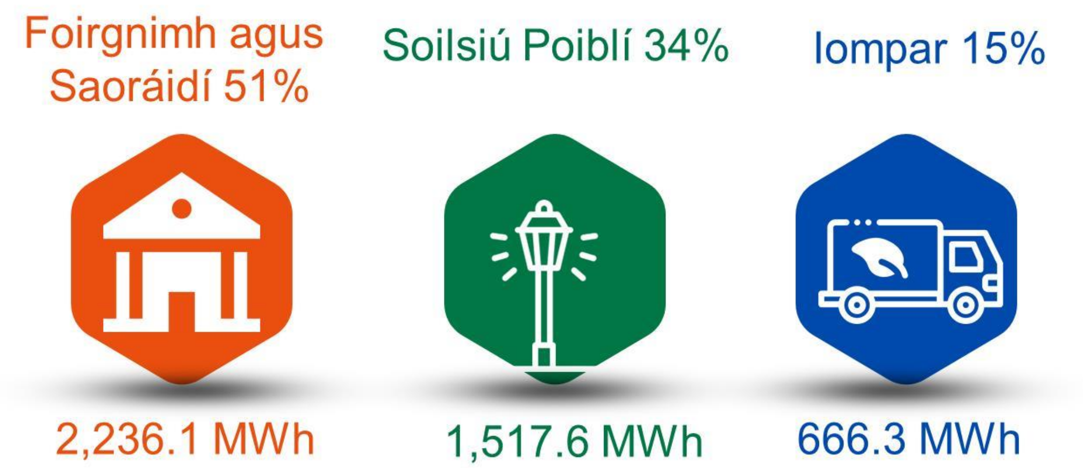

Figiúr 5. 7 Úsáid Fuinnimh Chomhairle Contae Cheatharlach don Bhliain 2018.

Nuair a tiontaíodh úsáid fuinnimh ina hastaíochtaí GCT, b’ionann Comhairle Contae Cheatharlach laistigh d’astaíochtaí iomlána an Chrios Dícharbónaithe agus 1,320 tCO2eq do 2018.

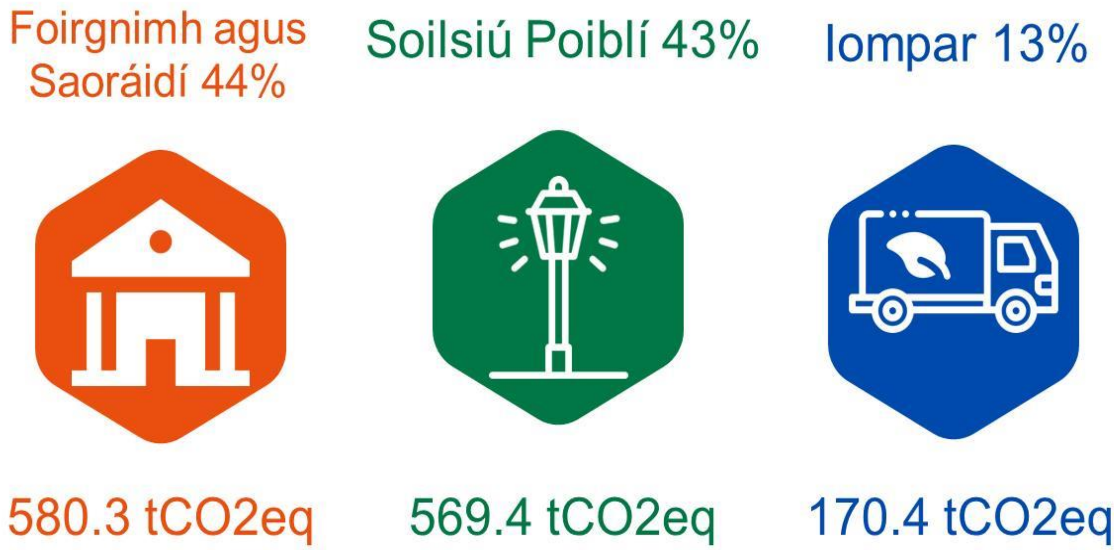

Figiúr 5. Astaíochtaí GCT Chomhairle Contae Cheatharlach don bhliain 2018.

5.5.2 Iompar

Fuarthas amach i bhFardal Astaíochtaí Bonnlíne Leibhéal 3 (FAB) gurbh ionann iomlán na n-astaíochtaí iompair don Chrios Dícharbónaithe agus 44847.9 tCO2eq le tomhaltas fuinnimh iomlán de 170,612.1 MWh.

Rinneadh an Cineál Breosla a mhiondealú tuilleadh mar seo a leanas:

- 70.3% díosail
- 27.7% peitril
- 0.9% eile (GNC agus Leictreachas)
- Astaíochtaí neamhdhíreacha a bhain le fuinneamh a bhí i gceist le 1.1% (CH4 & N20)

Tá spleáchas ard ar ghluaisteáin phríobháideacha, meastar gur carranna príobháideacha 10,272 as na 13,939 feithicil inneallghluaiste laistigh den limistéar an Chrios Dícharbónaithe. Bhí sé suimiúil a thabhairt faoi deara nach gcuireann feithiclí iompair phoiblí ach 1.6% de na hastaíochtaí GCT laistigh den Chrios Dícharbónaithe.

5.5.3 Tráchtála & Tionscail

D’fhonn bonnlíne a bhunú d’airíonna an Chrios Dícharbónaithe laistigh den limistéar an Chrios Dícharbónaithe grúpáladh gníomhaíochtaí tráchtála agus tionsclaíocha mar a leagtar amach thíos.

- Úsáidí Tionsclaíocha
- Oifig
- Miondíol (Trádstóras)
- Fáilteachas
- Sláinte
- Breosla/Iosta
- Miondíol (Siopaí)
- Fóillíocht
- Mianraí
- Ilghnéitheach

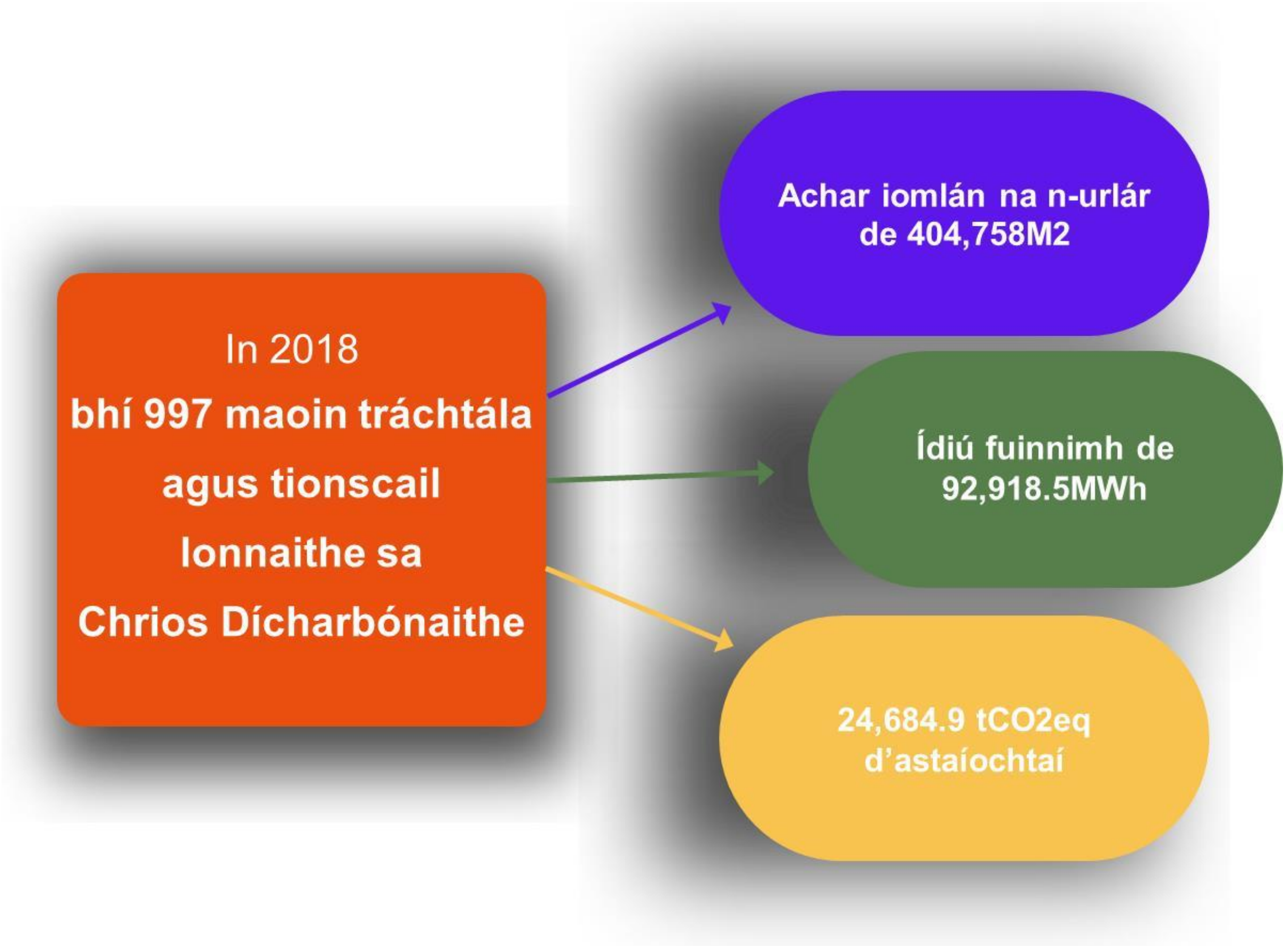

Figiúr 5.9 Úsáid Fuinnimh Tráchtála &Thionsclaíoch agus Astaíochtaí GCT in 2018 sa Chrios Dícharbónaithe

5.5.4 Cónaithe

Níl stoc tithíochta sóisialta Chomhairle Contae Cheatharlach san áireamh sna figiúirí seo a leanas agus tá sé leagtha amach ar leithligh faoin gceannteideal Tithíocht Shóisialta.

Léiríonn sonraí Dhaonáireamh 2016 go bhfuil 7,823 maoin chónaithe i gCrios Dícharbónaithe Baile Cheatharlach (gan aonaid tithíochta sóisialta san áireamh), is féidir iad seo a roinnt i gcineálacha éagsúla tithe mar a léirítear i bhfigiúr 5.10

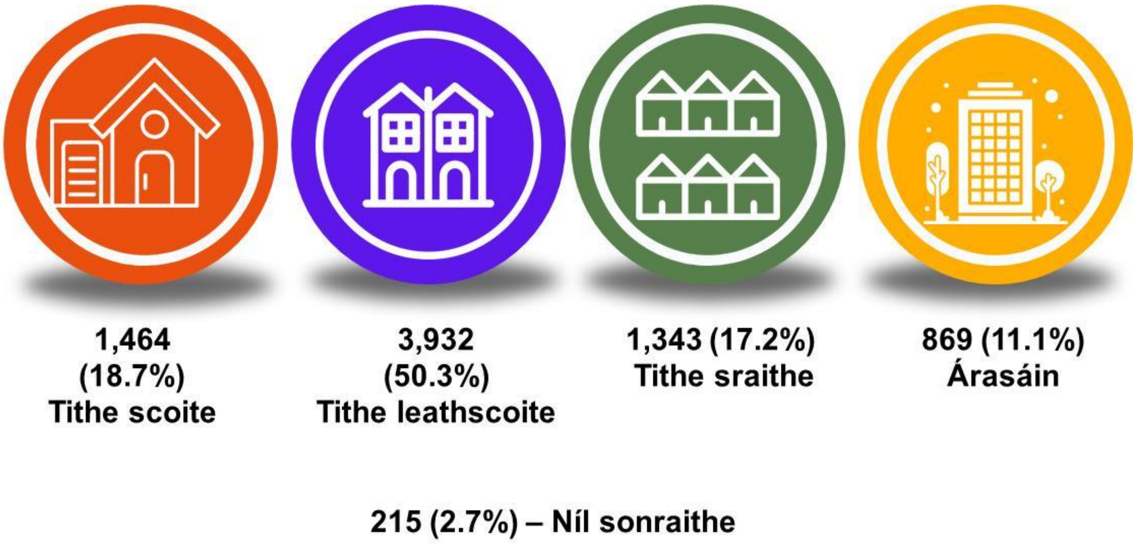

Figiúr 5.10 Miondealú ar chineálacha Tithíochta agus a n-Astaíochtaí GCT sa Chrios Dícharbónaithe do 2018 (gan stoc tithíochta sóisialta a áireamh)

B’ionann an fuinneamh iomlán a d’ídigh an earnáil seo in 2018 agus 123,504.7 MWh agus níor gineadh ach 0.1% ó ábhair In-athnuaite.
Nuair a tiontaíodh úsáid fuinnimh ina n-astaíochtaí GCT, b’ionann na hearnálacha cónaithe laistigh den Chrios Dícharbónaithe 32,727.4 tCO2eq agus tháinig an céatadán is mó ag 38.9% ó Ghás nádúrtha.

5.5.5 Tithíocht Shóisialta

Tá 983 teach sóisialta de chuid Chomhairle Contae Cheatharlach lonnaithe sa Chrios Dícharbónaithe

Tá Tithíocht Shóisialta suite leis na bailte fearainn seo a leanas sa Chrios Dícharbónaithe lena n-áirítear:

- Bailte fearainn TC Uirbeach na Gráige: An Ghráig
- Bailte fearainn TC Uirbeach Cheatharlach: Ceatharlach, Strawhall, Ráth na Pise, Baile Pholaird Mór, Baile Mhic Thiarnáin, Baile an Teampaill, Monacurragh, Baile Mhoirtéil Uachtarach

- Bailte fearainn TC Tuaithe Cheatharlach: Baile Mhoirtéil Íochtarach, Baile Uí Dhonnagáin, Baile Mhoirtéil Uachtarach, Strawhall, An tAcra Nua, An Garraí Nua, Áth an Iúir, Baile an Phaghanaigh, Baile Pholaird Beag, Baile Pholaird Mór, Ráth na Pise, Baile Mhic Thiarnáin, Baile an Teampaill, Ceatharlach

I measc na gcineálacha tí tá siad seo a leanas:

- Árasáin
- Bungaló
- Dhá Stór

Tá na tithe a chuirtear ar fáil scoite agus leathscoite agus tá siad idir 1 leaba agus 5 aonad leapa. Tá roinnt tithe sainoiriúnaithe suite sa Chrios Dícharbónaithe.

5.5.6 Talmhaíocht

Cuimsíonn an Crios Dícharbónaithe cuid shuntasach de thailte talmhaíochta chomh maith le Ceanncheathrú Teagasc atá lonnaithe i mBaile an Phaghanaigh. Ba é 3,981.3 tCO2eq iomlán na n-astaíochtaí GCT ón Talmhaíocht laistigh den tréimhse limistéar an Chrios Dícharbónaithe. B'ionann an tomhaltas fuinnimh iomlán ag an Earnáil Talmhaíochta laistigh d'úsáid an Chrios Dícharbónaithe in 2018 agus 476.6 MWh. Úsáideadh 58.8% den fhuinneamh a úsáideadh chun talamh (curaíocht) a fheirmeoireacht agus bhain 41.2% de le beostoc.

5.5.7 Áiseanna Dramhaíola agus Uisce/Fuíolluisce

Tá 2 shaoráid shuntasacha bainistíochta dramhaíola suite laistigh de limistéar an Chrios Dícharbónaithe:

- Bainistíocht dramhaíola Ray Whelan
- Ionad Conláiste Cathartha Bhaile Mhic Thiarnáin.

Ba iad na hearnálacha Dramhaíola & Fuíolluisce astaíochtaí GCT nach mbaineann le fuinneamh laistigh den Chrios Dícharbónaithe ná 561.3 tCO2eq.

Freastalaíonn roinnt ionad agus áiseanna cóireála uisce agus fuíolluisce ar Chrios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach agus níl siad suite go fisiciúil laistigh de theorainn gheografach an Chrios Dícharbónaithe.

Figiúr 5.11 Ionad Conláiste Cathartha Bhaile Mhic Thiarnáin.

5.5.8 Achoimre ar astaíochtaí Carbóin de réir Earnála i gCrios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach

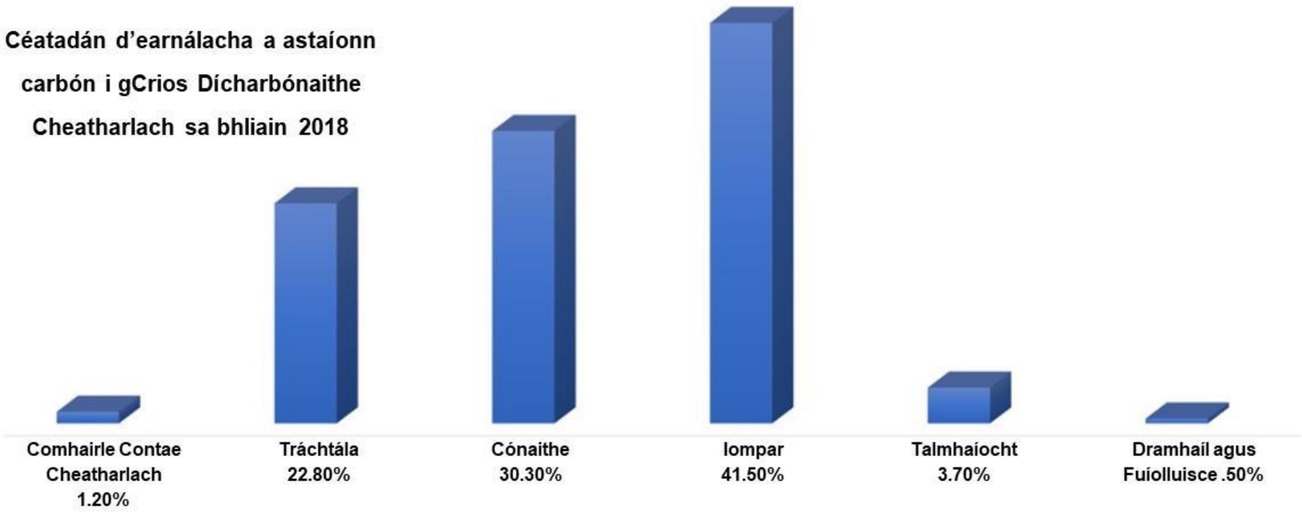

Figiúr 5.12 Achoimre ar Astaíochtaí Carbóin de réir Earnála sa Chrios Dícharbónaithe don bhliain 2018

5.6 Clár na nDeiseanna

Gné ar leith den Chrios Dícharbónaithe is ea punann agus píblíne na n-idirghabhálacha, na dtionscadal agus na ngníomhaíochtaí a choimeádtar go sonrach trí fhreagairtí lena n-áirítear maolú, oiriúnú agus bithéagsúlacht, chun na spriocanna a leagtar síos le haghaidh laghduithe fuinnimh agus astaíochtaí a bhaint amach. Baintear úsáid as an bpunann seo ar a dtugtar Clár na nDeiseanna chun cabhrú le réimsí tosaíochta straitéiseacha agus gníomhartha atá le tosú nó le seachadadh thar shaolré an Phlean a chinneadh.

Tá clár leathan agus éagsúil deiseanna comhoibrithe i gCrios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach chun laghdú ar astaíochtaí CO2 a éascú mar a shainaithnítear i dtuarascáil Chrios Dícharbónaithe RPS Consulting Ltd.

Tabharfaidh tionscadail a shainaithnítear don Chrios Dícharbónaithe faoi ghníomh CD1.2 aghaidh ar phointí giarála agus tabharfar tús áite do phríomhréimsí fócais le haghaidh dícharbónú agus oiriúnú bunaithe ar:

- Tionscadail a thagann le spriocanna laghdaithe astaíochtaí na n-earnálacha a shainaithnítear sa Phlean Náisiúnta um Ghníomhú ar son na hAeráide.
- Pleananna, tionscadail agus tionscnaimh atá beartaithe nó ar siúl laistigh den cheantar.
- Tionscnaimh phobail ar nós PFIanna, IFIanna srl.

Earnáil	2018 BEI (tCo2E)	Spriocanna Laghdaithe Earnála 2030 (% 2018 BEI)	Laghdú earnála atá ag teastáil go dtí 2030 (tCo2E)
Cónaithe	30,184.1	40%	12,073.64
Tráchtála	24,964	45%	9,985.6
An Earnáil Phoiblí	1,320.00	51%	528
Iompar	44,847.9	50%	17,939.16
Talmhaíocht	3,981.3	25%	1,592.52
Úsáid Talún, Athrú Talún & Foraoiseacht		Gan sprioc náisiúnta a leagan síos	
Dramhaíl & Fuíolluisce	561.3	50%	224.52
Iomlán (tCo2 E)	**105,858.6**		**42,343.44**

Figiúr 5.13 Achoimre ar an Sprioc maidir le Laghduithe Astaíochtaí Sprioc Earnála don Chrios Dícharbónaithe mar atá leagtha amach sna huasteorainneacha Astaíochtaí Earnála Náisiúnta a foilsíodh i mí Iúil 2022.

5.6.1 Comhairle Contae Cheatharlach

Tá Comhairle Contae Cheatharlach ag tabhairt faoi chlár uaillmhianach iarfheistithe chun GCT a laghdú, lena n-áirítear:

- Foirgnimh phoiblí a iarfheistiú chun éifeachtúlacht fuinnimh a mhéadú.
- Iarfheistiú na 1,674 soilse poiblí atá laistigh den Chrios Dícharbónaithe.
- Dícharbónú an Chabhlaigh i gcomhréir leis na bearta a leagtar amach i bPlean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2023 (PGA23)

Figiúr 5.14 Tionscadal Éifeachtúlachta Soilsiú Poiblí Cheatharlach

5.6.2 Iompar

Tá bonneagar maith rochtana agus iompair ag Baile Cheatharlach lena n-áirítear nascacht an ghréasáin bóithre go Baile Átha Cliath agus Port Láirge tríd an M9, agus chuig Lár tíre agus Oirdheisceart tríd an N80. Cuirtear leis na príomhbhealaí bóthair seo le gréasán bóithre réigiúnacha a nascann Baile Cheatharlach leis na bailte, sráidbhailte agus ceantair thuaithe máguaird.

Tá an ceantar uirbeach suite ar líne iarnróid Bhaile Átha Cliath-Phort Láirge, agus tá Stáisiún Traenach Cheatharlach suite c. 1km ó lár an bhaile. Cuireadh seirbhísí breise ar an líne seo in 2023.

Figiúr 5.15 Stáisiún Traenach Cheatharlach

Feidhmíonn seirbhís bus JJ Kavanagh ar bhealach Bhaile Átha Cliath-Port Láirge, le 13 sheirbhís laethúla ó OTO Cheatharlach agus Páirc Cóiste Cheatharlach go hAerfort Bhaile Átha Cliath. Nascann Bus Éireann – Luasbhealach 4 agus 4X Ceatharlach-an Ghráig le hAerfort Bhaile Átha Cliath chomh maith. Tá seirbhísí eile ann freisin do chinn scríbe réigiúnacha amhail Loch Garman, Port Laoise, Tulach Mhór, Baile Átha Luain.

Ar an 27 Iúil 2023, seoladh seirbhís Bus Bhaile Cheatharlach sa CB. Mar chuid de chlár an ÚNI chun níos mó seirbhísí bus baile a chuir i bhfeidhm agus i gcomhpháirtíocht le Comhairle Contae Cheatharlach, oibríonn dhá bhealach trasbhaile (CW1 agus CW2) 18 n-uaire an chloig in aghaidh an lae, 7 lá sa tseachtain ó 6am go meán oíche.

Figiúr 5.16 Bealaí Bus Bhaile Cheatharlach & Bus Bhaile Cheatharlach

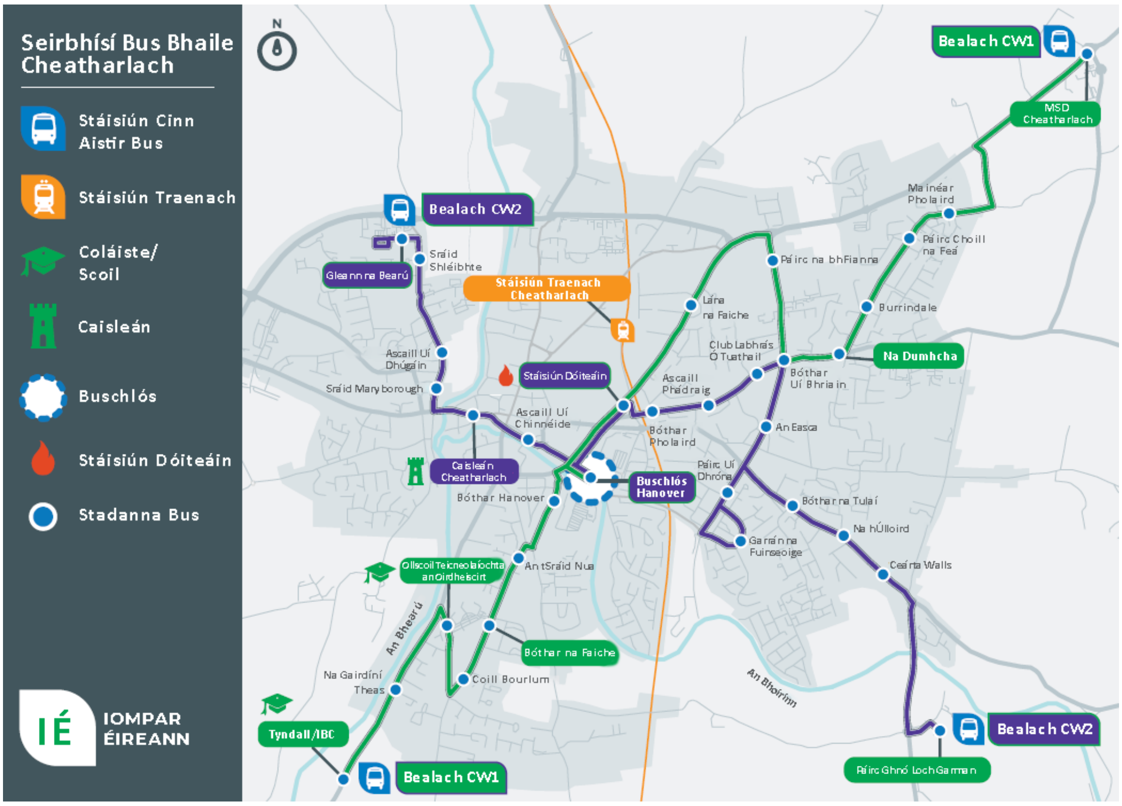

Úsáidtear busanna lán-inrochtana chun na bealaí seo a leanas a oibriú:

- CW1: Tyndall/IBC go MSD Cheatharlach trí lár an bhaile
- CW2: Páirc Mhiondíola Ghleann na Bearú go Páirc Ghnó Bhóthar Loch Garman trí lár an bhaile

Cuireann an tseirbhís Local Link iompar inacmhainne agus áisiúil ar fáil go príomha do dhaoine a chónaíonn faoin tuath i gcontae Cheatharlach, a nascann an ceantar uirbeach le bailte agus sráidbhailte ina chúlchríoch.

Tá éileamh ar go leor dá gcuid seirbhísí agus ó dhoras go doras.

Cuireadh seirbhís bhreise leis in 2022 idir Ceatharlach, an Tulach agus an tInbhear Mór, agus bealach nua a fhreastalaíonn ar Cheatharlach go Ros Mhic Thriúin in 2023.

I mí Mheán Fómhair 2023, chuaigh Comhairle Contae Cheatharlach i gcomhpháirtíocht le BOLT ITX Ltd chun Scéim Phíolótach E Bike Share a thairiscint i mBaile Cheatharlach. Leis an scéim, cuirfear 50 rothar leictreach geoichlibeála i bhfeidhm i 40 láthair ar fud an Chrios Dícharbónaithe.

Figiúr 5.17 Scéim Rothar Leictreach um Shoghluaisteacht Roinnte Chomhairle Contae Cheatharlach

Leanann Comhairle Contae Cheatharlach de dheiseanna a chur ar fáil chun modhanna iompair malartacha níos inbhuanaithe a úsáid agus laghdú ar spleáchas ar charranna mar a léirítear i dtuarascáil RPS Consulting Ltd.

Tá roinnt clár claochlaitheach curtha i bhfeidhm ag an rannóg Taistil Ghníomhaigh i gComhairle Contae Cheatharlach sa Chrios Dícharbónaithe lena n-áirítear:

- Raon Siúil & Rothaíochta Abhainn na Boirne - Céim 2
- Scéim Choisithe agus Rothaithe Hanover go Tyndall - Céim 2
- Nasc Bealaí Bhóthar Bhaile Staplóg/Bóthar Bhaile Pholaird Beag, Ceatharlach
- Nasc Bealaí Shiúlán na Bearú, Ceatharlach
- Idirdheighilt Bhog Scéimeanna Rothaíochta
- Bearta Bealaí ar Chostas Íseal

Figiúr 5.18 Nasc Bealaí Shiúlán na Bearú, Ceatharlach

5.6.3 Tithíocht Shóisialta

Forbraíodh scéim phíolótach i gCúirt Naomh Muire, eadhon H4.0E, ina bhfuil 2 thithíocht leathscoite, 2 sheomra leapa, bungaló le 4 aonad i gCeatharlach i gcomhpháirtíocht le Gníomhaireacht Fuinnimh an Oirdheiscirt mar chuid den tionscadal píolótach Tithíocht 4.0 Tionscadal Fuinnimh Interreg Iarthuaisceart na hEorpa.

Ba é sprioc na scéime ná rochtain a thabhairt do dhaoine ar thithe nua inacmhainne gar-nialasacha fuinnimh/ísealcharbóin (NZEHanna) agus ar thithe nialasacha/ísealcharbóin (ZEHanna**)**, agus é mar aidhm acu costais tógála tí a laghdú 25% go héifeachtach agus astaíochtaí carbóin a laghdú 60%.

Is foirgnimh iad seo ar a dtugtar Foirgneamh atá beagnach Neodrach ó thaobh fuinnimh (NZEB) a bhfuil réamh-Rátáil Fuinnimh Foirgnimh acu (rátáil chuspóireach BER an fhoirgnimh chríochnaithe) agus laghdú 30 - 60% ar charbón corpraithe i gcomparáid le tógáil caighdeánach (bríce coincréite caighdeánach). Bhí 2kPV feistithe ar gach aonad freisin agus oibríonn sé le teaschaidéil.

Tá an Scéim Phíolóta H4.0E i gCúirt Mhuire, Ceatharlach, ainmnithe mar iomaitheoir sa bhabhta ceannais Gradaim Feabhais Tógála na hÉireann 2023 le haghaidh Cónaithe: Tithíocht Shóisialta & Inacmhainne suas le €5m.

Figiúr 5.19 Píolótach H4.0E i gCúirt Mhuire, Baile Cheatharlach

5.6.4 Uisce & Fuíolluisce

Freastalaíonn uisce ar Chrios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach a thagann ó Sholáthar Réigiúnach Cheatharlach Thuaidh i Ráth Bhile, ó Ionad Cóireála Sion Cross Water i gCeatharlach, ó thaiscumar Chnoc an Bhrúnaigh, agus gort uisce in Oak Park. Tugann sé seo athléimneacht do Cheatharlach maidir le slándáil an tsoláthair d’uisce óil do chónaitheoirí agus do ghnólachtaí in CD Bhaile Cheatharlach. Tá Uisce Éireann, an t-údarás sláintíochta, ag cur roinnt uasghráduithe agus feabhsuithe chun cinn faoi láthair ar na háiseanna seo a chinnteoidh éilimh uisce Cheatharlach amach anseo trí éifeachtúlacht agus táirgeadh plandaí a mhéadú. Cuideoidh uasghráduithe lena n-áirítear príomhphíopaí uisce athshlánú i mBaile Cheatharlach le rátaí uisce suntasacha íseal gan chuntas Cheatharlach a chinntiú, rud a chinnteoidh laghdú leanúnach agus feabhsaithe ar sceitheadh. Rachaidh na feabhsuithe seo ar laghdú sceite mar aon le táirgeadh uisce atá níos éifeachtúla agus níos neamhdhíobhálaí don aeráid chun tairbhe Chrios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach.

Ar an gcaoi chéanna, déanfaidh na caighdeáin arda mar aon leis na hoibreacha feabhsúcháin atá beartaithe ag Ionad Cóireála Fuíolluisce Bhaile Mhoirtéil a fhreastalaíonn ar Bhaile Cheatharlach ár dtimpeallacht agus cáilíocht an uisce a dhaingniú agus a chosaint in uiscí glactha na Bearú.

5.6.5 Tionscal agus Tráchtála

Bhí daonra de bheagán faoi bhun 109,000 duine i gCroílimistéar Eacnamaíoch Cheatharlach (am tiomána 30 nóiméad ó Bhaile Cheatharlach) in 2016. Tá leibhéil arda fáis daonra ag baint leis an gCroílimistéar Eacnamaíoch agus leis an Limistéar Feidhme (am tiomána 45 nóiméad ó Bhaile Cheatharlach).

Cuireann Ceatharlach bonn ar fáil d’fhorbairt comhlachtaí uaillmhianacha ar mian leo a bheith ina ngaiscí den chéad scoth ina réimsí saineolais. Tá ceannairí i dTeicneolaíocht agus Nuálaíocht, Innealtóireacht, Cógaisíocht, seirbhísí a thrádáiltear go hidirnáisiúnta, agus Fiontair Mhiondíola sa chontae.

5.6.6 Oideachas

Tá seirbhís mhaith oideachais ag Bhaile Cheatharlach ag leibhéil bunscoile, iar-bhunscoile agus 3 leibhéal. Freastalaíonn 10 mbunscoil agus 6 mheánscoil ar an gceantar uirbeach.

Tá breisoideachas agus oiliúint thar an dara leibhéal ar fáil freisin in Institiúid Breisoideachais Cheatharlach. Tá an Institiúid ina comhchuid de Bhord Oideachais agus Oiliúna Chill Chainnigh agus Cheatharlach (BOO) agus is í an soláthraí is mó de chúrsaí breisoideachais agus oiliúna sa réigiún.

Baineann Crios Dícharbónaithe Bhaile Cheatharlach tairbhe freisin as Ollscoil Teicneolaíochta an Oirdheisceart agus Coláiste Cheatharlach. Is é Coláiste Cheatharlach, Naomh Pádraig, an dara institiúid ollscoile is sine in Éirinn a bunaíodh sa bhliain 1782. Tá stair fhada ag an gColáiste mar choláiste teagaisc agus taighde sna Daonnachtaí a sholáthraíonn cúrsaí tríú leibhéal ábhartha agus praiticiúla ó na daonnachtaí go dtí an tsíceolaíocht, obair chúraim shóisialta, pobal/abhcóideacht agus go leor eile. Tá thart ar 2,000 mac léinn ann, lena n-áirítear mic léinn fochéime agus iarchéime.

Figiúr 5.20 Coláiste Cheatharlach agus OTO Cheatharlach

Bunaíodh Ollscoil Teicneolaíochta an Oirdheisceart (OTO) ar an 1 Bealtaine 2022 tar éis iarratas a rinneadh idir IT Cheatharlach agus IT Phort Láirge chun an ollscoil teicneolaíochta a bhunú. Suite ar Bhóthar Chill Chainnigh i mBaile Cheatharlach, tá struchtúr ilchampais aige le saoráid spóirt den scoth suite i mBaile Mhoirtéil, Ceatharlach. Is ionann líon na mac léinn agus líon na mball foirne agus daonra ar campas, atá thart ar 10,000 i CD Bhaile Cheatharlach.

5.6.7 Polasaithe agus pleananna áitiúla

Tús Áite do Lár an Bhaile – Cur Chuige Beartais do Bhailte Éireannacha (2022), straitéis uileghabhálach an Rialtais le déanaí maidir le hathnuachan agus athghiniúint Bailte Éireannacha. Áirítear sa straitéis beartas nua atá dírithe ar dhul i ngleic le folúntas, dul i ngleic le dearóiliú, agus beocht nua a chur i lár na mbailte. Tá 33 gníomh ann freisin a bhfuil sé mar aidhm leo na huirlisí agus na hacmhainní a theastaíonn uathu a thabhairt do bhailte chun a bheith ina n-áiteanna níos inmharthana agus níos tarraingtí chun cónaí, oibriú, cuairt a thabhairt orthu agus gnó a reáchtáil. Is príomhfhócas é Baile Cheatharlach d'athghiniúint uirbeach sa chontae. *"Tionscadal Cheatharlach 2040:* Leagann *Fís don Athghiniúint"* amach straitéis chun athghiniúint a sheachadadh i mBaile Cheatharlach. Féachann an straitéis le ról ríthábhachtach lár an bhaile mar chroílár Bhaile Cheatharlach a threisiú, ag soláthar spásanna poiblí tarraingteacha inrochtana le naisc nua do choisithe. Bunóidh lár baile atá rathúil, bríomhar agus inbhuanaithe an baile mar cheann scríbe, ní hamháin le haghaidh siopadóireachta ach freisin do thurasóirí a mheallfar chuig tréithe uathúla ailtireachta, cultúrtha agus oidhreachta bhailedhreach Cheatharlach. Tacaíonn an fhís seo le maireachtáil mhéadaithe i lár an bhaile agus le háitíocht mhéadaithe foirgneamh, rud a chuirfidh feabhas ar fholláine an gheilleagair áitiúil agus ar shaol an phobail. Moltar príomh-idirghabhálacha a dhéanfaidh an Bhearú a ath-imeascadh sa réimse poiblí trí chosáin choisithe a fhorbairt agus trí phríomhshuíomhanna deiseanna a fhorbairt feadh na habhann.

Figiúr 5.21 Tionscadal Cheatharlach 2040: Rian Beairic/Droim Cathartha

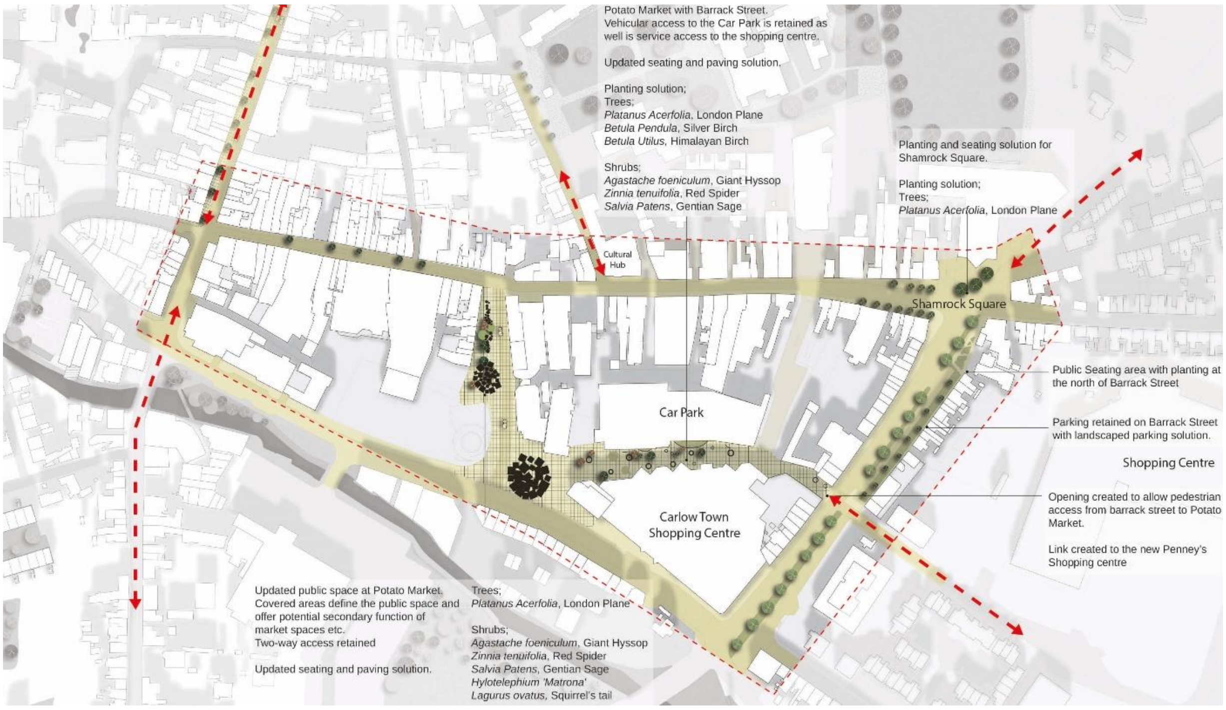

Figiúr 5.22 Tionscadal Cheatharlach 2040: Cúrsaíocht fheabhsaithe i Lár Bhaile Cheatharlach trí Nasc Shráid na Beairice agus Chearnóg an Mhargaidh

Go dtí seo, bronnadh €17 milliún san iomlán faoin gCiste um Athghiniúint agus Forbairt Uirbeach (CAFU) le haghaidh príomhthionscadal a aithníodh i dTionscadal Cheatharlach 2040. Nuair a chuirfear in éineacht le maoiniú meaitseála Chomhairle Contae Cheatharlach é, déanfar infheistíocht fhoriomlán athnuachana de níos mó ná €22 milliún i mBaile Cheatharlach sna blianta amach romhainn.

I gcomhar leis an bpobal, tá tús curtha ag Comhairle Contae Cheatharlach agus Comhairle Contae Laoise le hathbhreithniú ar an *Comhphlean Spásúil do Mhórcheantar Uirbeach na Gráige agus Cheatharlach*. Leagfar amach sa Chomhphlean Ceantair Áitiúil um Chomhlimistéar Uirbeach straitéis úsáide talún do phleanáil chuí agus d'fhorbairt inbhuanaithe an cheantair.

5.7 Fís an Chrios Dícharbónaithe:

Aithneofar Baile Cheatharlach mar an príomhsholáthraí réitigh aeráide nuálacha, chliste agus inbhuanaithe i réimsí na teicneolaíochta, na hinnealtóireachta, na tógála agus na bithéagsúlachta, rud a spreagfaidh gníomhú dearfach ar son na haeráide.

5.8 Cuspóir an Chrios Dícharbónaithe

Baile Cheatharlach a fhorbairt mar phobal amháin, ag obair i gcomhpháirtíocht, ag roinnt ár gcuid eolais, scileanna agus taithí chun gníomhú éifeachtach ar son na haeráide a sheachadadh.

Crios Dícharbónaithe							
Gníomh Uimh.	**Gníomh**	**Oiriúnú/Maolú**	**Beart Rianaithe/KPI**	**Rannóg Ceannais**	**Comhpháirtithe**	**Tréimhse Ama**	**Spriocanna DECA**
DZ1.1	Grúpa oibre maidir le Crios Dícharbónaithe a bhunú ina bhfuil ionadaithe ó Chomhlachtaí Poiblí/Gníomhaireachtaí Rialtais, Gnó, Soláthraithe Fóntas/Bonneagair, Soláthraithe Iompair agus Saoráidí Oideachais, agus ón Earnáil Phríobháideach.	Oiriúnú agus Maolú	Grúpa oibre bunaithe	Oifig Aeráide	Foireann Bainistíochta	R 1. 2024	4,5,6
DZ1.2	Clár deiseanna a ullmhú ina leagtar amach tionscadail a chabhróidh le laghdú carbóin sa Chrios Dícharbónaithe, lena chinntiú go meastar ceanglais chomhtháite cosanta comhshaoil go hiomchuí.	Maolú	Clár críochnaithe	Oifig Aeráide		2024-2029	2,3,4,5,6
DZ1.3	Staidéar féidearthachta ar fhuinneamh geoiteirmeach a dhéanamh i mBaile Cheatharlach chun cinneadh a dhéanamh ar inmharthanacht theicniúil, airgeadais, phleanála agus chomhshaoil maidir le tionscadal fuinnimh gheoiteirmigh, agus a chinntiú go bhfuil aird chuí sa staidéar do bhreithnithe pleanála agus cosanta comhshaoil.	Maolú	Staidéar críochnaithe	Oifig Aeráide	SETU/Ceantar Bardasach Cheatharlach agus an Earnáil phríobháideach	2024-2029	2,3,5
DZ1.4	Suíomh lárnach, Mol Soghluaisteachta, a sholáthar a éascaíonn naisc idir roghanna éagsúla iompair ísealcharbóin ó lár Bhaile Cheatharlach; agus aird chuí á tabhairt ar íogaireachtaí comhshaoil amhail an dobharlach glactha, bithéagsúlacht, suíomhanna Eorpacha, cáilíocht an aeir áitiúil, agus oidhreacht chultúrtha.	Oiriúnú agus Maolú	Tionscadal críochnaithe	Ceantar Bardasach Cheatharlach	Comhshaol/Taisteal Gníomhach	2024-2029	2,3,4,5,6
DZ1.5	Spleáchas ar charr príobháideach a laghdú trí leathnú bonneagar agus scéimeanna maidir le soghluaisteacht chomhroinnte inbhuanaithe do Bhaile Cheatharlach; agus aird chuí á tabhairt ar íogaireachtaí comhshaoil amhail an dobharlach glactha, bithéagsúlacht, suíomhanna Eorpacha, cáilíocht an aeir áitiúil, agus oidhreacht chultúrtha.	Maolú	Scéim rothair leictrigh	Ceantar Bardasach Cheatharlach	Aeráid/Taisteal Gníomhach	2024	2,4,6
DZ1.6	Naisc choisí agus rothair atá feabhsaithe a sholáthar chuig Buschlós Cheatharlach agus Stáisiún Traenach Cheatharlach agus aird chuí á tabhairt ar íogaireachtaí comhshaoil amhail an dobharlach glactha, bithéagsúlacht, suíomhanna Eorpacha, cáilíocht an aeir áitiúil, agus oidhreacht chultúrtha.	Maolú	Líon scéimeanna tugtha isteach	Taisteal Gníomhach	Ceantar Bardasach Cheatharlach/Aeráid	2024-2029	2,4,6
DZ1.7	Feasacht spásúil láir baile a mhéadú trí fhorbairt léarscáile baile ina gcuirtear béim ar fhad turas agus modhanna éagsúla iompair in úsáid, lena n-áirítear siúl, rothaíocht, bus, carr agus modhanna nach iad.	Maolú	Léarscáil a Dhéanamh	Ceantar Bardasach Cheatharlach	Aeráid/Taisteal Gníomhach	2024	2,4,6
DZ1.8	Treoirfheachtas in aghaidh réchasta a chur i bhfeidhm agus monatóireacht a dhéanamh air chun feabhas a chur ar cháilíocht an aeir	Oiriúnú agus Maolú	Feachtas déanta	Rannóg Comhshaoil	Aeráid/Taisteal Gníomhach/Ceantar Bardasach Cheatharlach	2024 - 2025	2,4,6
DZ1.9	Treoirscéim bailithe báistí a fhorbairt agus a chur i bhfeidhm i bhfoirgnimh de chuid an Údaráis Áitiúil	Maolú	Treoirscéim curtha i bhfeidhm	Rannóg Comhshaoil	Ceantar Bardasach Cheatharlach	2024-2029	2,3,4
DZ.10	Feasacht agus tuiscint ar na Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe de chuid na Náisiún Aontaithe a chur chun cinn trí dhearaí téamacha i dtionscadail sa réimse pobail, e.g. scéim timpeallán.	Oiriúnú agus Maolú	Líon tionscadal	Ceantar Bardasach Cheatharlach	Rannóg Comhshaoil/Rannóg Aeráide	2024-2029	3,4

6 CUR I BHFEIDHM AGUS TUAIRISCIÚ

6.1 Pleanáil le haghaidh forfheidhmithe

Cuirfidh Comhairle Contae Cheatharlach Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach i bhfeidhm. Cé go bhfuil cur chuige uile Chomhairle de dhíth sa Phlean, tá úinéireacht an Phlean ag Comhaltaí Tofa agus Feidhmeannach Chomhairle Contae Cheatharlach. Beidh an Oifig um Ghníomhú ar son na hAeráide i gceannas ar chur i bhfeidhm an Phlean um Ghníomhú ar son na hAeráide.

Bunaíodh Foireann um Ghníomhú ar son na hAeráide i gComhairle Contae Cheatharlach in 2019. Tá an fhoireann seo faoi stiúir na hOifige um Ghníomhú ar son na hAeráide, lena n-áirítear Comhordaitheoir um Ghníomhú ar son na hAeráide, Oifigeach um Ghníomhú ar son na hAeráide, agus Oifigeach Pobail um Ghníomhú ar son na hAeráide. Is é ról na foirne seo ná gníomhú ar son na haeráide a phríomhshruthú i ngníomhaíochtaí Chomhairle Contae Cheatharlach, monatóireacht a dhéanamh ar chur i bhfeidhm ghníomhartha Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach agus tuairisciú agus meastóireacht an Phlean a chomhordú, tar éis do na Comhaltaí Tofa é a fhaomhadh. Faigheann an chroífhoireann um Ghníomhú ar son na hAeráide tacaíocht ó na foirne/foghrúpaí/fochoistí níos leithne um ghníomhú ar son na haeráide ar fud na heagraíochta, a bhfuil úinéireacht acu ar ghníomhartha sa Phlean. Beidh an chroífhoireann um Ghníomhú ar son na hAeráide mar phointe teagmhála ag an bpobal chun foghlaim faoi ghníomhú ar son na haeráide sa Chontae.

Oibreoidh Comhairle Contae Cheatharlach i gcomhar agus i gcomhpháirtíocht le raon príomhpháirtithe leasmhara chun tacú le seachadadh an Phlean seo. Áirítear ar na páirtithe leasmhara seo, ach níl siad teoranta dóibh – údaráis áitiúla chomharsanachta Laoise, Chill Chainnigh, Loch Garman, Chill Mhantáin agus Chill Dara, Oifig Réigiúnach um Ghníomhú ar son na hAeráide an Oirthir agus Lár Tíre, Gníomhaireacht Fuinnimh an Oirdheiscirt, Grúpa Náisiúnta Oiliúna Sheirbhísí na nÚdarás Áitiúil, Tionól Réigiúnach an Oirthir agus Lár Tíre, An Ghníomhaireacht Bainistíochta Rialtais Áitiúil, an Ghníomhaireacht Bainistíochta Cathrach agus Contae, Líonra Rannpháirtíochta Poiblí, Is féidir leis na comhpháirtíochtaí seo deiseanna comhoibrithe a chur ar fáil maidir le tionscadail, foghlaim chomhroinnte, tacaíocht theicniúil agus deiseanna maoinithe a ghiaráil le linn gníomhaíochtaí sa Phlean a chur i bhfeidhm.

Is léir gur dúshlán trasteorann é an t-athrú aeráide freisin; ní stopann sé ag teorainneacha polaitiúla agus geografacha. Dá réir sin, tá cur chuige réigiúnach comhaontaithe ag na húdaráis áitiúla in Oifig Réigiúnach an Oirthir agus Lár Tíre um Ghníomhú ar son na hAeráide trínar féidir leo comhoibriú go dlúth le cur chun feidhme na bPleananna um Ghníomhú ar son na hAeráide.

Forbrófar Plean Forfheidhmithe chun gníomhartha an Phlean a chur i gcrích. Déanfaidh Comhairle Contae Cheatharlach uainiú na n-eatramh tuairiscithe cur chun feidhme inmheánaigh a ailíniú le huainiú na riachtanas tuairiscithe ar dhul chun cinn earnála. Tá rath chur i bhfeidhm Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil faoi réir acmhainní a fhoinsiú agus a leithdháileadh, lena n-áirítear acmhainní airgeadais agus tacaíocht leanúnach ár gComhaltaí Tofa, a n-iarrfar orthu glacadh leis an bplean deiridh i mí Eanáir 2024.

6.2 Maoiniú agus Comhpháirtíochtaí

Chun dea-shampla a thabhairt agus chun an t-aistriú chuig sochaí atá neodrach ó thaobh na haeráide de a bhrú chun cinn, beidh rochtain ag teastáil ó Chomhairle Contae Cheatharlach ar mhaoiniú leordhóthanach do thionscadail um ghníomhú ar son na haeráide chun a spriocanna do 2030 agus 2050 a bhaint amach. Is féidir le húdaráis áitiúla rochtain a fháil ar chineálacha éagsúla maoinithe amhail deontais rialtais, cistí Eorpacha, infheistíocht san earnáil phríobháideach agus cómhaoiniú pobail. Aithnítear, cé go bhféadfadh glaonna nua maoinithe spriocdhírithe ar ghníomhú ar son na haeráide a bheith ar fáil amach anseo, go dtabharfaidh comhlachtaí maoinithe atá bunaithe cheana féin leibhéal na sruthanna cistiúcháin isteach nó go méadóidh siad leibhéal na sruthanna cistiúcháin do chatagóirí atá dírithe ar ghníomhú ar son na haeráide. Leanfaidh Comhairle Contae Cheatharlach ag tabhairt faoi dheiseanna maoinithe nua agus reatha ó chomhlachtaí Eorpacha agus Náisiúnta araon atá ailínithe lena cuspóirí gníomhú ar son na haeráide.

Tá comhpháirtíochtaí ina bpríomh-chomhábhar freisin chun réitigh ísealcharbóin a bhaint amach don earnáil. Tá ról á himirt ag an earnáil phríobháideach cheana féin i dtreo an Chuspóir Aeráide Náisiúnta a bhaint amach agus is féidir leis an gcineál seo comhoibrithe feabhas breise a chur ar chumais na hearnála maidir le laghduithe 51% ar gháis cheaptha teasa na hÉireann a bhaint amach faoi 2030 agus a bheith neodrach ó thaobh na haeráide de tráth nach déanaí ná 2050. Tá buntáistí ann do Chomhairle Contae Cheatharlach i gcomhpháirtíocht leis an earnáil Oideachais Tríú Leibhéal freisin. Is féidir leis an earnáil Oideachais Tríú Leibhéal saineolas taighde agus forbartha a chur ar fáil chun cabhrú le Comhairle Contae Cheatharlach agus réitigh nuálacha a chur i bhfeidhm chun astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú agus oiriúnú don athrú aeráide. Is féidir leis na comhpháirtíochtaí sin cabhrú le húdaráis áitiúla rochtain a fháil ar dheiseanna cistiúcháin do thionscadail agus tionscnaimh um ghníomhú ar son na haeráide. Tabharfaidh Comhairle Contae Cheatharlach spreagadh agus éascú don chomhoibriú leis an earnáil phríobháideach agus leis an earnáil Tríú Leibhéal nuair is féidir.

6.3 Dul chun cinn a Rianú trí Chomharthaí Feidhmíochta

Leanfar le feidhmíocht Chomhairle Contae Cheatharlach maidir le héifeachtúlacht fuinnimh agus laghduithe astaíochtaí a bhaineann le bonneagar agus sócmhainní na Comhairle a sheachadadh, mar a fhorordaítear le hoibleagáidí aeráide náisiúnta, a rianú tríd an gcóras Monatóireachta agus Tuairiscithe (M&T) seanbhunaithe atá á bhainistiú ag Údarás Inmharthana na hÉireann (ÚIÉ).

Maidir le gníomhartha lasmuigh de seo, tá ceann de na bealaí tuairiscithe a mbíonn Comhairle Contae Cheatharlach i dteagmháil leo chun dul chun cinn

maidir le seachadadh gníomhartha a chur in iúl trí Chomharthaí Feidhmíochta Earnála. Cuireann sé seo bonn eolais faoi fheidhmíocht na hearnála rialtais áitiúil maidir le gníomhú ar son na haeráide.

Spreag beartas neartaithe um ghníomhú ar son na haeráide ar an leibhéal náisiúnta freagairt agus tiomantas diongbháilte ón rialtas áitiúil, mar earnáil. Tá an tiomantas seo leagtha amach i straitéis foilsithe Chumann Bainistíochta Contae agus Cathrach (CBCC) thar ceann an rialtais áitiúil dar teideal *Gníomhú Éifeachtach ar son na hAeráide a Sheachadadh 2030*[1] *(GÉAS 2021)*.

Príomh-bhreithniú don earnáil rialtais áitiúil ar an ról neartaithe seo maidir le gníomhú ar son na haeráide is ea cuntasacht, agus go háirithe an cumas rianú, tomhas agus tuairisciú a dhéanamh ar an dul chun cinn maidir le gníomhú éifeachtach ar son na haeráide a sheachadadh ar leibhéal na n-údarás áitiúil agus ar leibhéal earnála araon. Maidir leis sin, leanfaidh na Comharthaí Feidhmíochta de ról suntasach a imirt.

Bailíonn na hOifigí Réigiúnacha um Ghníomhú ar son na hAeráide (ORGAanna) in éineacht leis an nGníomhaireacht Bainistíochta Rialtais Áitiúil (GBRÁ) sonraí ar bhonn bliantúil a bhaineann le raon téamaí lena n-áirítear:

- Acmhainní um Ghníomhú ar son na hAeráide;
- Oiliúint um Ghníomhú ar son na hAeráide d’fhoireann na n-údarás áitiúil agus do chomhaltaí tofa;
- Gníomhaíochtaí seachadta;
- Tacaíocht fiontraíochta i réimse na gníomhaíochta ar son na haeráide;
- Éifeachtúlacht fuinnimh;
- Laghduithe ar astaíochtaí;
- Bearta taistil ghníomhaigh; agus
- Freagairt ar Dhroch-Aimsir.

Leanfaidh an earnáil le Comharthaí Feidhmíochta a chur leis de réir mar is gá agus cuirfidh Comhairle Contae Cheatharlach eolas ábhartha ar fáil de réir mar is gá, chun cabhrú le béim a leagan ar dhul chun cinn na hearnála rialtais áitiúil maidir le gníomhú ar son na haeráide.

[1] [1] Foilsithe ar an 14 April 2021: Cumann Bainistíochta Contae agus Cathrach [CCMA] (2021): Gníomhú Éifeachtach ar son na hAeráide 2030 a Sheachadadh: Straitéis earnála na n-údarás áitiúil chun an Chairt um Ghníomhú ar son na hAeráide agus an Plean um Ghníomhú ar son na hAeráide a sheachadadh. Baile Átha Cliath: An Ghníomhaireacht Bainistíochta Rialtais Áitiúil [GBRÁ]. Ar fáil ar líne ag: delivering-effective-climate-action-2030.pdf (lgma.ie)

Figiúr 6.1 Ordlathas Riachtanas Tuairiscithe

Tá roinnt dá comharthaí feidhmíochta sonracha féin forbartha ag Comhairle Contae Cheatharlach maidir lena gníomhartha aeráide a sheachadadh ionas gur féidir tomhas, monatóireacht agus tuairisciú a dhéanamh ar dhul chun cinn leanúnach maidir leis na spriocanna a leagadh síos le linn shaolré Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Údarás Áitiúil Cheatharlach.

6.4 Riachtanais agus Socruithe Tuairiscithe

6.4.1 Tuairisciú Inmheánach

Chun a chinntiú go bhfuil an seachadadh tráthúil, déanfar monatóireacht ar chur i bhfeidhm an Phlean trí chóras rianaithe inmheánach. Éascóidh an t-údarás áitiúil freisin tuairisciú do chomhaltaí tofa ar bhonn ráithiúil tríd an CBS agus tríd an gComhairle iomlán.

6.4.2 Córas Faireacháin agus Tuairiscithe (M&T)

Leanfaidh Comhairle Contae Cheatharlach ag tuairisciú dá spriocanna feidhmíochta agus astaíochtaí fuinnimh gach bliain don ÚFIÉ.

6.4.3 Feidhmíocht Earnála

Tabharfaidh Comhairle Contae Cheatharlach tuairisc bhliantúil ar a bhfeidhmíocht maidir le gníomhú ar son na haeráide trí na comharthaí feidhmíochta (mar atá leagtha amach i gCuid 6.3) chun bonn eolais a chur faoi fheidhmíocht na hearnála rialtais áitiúil maidir le gníomhú ar son na haeráide, mar chuid de Straitéis GÉAS 2030 an rialtais áitiúil.

6.4.4 Plean Náisiúnta Gníomhaithe ar son na hAeráide

Déanfaidh Comhairle Contae Cheatharlach, de réir chuid 3(w) de Chairt um Ghníomhú ar son na hAeráide na nÚdarás Áitiúil, tuairisciú bliantúil don Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Comhshaoil ar dhul chun cinn maidir le gníomhú ar son na haeráide ag an leibhéal áitiúil mar chuid de sheachadadh an chuspóra aeráide náisiúnta. Déanfar an dul chun cinn maidir le gach gníomh a thuairisciú trí uirlis tuairiscithe a d'fhorbair ORGA.

6.4.5 Cúnant na Méaraí

Is sínitheoir í Comhairle Contae Cheatharlach le Cúnant na Méaraí ar son na hAeráide agus an Fhuinnimh agus dá réir sin geallann sí Plean um Fhuinneamh Inbhuanaithe agus Gníomhú ar son na hAeráide (PFIGA) a chur i gcrích agus monatóireacht a dhéanamh air.

6.4.6 Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe

Figiúr 6.2 Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe na Náisiún Aontaithe

D'admhaigh Plean Forfheidhmithe Náisiúnta 2022-2024 Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe (SFIanna) "go bhfuil ról ríthábhachtach ag an rialtas áitiúil maidir le beartais náisiúnta a aistriú ina ngníomhaíochtaí praiticiúla inláimhsithe a d'fhéadfadh cabhrú le cuspóirí SFI a chomhcheangal le hiompar agus spriocanna ár ndaoine aonair agus ár bpobal." Tá sé i gceist ag an Dara Plean

Forfheidhmithe Náisiúnta na hÉireann maidir leis na Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe 2022-2024, cur le ról an rialtais áitiúil in Éirinn agus tá gníomhartha sonracha ann chun é sin a dhéanamh lena n-áirítear:

i. Tionscnaimh atá ann cheana féin a thaispeáint, a roinnt agus tógáil orthu
ii. Fothú acmhainní agus ardú feasachta
iii. Na SFIanna a neadú i gcreataí Rialachais agus tuairiscithe
iv. Na SFIanna a ionchorprú laistigh de chreataí pleanála áitiúla
v. Rannpháirtíocht sa phobal

Ina theannta sin, aithnítear údaráis áitiúla mar cheann de na naoi "Mórghrúpa" de chuid Chlár Oibre 2030, a bhfuil ról ríthábhachtach acu i bhforbairt inbhuanaithe agus i gClár Oibre 2030, leagtar béim freisin ar ról na n-údarás áitiúil agus na bpobal i bhforbairt uirbeach inbhuanaithe.

Ceapadh Comhairle Contae Cheatharlach mar an chéad Churadh SFI údaráis áitiúil in 2019 agus tá ról Ambasadóir SFI aici faoi láthair.

Áirítear le ról Ambasadóir SFI:

- Abhcóide agus tionscnóir na SFIanna agus na forbartha inbhuanaithe
- Feidhmíonn sé mar shampla dea-chleachtais den chaoi ar féidir le heagraíocht nó grúpa rannchuidiú leis na SFIanna agus na SFIanna a chomhtháthú ina gcuid oibre nó gníomhaíochtaí.
- Roinneann sé foghlaim le daoine eile.

Leanann Comhairle Contae Cheatharlach ar aghaidh ag obair chun na SFIanna a chur chun cinn, lena n-áirítear trí:

- na SFIanna a ionchorprú ina bPleananna Forbartha Corparáideacha agus Cathrach/Contae,
- comhpháirtíochtaí áitiúla agus/nó idirnáisiúnta a bhunú,
- oiliúint a sholáthar,
- imeachtaí faisnéise a reáchtáil le grúpaí seachtracha lena n-áirítear ollscoileanna, RPLanna, Bailte Slachtmhara agus Éire Ildánach.